Torrendell

Els dos Esperits

DRAMA

Els dos Esperits

JOAN TORRENDELL

Els dos Esperits

DRAMA EN QUATRE ACTES

PALMA DE MALLORCA

Est. Tip. de Francisco Soler

1902

An en Josep Artís

el valent travallador.

J. T.

PERSONATJES

DON LLEONART FERNANDEZ, espòs de .	45 anys
CONXA SERVERA, propietaria de la «Fundició Servera»	27 »
MARTÍ AUBA, secretari d' en Fernández	30 »
DON SATURNÍ ESCAT, metje	55 »
ANTÒN GRAU, pintor, cosí de la Conxa	24 »
DON ESTANISLAU ROCA, ex-guardia civil	45 »
MADALENA DE ROCA	37 »
MOSSEN FELIP	35 »
DON TIMOTEU MAGRANER, banquer .	50 »
PAULITA MAGRANER, sa filla. . . .	23 »
DOMINGO CASAS.	33 »
DONYA ESPERANSA, viuda de Bover .	48 »
RAFEL BOVER, el seu fill.	25 »
MIQUELA, vella traballadora.	
JERONI, porter, vell.	
SUNTA, cambrera, jove.	

El drama passa a Planavella, ciutat catalana de 60 a 70.000 habitants.

L' any, 1900.

Dreta y esquerra, del espectador.

PRIMER ACTE

Habitació particular de la Conxa Servera.—Es un salonet de descans, aont ella passa quasi tot el temps qu'es á casa seva. Está amoblat amb molt gust: elegant y alegre.—A l'enfront hi ha la porta del saló, més gran que les altres. La part qu'es veu, indica qu'está arreglat amb mobles rics y ben triats. Té un balcó que dóna a una terrassa.—A la dreta, segón terme, una porta que comunica amb les demés habitacions de la casa. A l'ángul una estatua de márbre, de dona: un nu. Més aquí, una lámpara amb pantalla grossa sobre un peu llarg de nikel. Y, en primer terme, una xemeneia y part demunt un mirall de cornucopia.—Devant per devant, a l'esquerra, un balconet que s'obri sobre un jardí; més enllá una taula-escriptori, al costat un botó eléctric y demunt, fixada a la paret, una bibliotequeta amb llibres luxosament enquadernats; a continuació una porta que condueix a la cambra de la senyora. A l'ángul, un piano y a darrera d'aquêt una palmera qu'aixeca ses branques per demunt de tot. Per les parets hi ha quadros al oli y aquareles; cadires y sillons per tot arreu; un sofanet aprop de la xemeneia; bibelots per quí y per llá; y en mig del quarto una tauleta de quatre peus amb revistes ilustrades.—La catifa y els portiers son groixuts. Devant el balcó hi ha finissims cortinatjes.

Totes les portes están tancades y els portiers ben estesos. El foc está encès. Demunt la tauleta d'en mig hi ha un plumero. En alguna part un florero buit, mig amagat. El silenci es absolut y la claror escassa, com a un oratori.

Son les deu tocades d'un matí d'Avril.

ESCENA I

SUNTA

(Ve de la cambra de la senyora. La Sunta es una cambrera molt fineta: agradosa de cara, ben vestida y molt inteligent. Sense fer corre 'l portier, l'aixeca y s'atura de promte a escoltar.)

SUNTA. *(Amb veu natural, sens gens d'esfors.)* Sí, senyora. L'he encès abans d'entrar..... Una mica de fret; no gaire per xo..... Sí, senyora; fa sol..... pero es un sol d'aigua..... *(Somriguent.)* No, senyora; 'm sembla que no plourá..... Sí, senyora, desseguida. *(Tanca rapidament la porta, extén bé 'l portier, agafa 'l plumero y comensa la tasca.)*

ESCENA II

SUNTA Y L'AUBA

(Aquest obri poc a poc la porta de la dreta, aixeca 'l portier y treu el cap.—En Martí Auba es un jove de bona presencia. Vesteix amb elegancia natural, no porta res á la cara y 's cuida un pòc el cap, encara que no ho sembla. Tan aviat está alegre, tan aviat serio; més serio, emperò, qu' alegre.)

AUBA. *(En veu baixa.)* ¡Sunta! *(Més fort.)* ¡Sunteta!

SUNTA. *(Es gira un poc retgirada.)* ¿Quí es? *(Reposantse inmediatament.)* ¡Ah! ¿es vostè, senyor Auba? Ja pot ben entrar. *(Entra l'Auba portant un pom de violetes.)* La senyora encara no ha sortit del tocador. *(Continúa la seva feina.)*

AUBA. *(Fentli olorar les flors.)* ¿Què't sembla?

SUNTA. *(Aspirant fort.)* Que n'hi ha per fer ressucitar un mort. No n'estará poc de cofoia donya Conxa; ja ho sap vostè, es boixa per les violetes.

AUBA. *(Cercant un florero.)* Es qu'àquestes son fetes espressament, noia.

SUNTA. ¿Que'n té fábrica, Don Martí?

AUBA. El meu traball em costa de cuidarles.

SUNTA. *(Riguent.)* ¿Què diu, senyor Auba? No 'm fassi riure. Si les violetes surten soles.

AUBA. No pas aqueixes. *(Amb un florero a la ma y cercant un lloc aont amagarles.)* ¿Que n'has vistes mai com aqueixes? ¿Qu' has sentit mai un' olor semblant?

SUNTA. *(Seguint la broma.)* Dôs digui que vostè es un gran jardiner.

AUBA. Ho soc. M'agraden les flors y les cuido molt. *(Les ha posades entre les branques de la palmera.)*

SUNTA. No li coneixía aquest flac.

AUBA. *(Abrassantla per la cintura de part darrera.)* Doncs, ja ho saps.

SUNTA. *(Desfentse dels brassos del Auba.)* ¡Ep! Jo encara no hi he consentit.

AUBA. Per això no 's demana permís. *(Fregantse les mans.)*

SUNTA. Sembla qu'avui estèm alegrois.

AUBA. Aixís, aixís. T'ho sembla ¿eh? *(Mirant el pom amagat.)*

SUNTA. Es que com sempre té un posat tan serio, per poc qu'es bellugui, ja es pot dir que ballèm de festa.

AUBA. *(Sens ferne cas.)* ¿Sents, Sunteta? No les toquis d'allí.

SUNTA. *(Mirant el pom.)* ¿Y ara? ¿Per què les amaga? No les veurá la senyora.

AUBA. Prou. Qui té 'l nas fi, sempre se n'adona. Per amagades qu'estiguin, sempre 's fan present.

SUNTA. Bé, però allí no es el séu lloc. *(Va per tréurerles.)*

AUBA. *(L'agafa pel bras.)* No. Qui pot, ja les treurá del séu recó, si es el séu gust.

SUNTA. ¿Y si no les veu?

AUBA. Tu calla. Qui té 'l nas fi..... *(Tirantli altre cop els brassos a la cintura. Ella 's retira y els dos riuen.)*

ESCENA III

ELS MATEIXOS Y DON LLEONART

(Entra amb el barret posat, depressa y fent batre les portes y descorrent el portier. Tota la cara es de militar. Vesteix trajo obscur y du sabates amples ben llustrades. Es alt, magre, nerviós y amic de poques cerimonies. Fixa fortament la vista y fa jugar molt les celles y les rues del front. Quant está tranquil, es simpátic y li agrada fer broma. Per lo regular sembla que mani sempre. Es un poc coix de la cama esquerra, a causa d'una ferida de bala.)

LLEO. ¡Ah! Vaja. Es aquí. *(No adverteix la situació de sorpresa en qu' han quedats*

l'Auba y la Sunta.) Això es com qu' está a missa. Fins sembla que fassi olor de encens o de més de María. Qù'entri 'l sol de Déu. *(Pega tirada an el transparent del balcó y l'obri de pit en ample. Entra un raig de sol.)* Quines olors més fortes. *(Va per descorre el portier de l'esquerra y 's topa am la Sunta que sembla que s'hi oposi.)* ¡Ah! ¿Ets tu, maca? *(En tò irònic.)* No te la despertaré a la teva madama. *(Pega tirada al portier de l'enfront, obri les portes y marxa cap el balcó que també deixa obert.)*

SUNTA. *(Amb veu molt baixa.)* Hi ha força maror avui.

AUBA. Sí. Ja 'us poreu espavilar.

SUNTA. Ja l'arreglará la domadora. *(Senyalant a dintre de la cambra.)*

LLEO. *(Tornant del saló.)* Això sembla un forn. Un s'hi asfixia aquí. *(A la Sunta.)* ¿Qu'esperes tu aquí dreta?

SUNTA. Estava espolsant.

LLEO. Prou. «Marchen.» *(La Sunta s'en va cap al saló.)*

ESCENA IV

DON LLEONART Y L'AUBA

AUBA. *(Aquest fa per sortir, però abans diu:)* ¿Que baixará 'l despaig?

LLEO. Sí. *(L'Auba tira cap a la porta de la dreta.)* Allí l'he anat a buscar.

AUBA. *(Es para.)* Y jo a vosté aquí.

LLEO. Parli.

AUBA. Ja veurá. Es cosa llarga y sobre 'l negoci, millor dit: sobre 'l taller.

LLEO. «Acabemos.» Digui. *(Pausa. Es gira de repent recriminant en un tò familiar.)* Bé. ¿Vostè que no 'n sabía res d'això, d'aquesta boijería? *(L'Auba 'l se queda mirant verament sorprès.)* D'això, home, d'aquesta bestiesa. *(Posa ma a la butxaca y treu un diari.)* ¡Fins ho porta 'l diari! ¿Qu'es figura vostè? Llegeixi. *(Li allarga el diari doblat.)*

AUBA. *(El pren y mira el siti senyalat.)* «Excelente noticia para la sociedad distinguida es la que hemos podido recoger en una de las más seductoras *soirées* celebradas últimamente en Planavieja. Se trata de la próxima inauguración de un teatrito en los suntuosos salones del acaudalado banquero Don Timoteo Magraner, donde luce como estrella de primer orden su bella y simpática hija doña Paulita Magraner. Esta anhelada *atractión* será realzada con el *debut* de artistas distinguidísimos que pertenecen á lo más selecto de nuestra buena sociedad. Se representará un diálogo por la encantadora dama doña C. S.

LLEO. *(Es passeija de dalt a baix, fent capades y apretantse les mans.)* C. S.; això mateix: Conxa Servera. *(Girantse cap a la porta de l' esquerra y fent profonda reverencia.)* ¡Madama!

AUBA. *(Sense fer cas de les exageracions de don Lleonart.)* ..... y el distinguido *sportman* D. C.»

LLEO. «¡Claro!» ¿Amb qui havía d' esser? Amb en Domingo Casas.

AUBA. Un estúpit. *(Despreciatiu).*

LLEO. *(Parantse).* Sí. Un estúpit ane qui s' ha

de fer cas perque es fill del séu pare, el que aquí, a Planavella, mana y disposa.

AUBA. Per això es estúpit, com a bon fill de personatje.

LLEO. La culpa, però, no es pas seva; sino de la..... senyora que li dóna peu. *(Serivt.)* Això no es possible, y no será. Vaja. Está dit.

AUBA. En fí: crec que no val la pena d' encaparrarshi.

LLEO. ¿Què?

AUBA. Que ni tant sols sabem si la noticia es certa.....

LLEO. Totes les dolentes ho son.

AUBA. ¿Sí? Doncs digui que les que jo tinc del taller també ho son.

LLEO. «Y dale.» ¿Què passa?

AUBA. Y això sí que verdaderament es serio y important.

LLEO. Doncs ho amolli.

AUBA. No es tan fácil. No cregui que 's tracta de cap solt de diari. Això sí que realment es positiu y cert. Tant positiu que va aumentant de cada día. Tant cert que ja n' hi vaig parlar un altre cop, y no l' hi he volgut recordar fins qu' el problema s' ens imposa de debó.

LLEO. «Bueno». Prou de discursos. «Al grano». Se tracta.....

AUBA. *(Decidit).* Se tracta dels traballadors. Se tracta de que 's fa precís en primer lloc donarlos algunes satisfaccions: a uns aumentarlos el salari y a altres no posarlos tantes multes; y en segón fer els ulls grossos en una porció de coses qu' a nosaltres realment no 'ns interessen gaire. Després de tot aquí no 'ls hem de fer de pare, ni la casa té la culpa de que no siguin uns senyors

ben educats. Aquí lo que cal, sobre tot, es que la gent traballi amb gust y força. Traballen amb gust quant no 's senten assobre el pes de l' autoritat, y força quant el salari els permet alimentarse com a persones que necessiten muscles. La feina de la «Fundició Servera» es pesada. Y això es un altre problema molt serio. La máquina fixa es vella, cal reforçarla; y les quadres també que 'n son de velles, y una neteja y una reparació son indispensables. Com el pa. *(Don Lleonart ha comensat ja a impacientarse.)* Sí, senyor; no ho dupti. Lo que li dic es ben precís. La gent d' abaix exigeix reformes, reformes morals y materials; exigeix.....

LLEO. *(Reventant a la fí.)* ¿Qu' es això de qu' exigeix, exigeix, exigeix?

AUBA. Es un dir. La meva manera de dir.....

LLEO. A casa ningú exigeix. Qui no 'n vol, plega. Això mateix plega, y lluny, lluny.

AUBA. Això no es això. Parlemne sossegadament.

LLEO. De cap manera. *(Pausa).* Lo que vostè proposa, es senzillament el daltabaix de la meva organisació. No, no. Lo manat, manat. Els meus mals-de-caps me costa arribar an aquesta disciplina, an aquesta vida, recta com un ciri, plana com el mar, l' ordre perfecte del quartel, sense que ningú escapi a l' ordenança, a la llei, an el «jefe», única voluntat, únic criteri, la raó suprema. *(Pausa).* Ho sápiga. Es obra meva aquesta marxa perfecta del taller. Quant el pare de la Conxa, el fundador y propietari de la «Fundició Servera», me va escoltar y me va posar al lloc que vostè avui

ocupa, vaig esser jo qui va encarrilar aquest establiment, un xic abandonat, un bon tros descuidadot. Aquí, entre nosaltres, es pot dir: era l' anarquía. No hi havía cap ni centener. El pobre don «Pedro» Servera no hi entenía res en això d' organisar una massa de gent. Tothom tirava pel seu coll, y, es clar, els comptes no sortíen, no podíen sortir. *(Pausa).* Y en honor de la veritat, el difunt don «Pedro» ho regoneixía y m' ho va agrair fins al darrer día de la seva vida. *(Pausa).* ¿Y ara s' ha de tirar a terra l' edifici que jo he aixecat? *(Pausa).* S' ho tregui del cap això. La meva obra es definitiva. Ja l' hi vaig dir. Axís ho vull, y ane qui no li agrada, al carrer.

AUBA. Es qu' es possible qu' el día qu' en surti un, surtin tots.

LLEO. ¿Una «huelga»?

AUBA. Això es lo més corrent.

LLEO. ¡Oh! Aquí 'ls espero. Aleshores sabrán qui es en Lleonart Fernández!

AUBA. Millor será que mai ho sapiguem. El terrabastall sempre deixa rósseg. Les ferides poden curarse, però a vegades el ferit s' en recorda tota la vida.

LLEO. *(Pegantse a la cama coixa.)* Les de la pólvora, sí; no pas aqueixes. Els crits s' ofeguen amb el dijuni.

AUBA. Gent afamada fa disbarats.

LLEO. No pas a casa meva.

AUBA. Més, en fí, nosaltres tenim obligació d' atendre les seues queixes, escoltemlos al menos. Parlemne y potser ens entendrem. Això es el millor.

LLEO. Bé, bé, bé. Deixemho corre. Diguils que 's fará lo que 's pugui, y que ja estem

enterats dels séus mals. ¿Sap quins son? Molts fums al cap, fums d' aiguardent.

AUBA. (*Impacient*). Si no es pas això, don Lleonart.

LLEO. Sí; miri: d' això n' entenc més que vostè. Vostè 'ls números; jo 'l mando. Prou. (*L' Auba vol parlar*). Escolti. Vostè es un jove de massa cor,..... sí, senyor, tot cor..... un cor com un temple.

AUBA. Però si es al revés, home. No es el cor; es el cap. Cal reflexionar abans de tot. Es qüestió de números, precisament.

LLEO. Doncs bé, 'ls números no volen tanta prodigalitat. Avui no estem per auments de salari.

AUBA. Avui, sí..... (*Tira 'l diari sobre una cadira.*)

LLEO. «Vamos». No 'n parlem més.

AUBA. N' haurem d' enraonar algún día.

LLEO. Mai.

AUBA. Y seriament. (*Cap a la porta de la dreta*).

LLEO. Mai, mai.

AUBA. (*Giravolta sobre 'ls talons*). ¿Vol fê 'l favor de venir? Al despaig hi ha un treballador que vol parlarnos.

LLEO. ¿A mí també? Però ¿per què 'l tinc a vostè «al frente» de les oficines?

AUBA. (*Sens ferne cas, y cridant*). Sí, a vostè, sí, senyor. Es precís. ¿Ho entén? Es precís.

LLEO. (*Amb fingida bonhomía*). «Bueno. Vamos». No se m' enfadi ara! Ja sé que vostè aprecía la casa. Y per això mateix es que jo me l' estimo molt..... (*Ja fora del portal.*) ¡Ah, es vostè, Madalena! (*Torna arrera*). Passi. (*Entra la Madalena*). La Conxa no tardará en sortir. Sentis. Amb el séu per-

mís. (*Els dos fan reverencia y surten. Desseguida entra Sunta.*)

ESCENA V

MADALENA y SUNTA

(Donya Madalena de Roca es una senyora més jove qu' els 37 anys qu' acaba de cumplir. Els séus trajos son de colors obscurs. Costen molt però revelen mal gust. La seva coquetería está en la mantellina, qu' evidentement li escau millor qu' el barret. Porta moltes joies, de molt preu. Té la ceba de pintarse.)

MAD. (*De cap al mirall per' arreglarse els plecs de la mantellina.*) ¿Y doncs; qu' encara no s' es llevada?

SUNTA. Sí, senyora. ¡No 'n fa poca d' estona!

MAD. ¡Ah! Vaja. Es fa 'l *toilette*, ¿oi?

SUNTA. Figuris: ja ha pres el bany y ja l' he pentinada. No pot trigar ni un minut. ¿Que vol qu' avisi la senyoreta?

MAD. Com vulguis. (*La Sunta va per entrar a l' esquerra y quasi es topa amb la senyora qu' en vé.*)

ESCENA VI

LES MATEIXES Y LA CONXA

(Está esplèndida. Una dona jove, alegre, ben formada y inteligent. Vesteix amb extraordinari bon gust. Apareix amb un *deshabillée* clar, ple de randes. No porta cap joia.)

CON. (*Tò suau de reconvenció a la criada.*)

Pero noia, ¿qu' es aquest riu de llum? (*Queda parada, els dits al ulls*).

SUNTA. El senyor.....

CON. Tanca per tot. Cuita. Això mareija.

MAD. (*Corre al balconet de l' esquerra y extén els cortinatjes.*) No t' esparveris. Son coses d' homes vells. No he vist res mès insofrible.... (*La Sunta tanca les portes y corre els portiers. Queda altre cop mig fosc. Després surt per la dreta.*)

CON. (*Sorpresa.*) ¿Tu per aquí, Madalena? (*Cap a ella.*) Perdona, filla. Aqueixa clarorota m'ha enlluernada..... (*Li estén la ma, però la Madalena se li tira assobre y la besa a la cara.*) A veure aquesta crosta. (*Li retira els plecs de la mantellina y li mira les galtes.*) ¿Per ont t' has pintat menos?

MAD. (*Acala 'l cap.*) No siguis, dolenta, Conxa. No comensem.

CON. (*Se decideix pel front.*) «En la frente, majestad.» (*La besa a la rel dels cabells.*) En paus. Sèu y compta coses. ¿Ja has almorsat?

MAD. Sí, sí; gracies. Ja ving de missa.

CON. Doncs conta, conta. (*S' assenten.*) ¿Y el teu Estanislau, què fa?

MAD. Sempre remugant.

CON. Bé; vaja. Quatre crits; molt soroll y poques anous. Feim lo que 'ns dóna la gana amb els nostres marits.

MAD. Jo, no. Ara mateix vinc a buscar la teua poderosa intercessió..... (*Entra la Sunta amb un servei molt elegant. Hi porta llet y melindros. Ho deixa sobre la tauleta del mig.*)

CON. (*A la cambrera.*) ¿Sento un' olor? (*A la Madalena.*) ¿Quina essencia gastes avui?

MAD. De cap classe. (*Implorant.*) Fem el favor.

CON. No, dona, si m'agrada força. (*Mira la Sunta que riu.*) Aquesta ho sap. (*S'aixeca. Crit.*) ¡Violetes! (*Caminant y mirant per tot arreu.*) ¡Violetes! sí, ¡violetes! (*Fent mansballetes.*) «¡Bravo, bravo!» (*S'atura y mira la Sunta que té 'ls ulls fixos a la palmera.*) ¡Ah! Sí. Aquí están. (*Les agafa amb el florero.*) Precioses; molt maques; divines. L'estimo molt aquest obsequi. (*Cap a la taula.*)

MAD. (*Sense mirar la Conxa.*) D'això s'en diuen marits.

SUNTA. (*Espontaneament.*) Però sí.....

CON. (*Rapidíssima clava ulls furients an els de la Sunta, qu'es queda com una estatua. A una senyal imperativa que li fa amb el cap la Conxa, surt per la dreta. Y després la Conxa 's gira y riallera diu a la Madalena.*) Ja ho veus com me tracten. No 'n puc pas queixar. Soc la nena viciada de casa.

MAD. Si no ho ets tu ¿qui ho ha d'esser? No teniu fills.

CON. Tampoc en teniu vosaltres, y sempre 't llamentes. Ara mateix.....

MAD. Sí, parlemne, abans de que vingui l'Estanislau. Escolta. (*La Conxa, al entretant, almorsa.*) He sapigut lo de la festa de câ la Paulita Magraner.

CON. ¡Ah! ¿També tu t'enteras, com donya Esperansa, la gazeta.....? Y ¿quant ho has sapigut, tafanera?

MAD. Aquest matí.....

CON. (*Riguent fort.*) ¿Ja s'en parla per les sagristíes.....?

MAD. ¿Què dius? Si ho he llegit al diari.
CON. (*Parada*). ¿Com?
MAD. Sí, dona, y que tu representavas.....
CON. ¿Què?
MAD. Figúrat: C. S. y D. C. Més clar, aigua.
CON. (*Pensativa. Riguent a la fi y amb el dit al front.*) «Ahora lo comprendo todo»: com diuen a les comedies.
MAD. ¿Què comprens? Jo sí que no 't comprenc.....
CON. (*Signant el periodic qu' acaba de veure sobre una cadira.*) «Aquí está la madre del cordero.»
MAD. (*Mirant*). Un diari.
CON. En fi; ¿tu què vols?
MAD. Primera: una invitació.....
CON. Però es clar que sereu invitats. Sou amics.
MAD. Sí, però tu saps que l'Estanislau no vol festes.....
CON. Mundanes; que de les d'iglesia!
MAD. Son la meva distracció.
CON. Digas millor que son un motiu pera passeijarte y fer l'amor.....
MAD. No digas ximpleríes. (*Transició.*) Segona: que comprometis l'Estanislau per' anarhi.
CON. Però segurament. ¿Que'm poreu desairar el día del meu «debut.» (*Rialla.*)
MAD. Aixís mateix ho diu el diari.
CON. Doncs ja sé qui l'ha escrit: en Boveret.
MAD. ¡Ai que n'ets de felissa! ¡Bé t' haurás divertida en aquest mon! ¡A mi que m'agradaría tant representar!
CON. ¡Oh! ¡Y que ho faríás divinament!
MAD. ¿Com ho saps?
CON. Perque sempre representas; sobretot de-

vant el teu marit. En camvi, jo, ja ho veus, sempre amb el cor demunt la ma. Fet y dit. Diguent y fent el mateix a devant y a darrera.

MAD. En quant ane mi exageras.

CON. ¿Exagerar? Massa 't coneixo. Vaja; una juguesca. ¿A que no ho dius això devant de l'Estanislau?

MAD. Perque es una fera. ¿Quina culpa en tinc io?

CON. Bastanta. Has preferit una vida de mentides.

MAD. Digas millor: qu'he tingut d'adondarmhi.

CON. (*Resolta.*) Protesta. Lluita. Defénsat.

MAD. M'estimo més viure tranquila.

CON. Y no hi vius. Sols la veritat pot donarla a la tranquilitat.

MAD. ¿Creus qu'es possible dirla? ¿L'has dita sempre? ¿La dirás sempre?

CON. Sempre. Es la fortalesa dels esperits superiors.

MAD. Jo, francament, no 'm sento amb forçes.

CON. Per això 't pintas. (*Gran rialla.*)

MAD. Calla, tontota. (*S'aixeca y mira a la porta de la dreta.*) No sé qui ve. (*La Santa s'emportará 'l servei de l'esmorsar.*)

ESCENA VII

LES MATEIXES Y L'ANTÓN GRAU

(Es molt iovenet y tot el séu posat es de pintor modernista: molts cabells, rostre pálit, bar-

beta clara, *pardessus* llarg entallat. Fuma en pipa. Entra portant de la ma un quadro tapat amb diaris.)

GRAU. (*De dintre.*) No, no, no. No necessito a ningú. Gracies.

CON. (*S' aixeca, saltant y corrent a la porta.*) El meu cosí.

GRAU. (*Entra de pressa y cridant.*) ¡Visca l'art! ¡Visca la dona! (*Barret en l'aire.*)

CON. (*Se li tira al coll.*) ¡Tonet, Tonet! ¿Com te va? (*Mirantlo als ulls.*) ¿Victoria? ¿Estás content?

GRAU. Tu ho dirás.

CON. A veure. (*Retira 'l diari que tapa 'l quadro.*)

GRAU. Espérat. Deixam saludar a la simpática Madalena. (*Encaixen*).

MAD. Gracies.

CON. (*Descubert ja 'l quadro.*) ¡Magnífic, magnífic!

GRAU. ¿Què 't sembla?

CON. Admirable, ¿saps?, admirable. Avina tu, Madalena.

MAD. ¡Ui! Está molt bé.

CON. Doncs aquesta bellesa es d'aquest noi. Es un nu preciós ¿veritat?

MAD. Sí, molt maco.

GRAU. ¡Uep! Això no val. (*Sorpreses.*) Primer ha dit: molt bé; y ara ha afegit: molt maco. Y encara es l'hora que no s'ha espantada, ni ha fet cap ganyota.

CON. Bé; això ho guarda pera quant hi haji públic.

GRAU. Es que si no hi ha protestes y esborronaments y xiscles, me n'ho torno y fins ho espatllo.

MAD. ¿Que no hó fa perque agradi a la gent?
GRAU. Segons ane qui.
MAD. ¿Y ara no prefereix que sía del gust de tothom?
GRAU. (*Cridant.*) Mai, mai. ¡Bon bunyol hauría fet! A mí les protestes m'esciten, m'empenyen, me vigorisen, com la dutxa que prenc els matins. Els crits dels filisteus entren en la combinació. Es una part de l'ideal. (*Riu fort.*)
MAD. ¡Qu'es boig aquest noi!

ESCENA VIII

CONXA, MADALENA, GRAU, DOMINGO Y BOVER

(En Domingo Casas es un figurí. Sempre va a la darrera moda. Se mou naturalment sense cap pretenció. Sap qu'es bon mosso y això li dóna una superioritat que 'l caracterisa. Vesteix un trajo de matí nou.—En Rafel Bover es exagerat en tot: en el vestir, en el portarse en societat, en el enraonar. Es un xitxarel-lo. El séu vestit no es nou, sobre tot els pantalons.)

BOVER. (*Entra y fa una reverencia al que ve darrera.*) Els presento al héroe.
DOM. Fuig, fuig, miloca. (*Recte a la Conxa.*) ¿Com está, Conxa? (*Es donen les mans.*)
CON. (*Irònica y riallera.*) Saludo al héroe, com diu en Boveret.
DOM. Un héroe de guardarropía qu'amb molt gust fa de comparsa an aquesta «étoile.»

GRAU. Perdonèuvos la vida, nois. Hi ha perill de matarvos a fletxassos.

DOM. (*A la Madalena.*) Déu la guard, la més hermosa de les nostres devotes.

MAD. Senyor Casas, ¿a quantes ha dit el mateix des de que s'ha llevat? (*Enraonen.*)

CON. (*An en Bover.*) Vostè es un xerraire, tot un xerraire.

BOV. Perdonim. La gazetilla no té entranyes.

CON. Doncs, bé. Fassi sapiguer al mon, qu' ha vist una nova maravella. Mirin això. (*Senyalant el quadro. Tots miren.*)

BOV. ¿Del Grau?

GRAU. (*Fent gran reverencia.*) Servidor de vostè, ilustre critic.

BOV. No t'en burlis, perque ara estás baix del meu poder.

GRAU. Pègam; pègam, home.

DOM. Pègam, però fes propaganda.

ESCENA IX

ELS MATEIXOS, DON ESTANISLAU Y MOSSEN FELIP

(Don Estanislau Roca es un propietari que viu de les seves rentes, no moltes. Té tot l' aspecte sever, un poc descuidat.—Mossen Felip es un capellá pulcrament vestit y ben afeitat sempre. Es molt senyorivol y amic de les dames.

EST. (*Entra primer y mira un moment per demunt l'espatlla dels altres el quadro*). Bones

vistes pera criatures. (*Fogintne*). Vingui, per aquí, Mossen Felip.

FEL. (*Mirant amb curiositat*). ¿Què hi ha, què hi ha?

EST. No miri, home, li dic.

GRAU. Me sembla que no 'ns trobem a cap col-legi de senyoretes.

EST. (*Saludant la Conxa.*) Déu la guard, Conxa. ¿Y en Lleonart? Vaja, dona, espavili an aquest cosí séu. (*Tornant al grupo*). Bé, vostè..... també es de la «cáscara amarga».

CON. No sigui aixís, don Estanislau. (*Extén la ma a Mossen Felip*). Quants díes sense veurel. Segui, segui, mossen Felip. (*Enraonen*).

EST. (*An en Grau*). Però, home, ¿per què no pinta coses més decents, ja que diu que no s' en pot estar de fer ninotets?

GRAU. Perque aixís no 'ls daría un mal rato; y la qüestió es enfurismarlos.

MAD. ¡Quina mala sang!

GRAU. La mateixa que tenen vostès imposantnos les teles dolentes de sants y santes, per exemple.

EST. Prou, prou. (*Se gira*). Conxa; ho sento; però em será imposible venir aquí quant hi sía aquest senyoret.....

GRAU. Home, jo no faig més que defensarme...

CON. (*Dreta*). Prou, Tonet. Retira el quadro per complaure al senyor Roca y fòra discusions.

GRAU. Sí, tens raó. Amb les roques es inútil. (*Marxa al saló*).

EST. (*Seguintlo*). ¿Què diu, jove? Això es una impertinencia..... (*Surten en Domingo, en Bover y la Madalena*).

ESCENA X

LA CONXA, MOSSEN FELIP, DON SATURNI Y LA MIQUELA. DESPRÉS D. ESTANISLAU

(El metje don Saturni Escat es un vell simpátic, etern criticaire, pero excel-lent amic de tothom. No 's cuida gaire l' exterior. El bigoti, més que blanc, es groguenc a causa del fum del puro que mai li cau de la boca. La senyora Miquela es una vella, mare d' un obrer. Va bastant mal vestida.)

SAT. (*A la Conxa. Porta de la ma a la Miquela.*) ¡Conxa, Conxa!

CON. (*Corre a abrassarlo.*) ¡Oh, el meu metjet! (*Reparant la vella.*) ¿Què passa?

SAT. Re. Mira; vui que sentis lo qu' explica la Miquela. Això ja es un poc massa.

CON. Vinguin, vinguin. Segui, don Saturni.

SAT. (*A la Miquela*). Expliqueuvos ara. (*Saluda a mossen Felip.*)

MIQ. Senyoreta, dispensi. Jo no volía pas incomodar, pero com l' amo no hi es al despaig, el senyor Saturni, el nostre metje ¿sap? el metje dels pobres, com li diem al barri, ha volgut que pujés a enraonarli a vostè.

SAT. Deixeuvos de coses y digueu depressa lo que fa 'l cas.

MIQ. Senyoreta, el cas es que ja fa tres sétmanes, prop de quatre, que 'l meu Andreu no

traballa (*ploriqueja*) y el noi está desesperat, y jo, que soc la seva mare, també, y la fam acabará en nosatrus..... (*plora.*)

CON. Bé, ¿que voleu que vinga a traballar a casa? ¿De què fa 'l vostre fill?

MIQ. No; es que l' Andreu..... (*el plant no la deixa enraonar.*)

CON. Vaja; seieu y sosseguevos.

MIQ. ¡Ai, senyoreta! Es que..... (*aixugantse 'l doll de llágrimes.*)

SAT. Bé, vaja. Ja ho diré jo. L' Andreu es un xicot que traballa a la Fundició, un bon traballador, ¿saps? y sembla, segons m' ha dit també l' Auba, qu' un día va tenir quatre paraules amb un company y li ventá 'l vent per les orelles. En Lleonart s' hi trobava aprop, reprengué als dos, pero l' Andreu que té 'l geni molt fort, li replicá y fins sembla que va recargolar un batúa.....

FEL. ¡Jesús, María! Això ja es gros.

SAT. (*Es gira al mossen.*) Doncs miri, això no es tan gros com l' arrambatje que l' Andreu etzivá al seu company, y per això no li digueren res.

FEL. Es qu' aquelles paraulotes anaven més amunt, ofeníen al mateix Déu, Nostre Senyor.....

SAT. (*Interrompentlo*) ..... Que segurament ja l' ha perdonat, caram, perque foren dites al calor de la renyina. Y Ell no s' en ofèn perque ho comprèn tot, y, sobre tot, no es venjatiu y veu ben bé dintre l' interior de les conciencies; caram.

CON. Bé, vaja. Lo passat, passat. ¿Què voleu? ¿Que recomani el vostre fill pera tornar....?

MIQ. ¡Ai, senyoreta! Això fóra la nostra salvació. (*Vol besarli les mans.*)

SAT. Doncs doneuho per fet.

CON. Y al entretant (*va cap al séu quarto*) fassem per la vida.

SAT. Sí, noia, sí. Lo primer es el pa.....

FEL. (*Dret.*) Sí, però veu, don Saturní; potser això disgusti a don Lleonart, això es desfer el cástic.....

SAT. Fugi, home, fugi. Després d'un dejuni d'un més ¿encara vol més cástic? Es ben cert: el fart no coneix al dejú, caram.

FEL. No es pas això. El procediment es anar a l'ofès perque ell posi les condicións del perdó.

SAT. (*Cridant.*) Sí; pero quant l'ofès no escolta raons, cal recorre a tots els procediments.

FEL. (*Seientse.*) Això es l'anarquía.

EST. (*Qu' ha tornat del foro y ha sentit les darreres frases.*) ¿Quina l'ha dita el senyor Doctor? Sempre escandalisant ¿oi?

SAT. Sí, senyor. Diguentlos les veritats.

EST. Lo que vostès creuen que ho son.

SAT. Es clar, home. Aquêt es el meu principi. (*Es gira y veu a la Conxa que dóna a la Miquela un farcell de roba y un bitllet de Banc.*)

CON. Teniu.

SAT. Mireu, senyors.

EST. ¿Què?

MIQ. (*Volguent besar les mans de la Conxa.*) Gracies, gracies, senyoreta. Deu li pagará la caritat.

CON. (*Cap a la porta de la dreta.*) Veniu, veniu. Apuntarem les senyes del vostre fill. (*An els altres.*) Dispensin. Son a casa seva. (*Surten.*)

SAT. Cumpleix el teu dever, noia.

ESCENA XI

ELS MATEIXOS, MENYS LA CONXA Y LA MIQUELA

SAT. Y ara vagin discutint. El remei ja está posat. Primer, oli al llum, després ja veurem d'entendrêns.

EST. Pero.....

SAT. Res. Aixís es el mon, el mon d'ara. Abans, al mon de vosté, al qui es rebel-lava, el cremaven, el penjaven o li tallaven el coll; qualsevol barbaritat. Avui, nosaltres l'escoltem, el discutim, sí, senyor, el discutim, pero no 'l matem de fam. Amb la panxa buida, fa mal enraonar.

EST. Doncs, cregui qu'aquella mena de governar era una gran solució.

SAT. Sobre tot pels qui governaven y per seguir governant.

FEL. Me digui, senyor metje; ¿què fa vostè devant el bras cangrenat?

SAT. ¡Ah! Ja hi som. ¡El gran argument! ¡La gran mentida que tantes vides ha costat! El cruel sofisma de tots els inquisidors. ¿Encara hem de discutir això, homes de la Caritat, de l'amor al pròxim?

EST. (*A Mossen Felip.*) ¿Què li sembla? D'això s'en diu fugir per la tangent, home.

SAT. ¡Ah! ¿Vol que li contesti això, que nosaltres, els homes insocials, en diem una bestiesa? (*Als crits acudeixen en Domingo,*

la Madalena y en Bover, qu'es col·loquen darrera el sofá, y en Grau qu'es queda al centre.)

FEL. (*Somriguent.*) ¡Serenitat, serenitat!

SAT. Sí, caram; la gran fredor del butxí! (*Transició.*) Doncs ho sápiga. Devant la carn sense sang, morta, més que morta, podrida, agafo 'l bisturí. Tallo. Separo radicalment la mort de la vida.

EST. ¿Doncs, home?

SAT. Doncs; això es lo que s'hauría de fer amb tots vostès, caram.

BOV. Doctor; ¿amb nosaltres també?

SAT. Sí, senyor; vell o jove, tot lo que significa domini y èpoques passades de vergonya que volen ressucitar, y fórmules velles que volen sostenirse indefinidament; tot, tot lo que significa intransigencia, pero intransigencia danyosa que pretén imposar el séu criteri a foc y a sang; tot lo que significa cega tossudería que s'oposa a la marxa eterna del mon, tossudería qu'ens molesta, per quant ens afúa la força bruta, ens clava a la cara els fusells.

DOM. Sí; com els altres son mancos.

SAT. Per sort o per desgracia: no ho tinc ben escatat això, senyor polític. Sobre tot, ara àn aqui no ho vui dir. Pero entenguin qu'els altres son també malalts, pero no morts. Hi ha, pel contrari, plètora de sang, cors congestionats, cervells que bullen, però això sempre es vida, sustancia, llevor.

EST. Y pólvora que rebenta y mata.

SAT. També. Lo que sería llarg esbrinar es qui'n té la culpa: si el que encén la metxa o 'ls qui amb la seva caparrudesa, obliguen a encéndrerla.

PAU. (*Entrant, riallera.*) «¡Alto al fuego!»
GRAU. (*A don Saturní qu'els gira les espatlles. —Encaixen.*) Molt bé, mestre. D'això s'en diu tocar el blanc.

ESCENA XII

ELS MATEIXOS, LA PAULITA, D. TIMOTEU Y D.ª ESPERANSA

(La Paulita es una noia entregada a la vida del luxo y de la diversió. La seua deria es imitar tot lo de Madrid.—Don Timoteu, el seu *papá*, es home de negocis, molt lliberal, pero molt del diner. Un burgès-demócrata, que procura viure com un aristócrata.—Donya Esperansa es la senyora del vuy-y-no-puc. Es fa en lo bo y millor de Planavella. Aixís que van sortint es posen en filera, saludant com si estessen a l'escena.)

TIM. (*Aixecant el barret en l'aire.*) ¡Déu guard a la noble concurrencia!
ESP. Els porto l'*angue-laife* de Planavella.
MAD. (*Dreta.*) Sí; vinguin y trèguinme del Purgatori. Estic condempnada a escoltar y callar.
TIM. (*Cap a ella.*) El major castic pera una senyora. Demani l'absolució a mossen Felip y s'esbravi amb ell.

FEL. (*Obrint els brassos.*) Vina, ánima arrepentida.

MAD. (*Cap a ell.*) Arrepentida d'enraonar, jamai. (*Se seuen y enraonen a la dreta.*)

EST. (*An en Timoteu.*) ¡Home, Timoteu! Aixó no es pas serio.

TIM. Tret del guanyar quartos y donarse amb ells bona vida, no hi ha al mon res més serio. (*Enraonen.*)

ESP. (*Després de saludar a tothom recorreguent tots els grupos.*) Justament era ane tu, Saturní, que volía veure.

SAT. ¿Que 'm vols dir la bonaventura, gitana?

ESP. No m'insultis. Ja saps que quant teníem vint anys no deixares que la 't digués.

SAT. Esperansa, encara hi ets a temps.

ESP. Gracies. No es un nuvi lo que busco, es una nuvia per'aquell «pimpollo» (*signant en Boveret.*)

SAT. Te'n sé una.

ESP. No trigas tant. Dígasla.

SAT. (*Riguent.*) La Paulita.

ESP. Oh! si Déu t'escoltés. Es el meu somni......

SAT. ......daurat.

ESP. Escolta. Assentat aquí. (*Seuen y enraonen a l'esquerra.*)

PAU. «Les aseguro que la fiesta de casa nada dejará que desear en cuanto de mí dependa.»

DOM. «Estamos acostumbrados á su buen gusto, Paulita.»

BOV. «Eso mismo.»

PAU. «Procuro imitar lo más elegante de Madrid, la cuna de la distinción».

GRAU. Doncs millor sería que fosses original

encara que ho haguessis d'esser a la catalana.

DOM. Perdoni; cada cosa en son lloc. Els catalans pera 'l traball; els castellans pera la finura.

BOV. Ben dit.

GRAU. ¿Y vosaltres sou catalans?

PAU. «¿Y eso que tiene que ver?»

GRAU. (*Girantlos l' espatlla.*) ¡Degenerats! (*Aquells segueixen enraonant.*)

EST. (*Fregantse les mans.*) De lo millor. Compti amb els meus quatre quartets, don Timoteu.

TIM. Ho direm an en Saturní. Es un bon amic. Un poc xiflat. Pero bona persona ¿eh?

EST. Un cap ple de cebes.

TIM. (*Girantse a don Saturní.*) Saturní.

SAT. ¿Què hi ha?

TIM. ¿Vols guanyar alguns dinerons?

SAT. Mira; no sé que dirte, perque jo 'n tenir els necessaris per'anar al mercat.....

ESP. Donguim a mi la recepta, don Timoteu.

TIM. Para tots n'hi ha. (*Tots escolten.*) Acabo de rebre un telegrama cifrat del meu corresponsal a Madrid qu'en diu que'l Govern té resolt fer un emprestit pera a dur a cap les reformes de Guerra y Marina. Y afegeix que les condicions econòmiques son de primera. Hi ha pera guanyar un cove de diners.

FEL. Compti amb les meves llimosnes.

SAT. Bé, home, bé. Eus veig la trama, a tu y a tots els patrioters que voleu matar dos pardals d'un sol tret. Fer un negoci..... y barcos y soldats, esquadra y exèrcit; ¿no es això?

EST. Això mateix.

SAT. Dons jo 'us dic que quant els pobles decadents no tenen prou forsa per'anar en devant, hauríen d'oblidar la seva gloriosa historia. Es creuen que amb la «fachenda» es fa tot, y jo 'ls dic que sense reflexió y diners, avui no es fa res; y els diners se guanyen traballant y estalviant. Amb el vostre patriotisme, patrioterisme en diuen, no es fa, no es fará mai patria. En temps durs, de decadencia, el patrioterisme es un terrible obstacle pera un país. Segons éll, no hi ha vida possible dintre d'una relativa modestia. Tot es un «desdoro» pera la patria. Es lo que succeeix a les cases d'aristócrates arruinats y que pretenen amagar la seva miseria gastant com abans. Hi ha que amagarla a la miseria, ¿oi? Doncs, amagueula, però sapigueu qu'aquest no es el camí de la regeneració, per aquí no s'hi va a la cura dels nostres mals, per aquí no 'ns salvarem. Hi ha que cantar el «mea culpa», hi ha qu'humiliarse, fins hi ha que avorrir tota la farsa del passat, hi ha que fer bugada. Neguemnos a nosaltres mateixos, fem penitencia, traballem dintre de la nostra modestia y així potser resucitarem de les nostres propies cendres. (*Tots els vells riuen, es miren y el compateixen.—Don Saturní va cap al fondo y el Grau el felicità, encaixant.*)

DOM. Amén.

BOV. Gloria patris.

PAU. Ora pro nobis.

FEL. Pera capellá no haguera tingut preu.

MAD. Es un predicaire.

SAT. (*Girantse.*) Sí; rigueu, rigueu. Eus enterrarán riguent. Bé, caram. Eus regoneixo

en aquesta exquisida superficialitat. ¡Boixos, boixos! (*Marxant acompanyat del Grau.*)

ESCENA XIII

DITS Y CONXA

CON. ¿Ja marxa, don Saturní? (*Es paren prop de la porta.*)

SAT. Sí, filla; em sembla que ja he perdut prou temps.

GRAU. No. Ha sembrat. Exposar idees es sembrar.

SAT. Inútil, noi, inútil. Això es tot roquisser.

CON. Estic emocionada. La vella conta coses qu'es borronen. Això m'enmalalteix.

SAT. No tinguis por. Hi ha que coneixer tota la vida.

CON. Torna prompte, Tonet. Don Saturní, deixis veure més sovint.

SAT. Els malalts.....

CON. Jo n' estic també de malalta.

SAT. Digasho al teu Lleonet. (*Surt amb el Grau.*)

CON. *Incrèdula, mirantsel*). ¡Oh, no! ¡Aquest no 'm curará! (*Girantse inmediatament als hostes.*) Demano mil perdons. He fet una grossería, pero també un' obra de misericordia.

FEL. En nom de tots, (*fent una creu*), «ego te absolvo.....» (*Tots riuen y aproven.*)

TIM «Nada, nada». La Paulita y jo ens con-

tentem amb el temps precís de vèurerla, y marxem desseguida perque la noia está avui de compres.

COV. ¿Tan aviat?

PAU. «Mañana volveremos».

CON. «Bueno». Diverteixte y adórnem lo millor que sapias la «bombonière».

PAU. «Descuida».

TIM. «Vamos». (*Saludant exageradament.*) «Señores» prepárinse per la festa. (*Marxa amb la Paulita, acompanyat de la Conxa.*)

EST. No pas nosaltres.

DOM. Suposo que no 'ns farán el desaire de no anar a xiularnos.

FEL. ¿Tan mateix tindreu pit pera representar?

DOM. Tothom representa an aquest mon.

EST. Jo no.

CON. (*Tornant.*) Té raó, don Estanislau. Els homes de carácter, tots d' una pessa, íntegros, com vostè, no representen, pero es possible qu' obliguin a ferho als altres.

EST. ¿Per què parla aixís?

CON. Per-què sé per experiencia que quant no s' está dintre el bat-y-bull de la vida, no 's comprenen les coses y aquestes coses s' amaguen als que son massa severs y les castiguen sense compassió. Crèguim, senyor Roca, sigui tol-lerant, siguemne tots.

EST. Ja. Per aquí es pert el mon.

ESP. El mon es com Déu l' ha fet. ¿Veritat, mossen Felip?

FEL. Diré. Nostre Senyor tol-lera.....

CON. Doncs, ho repeteixo: tol-lerem tots, perque si no, vindrá un día en que tots acusarem, condempnarem y si ningú perdona..... (*Tots aproven y enraonen.*)

EST. Escolti, escolti.

DOM. No; ja no escoltem. Estem tips de sermons.

FEL. Me sembla qu' es hora de marxar.

MAD. Sí, anem, Roca.

EST. Com vulguin. (*A la Conxa.*) Y ja n' enraonarem un altre día d' això, Conxa. (*Marxant acompanyats de la Conxa.*)

BOV. Se coneix qu' ha sigut guardia-civil.

DOM. Es una fera. (*Enraonen.*)

ESP. (*Atura a la Conxa en mig de la sala.*) Escolta. (*En veu baixa.*) M' haurías de fer un favor.

CON. Digui.

ESP. El noi está boig per la Paulita.

CON. Y la Paulita boixa p' el noi.

ESP. Això es lo de menos. Vui dir qu' es arribat el moment d' atacar la fortalesa y el noi cal una corassa. El senyor Casas, el pare d' en Domingo, es el qui 'n dona. Recománali el meu plet. Que li tregui un bon empleo, de molta representació, ¿saps? de molta fatxada. ¿M' has entès?

CON. Ni un mot més. ¿Y el corretatje? (*Somrient.*)

ESP. Tu no necessites res. Pero si un día calíes els meus serveis, mana. Soc tota teva. (*La Conxa riu fort.*)

DOM. ¿Què diu la nostra Gazeta?

ESP. Tot lo qu' a vostè pot agradarli.

DOM. Gracies. ¿Se tracta de mi?

ESP. Potser, sí. Anem, fill.

DOM. Pero, donya Esperansa, treguim la curiositat.

ESP. Re he de dirli. Sápiga que tot dependeix d' aquesta maca. (*Per la Conxa.*) Ala, nen! (*An en Boveret.*) Aquesta parella té d' enraonar. (*Marxant.*) Adéu. (*Surt.*)

CON. (*Sempre riguent.*) Pero ¿aont va? Vingui, vingui.
BOV. Faig lo que 'm manen.
CON. (*Seria.*) Boveret; entesos, ¿eh? El quadro del Grau.....
BOV. Es d' un geni, conformes. (*Surt.*)

ESCENA XIV

CONXA Y DOMINGO. QUANT S' INDICA, EN LLEONART Y LA SUNTA

CON. ¿Què li sembla?
DOM. Re.
CON. ¡Ah sí, es veritat! Vostè es dels qui viuen.
DOM. Sí. Deixem relliscarla, a la vida.
CON. ¿Sense preocuparsen?
DOM. Gens ni mica. Lo qu' ha d' esser, será. Això es el principi.
CON. ¿Y si no es?
DOM. Será una altra cosa. Sempre es lo qu' ha d' esser.
CON. Doncs, ¿la passivitat?
DOM. Diguemli més aviat l' oportunitat.
CON. ¡Ah! Allavores hi ha certa acció.
DOM. (*Displicent.*) ¡Ps!
CON. Una mica.
DOM. Com la del qui engoleig, com la del qui allarga la ma al fruit madur, com la del qui gira 'ls fulls del llibre obert.
CON. (*Sonrient.*) ¡Es interessant! (*Sugerintli la*

paraula 'l concepte.) ¡Ah! ¿y gens d' interés?

DOM. Moltíssim. Figuris: no 's pensa amb altre cosa, no 's desitja altra cosa, (*animant l' espressió*), no 's somnía amb altre cosa. Per això no 's pert mai cap ocasió. Lo que li acabo de dir. Si hi ha qu' engolir, engoleixo; si hi ha fruita madura, jo soc dels qui la menjen; si 'l llibre s' obri, no deixo de mirar mai tots el fulls.

CON. ¿Y els obstacles?

DOM. No hi ha que fer massa vía.

CON. Es que si no 's lluita, no hi ha 'l pler de la victoria.

DOM. La victoria no es sempre del qui lluita, sino del qui arriba a l' hora. L' Amèrica no porta 'l nom d' en Colón.

CON. Molt bé. Pero ho sápiga: hi ha portes qu' están empeses que mai s' obrirán si no hi ha una ma qu' empenyi.

DOM. (*Acostantse a la Conxa.*) Si hi están, cregui que jo no deixaré d' obrirles.

CON. (*Rialla.*) Es molta seguritat. ¿Y no s' equivoca mai?

DOM. Mai.

CON. ¿Y si s' equivoqués?

DOM. No m' equivoco. (*Mirantla fixament.*)

CON. Bé ¿y si s' equivoqués? (*Una pausa.*) ¿Y si s' equivoqués?

DOM. (*Baixa 'ls ulls.*) Re. Una caiguda sens importancia. Abaix hi ha la xerxa, com la del «Circo Ecuestre».

CON. (*Rialla.*) ¿Y la riallassa del públic?

DOM. ¡Ca! El Circo está buit. D' això ningú s' en entera.

CON. ¿Ningú?

DOM. (*Mirantla fixament altra volta.*) Ningú;

en absolut. Es un duo sense coro..... y a porta tancada. (*Fa per entrar en Lleonart, veu en Domingo y torna sortir inmediatament.*)

CON. (*Qu' ha vist en Lleonart.*) Entra, entra. Escolta. (*S' aixeca depressa y va fins a la porta.*) ¡Lleonart!

DOM. (*Instantaneament giravolta demunt els talons.*) ¿La meva presencia..... aquí..... tal volta?

CON. (*Gran rialla.*) ¿Què li passa? ¿Què s' ha assustat? (*Pitja el botó elèctric.*)

DOM. (*Refet*). No, senyora. Sorprès de la rápida aixida. Em sabría greu haverlo molestat amb la meva presencia.

CON. No s' hi capfiqui. Altres maldecaps el distreuen al meu pobre Lleonet. Está més preocupat que vostè.

SUNTA. (*Entra.*) ¿Què vol, senyoreta?

CON. Digas al senyor que desitjo parlarli.....

SUNTA. Crec qu' ha marxat al carrer.

CON. Quant vingui..... ¡Ah! Fes pujar al senyor Auba.

SUNTA. Está bé. (*Surt.*)

CON. (*S' assenta.*) Segueixi, Domingo, segueixi. (*Fent cumpliments.*) M' agrada molt el tema d' avui.

DOM. Haviem acabat.

CON. ¿Què vol dir? (*Riguent.*) Si tot just comensava 'l duo.

DOM. Sí; pero 'l teló cau rápidament sobre la emocionant escena.

CON. ¡Ah! «Bravo». Parlem, doncs, del segón acte: el drama.

DOM. Dispensi; (*fent esgarrafells y postures*) no coneixo aquest trángul. Además no 'l crec possible.

CON. Doncs, miri; l' hi explicaró en dos paraules. Com la parella a més de la boca pera entendrês, han fet anar els ulls sens adonarsen, la mirada 'ls ha descuberts y tot s' ha sapigut o s' ha sospitat y per això hi ha segón acte qu' el titolarem: la sorpresa.

DOM. No ho cregui. De cent, un. Ca; menos; de mil, un.

CON. (*Rialla.*) Sembla qu' a vostè l' espanten les sorpreses.

DOM. La veritat. Es una ensopegada molt desagradable. Això ja no es la vida relliscantse. Això més aviat es la lluita.....

CON. (*Riguent.*) ¡Covart, covart!

DOM. (*En veu baixa y mirantla als ulls.*) ¿De modo que, segons vostè, lo essencial es assegurarse per tots el cantons. .... vaja, convencerse fins a l' evidencia que no hi haurá..... sorpresa?

CON. (*Rápida y seria.*) Lo qu' he volgut demostrarli, Domingo, es que la tragedia l' esparvera, que no la sent, que no la representará mai. (*Somriguent.*) Vostè es dels qui viuen tranquilament, divertintse sense conmocions, sense tranguls. (*Vol parlar.*) Me sembla molt bé. Estic convensuda. Siguem els reis de la festa, de la mascarada. Riguem y divertimse. (*Riguent.*)

DOM. Aixís, aixís, m' agrada. Quasi ja 's havía posada massa seria. Aixís está adorable, (*acostantshi molt*), adorable.

CON. (*Riguent*). Lo que jo li dic. Vostè no es home dramátic. Ha fet bé en triar pel día del nostre debut una pessa xistosa.

DOM. Pera ferla lluir a vostè.

CON. L' hi agraeixo. Més creguim; no té bon cop d' ull. (*Apareix l' Auba a la porta.*)

Passi, passi, Auba. (*Aquest fa una reverencia y es queda parat.*)

DOM. (*Sens ferne cas.*) No 's desanimi. La segona será més seria.

CON. Ja 'n parlarem. Per ara estudii «Entre bobos.....» y procuri no ferlo..... (*Extenentli la ma amb molta gracia.*)

DOM. (*Comprenent qu' ha de marxar, li estreny la ma amb les dues y amb veu baixa diu:*) La vida no es més qu' això: «boberías».

CON. (*Rialla.*) Sempre nens.

DOM. Y sempre jugant y divertintse. (*S' en va. Devant l' Auba fa una petita reverencia, y aquest fa 'l mateix.*)

ESCENA XV

CONXA Y AUBA

CON. (*Aixecantse depressa y cap a l'Auba.—Molt seria.*) ¿Què diu en Lleonart?

AUBA. Moltes coses.

CON. ¿En serio?

AUBA. Está molt preocupat.

CON. (*Anantse a seure fastidiada.*) ¿Y vostè que hi diu? (*Pausa.—Es giravolta rápida.*) ¿Vostè també?

AUBA. ¿Jo? No he dit re.

CON. Per xo mateix. El séu silenci sembla una repulsa.

AUBA. M' en guardaré prou. Dispensi.

CON. En fí, desitjo sapiguer la seva opinió.

AUBA. No hi ha pas cap inconvenient. L' he

dita ja a don Lleonart. (*Indiferent.*) No val la pena.

CON. (*Ressentida.*) ¿Què vol dir?

AUBA. (*Sarcástic.*) Vui dir qu' el fet té tant poca importancia, que jo no m' hi amoinaría gens.

CON. (*S' assenta.*) Está bé. (*Somrient irònica.*) ¿Sap que pel tò de la veu, la seva paraula enclòu un significat distint del propi? (*Pausa.*)

AUBA. (*Serio.*) No tinc l' intenció d' oféndrerla.

CON. (*Seria.*) N' estic segura. (*Irònica.*) Vui dir, que vostè també recrimina la meva conducta.

AUBA. (*Sarcástic.*) ¿Jo? ¿Amb quin dret?

CON. (*Riguent.*) Cada cop ho demostra més. (*Imitantlo.*) «¿Jo? ¿Amb quin dret?» (*Riguent.*) Fins sembla qu' está exaltat. Interiorment vostè está sublevat. (*Seria.*) Doncs jo li contestaré ingenuament, com sempre: amb el dret que nosaltres li hem concedit gustosos fins en les qüestions més íntimes. ¿Ho sap ara?

AUBA. (*S' hi acosta verament sumís y regonegut.*) ¡Gracies!

CON. (*Somrient.*) ¿Y que no ho sap de sempre?

AUBA. (*Amb el rostre dintre 'l pit.*) Es veritat.

CON. (*Aixecantse riallera.*) «Bueno»; doncs, parli clar. (*Transició.*) Vostè sempre estristintme. (*S' arregla els cabells devant el mirall.—Nova transició.*) Expliquim el meu pecat. (*Rialla.*)

AUBA. (*Refentse.*) Això mateix. Una noiada. Pero entenguis: això es desde 'l meu punt de vista. Segons els altres, l' apareixer vostè

a l' escena está considerat com una obra exquisida, superba, de gust refinadíssim. Jo no dic que no. Més em sembla qu' es pert el temps. Sempre m' ha fet fástic.....

CON. (*Irònica.*) «¡Quel gros mot!»

AUBA. Perdoni; ara ja he pres l' envestida. Parlem com dos bons amics. ¿Oi?

CON. Bé. Però, seguem y deixi aquest posat d' etiqueta. Segui.

AUBA. No pot ser. La feina d' allí baix m' empaita. Cregui qu' això sí qu' es serio. Y endemés el senyor está enfurismat.

CON. ¡Oh! Será un moment. (*Transició.*) Digui. Sempre l' ha disgustat.....

AUBA. No, no; m' ha fet fástic el dilettantisme, l' aficionat, aqueix vui-y-no-puc, que tot ho fa a mitjes, perque no ho sent amb l' intensitat necessaria. El qui no está disposat a entregar sa propia existencia a les furies del Idol, es un estorb an el cami de l' Art. Vethoaquí tot. Y aixís en els demés rams de la vida. L' espigolar es de gent pobra, dèbil, malfanera; es de dones, de criatures, d' essers quasi inútils. El fort se dóna per enter a la seva vocació. Viu tota la vida que li pertoca.

CON. Y amunt, amunt, ben amunt. Home, Auba, vostè tot d' un plegat arriba a l' extrem.

AUBA. Es qu' ho tinc pensat de fa temps, y, com cuito molt, li presento sols les conclusions.

CON. Que volen dir que plegui y no m' afiqui en llibres de cavallería.

AUBA. Més concret encara. Que 'l séu esperit no es rialler, no es buit, no es gris; que 'n té en una paraula; y que cal encarrilarlo de-

budament. Tots creuen que vostè es una nena, jo la crec una dona; fins diuen que li falta un bull y jo crec que 'n té un més que les altres. (*Rialla forta de la Conxa.*) Parlo seriament. Dispensi. (*Fa per marxar.*)

CON. (*Aixecantse.*) No, no. (*Tò humil.*) Fassim l' obsequi de no marxar. (*Pausa.*) L' escolto amb tota serietat..... encara que no ho sembla.

AUBA. He dit tot quant li havía de dir. Potser massa.

CON. A una distreta, tot li es poc.

AUBA. Doncs ara mediti.

CON. Ajudim.

AUBA. Ficxis en els fets. Sé que vostè ha tingut una llarga conversa amb la mare de l' Andreu.

CON. Sí; y m' he conmoguda.

AUBA. Això encara no vol dir res. Si no s' en oblida, allavors creuré que 'l séu esperit es dels nostres.

CON. (*Amb curiositat.*) ¿De quí?

AUBA. Dels qui patim.....

CON. (*Amb estranyesa.*) ¿Vostè?

AUBA. ..... amb els qui pateixen. Dels qui lluiten contra la mentida. (*Exaltantse.*) Hi hem d' arrivar a la vida sincera y justa, (*baixant la veu*) a l' unió feconda de les ánimes nobles!

CON. (*Mirantlo amb simpatía.*) ¡Quin somni!

AUBA. (*Valent.*) Redressemnos, lluitem; un pas es una victoria.

CON. La terra es dura; hem vingut massa prompte.

AUBA. Altres més sortats que nosaltres en recullirán el fruit.

CON. (*Trista, desconsolada.*) ¡Y nosaltres no!

AUBA. Pur egoisme. El traballar per l' ideal es ja un pler.

CON. ¡Soc dèbil!

AUBA. Ajuntis amb mí. *(La Conxa, com despertantse d' un ensopiment, fixa els ulls en els del Auba y abdós romanen un instant mirantse.)*

ESCENA XVI

DITS Y EN LLEONART

LLEO. *(Entrant.—Es para un poc a la porta y després avansa.)* Bé. Endevant. ¿Ja has acabat l' audiencia?

CON. L' he acabada. ¿Y tu ja t' has curat la sordera? *(L' Auba pren portal y marxa naturalment, sense fer cap moviment de sorpresa, de temor, ni d' enuig.)*

LLEO. ¿Què vols dir? *(S' assenta.)*

CON. Home, em sembla que t' he cridat, m' has sentit y com si res: ni has tornat arrera ni m' has escoltat. ¿Creus qu' això está molt bé? *(Ha tancat les portes y estès poc a poc els portiers.)*

LLEO. ¡Saps que n' hi ha de coses que no están bé!

CON. Digas, home, digas.

LLEO. *(Mitja-volta demunt el sitial.)* Doncs, sapigueu. Sempre 'l me trobo aficat aquí dintre, an aquest noi.....

CON. *(Verament sorpresa.—Ho entén per l' Auba.—Es queda parada.)* ¿Quin noi? L' Aub.....

Lleo. *(Amb despreci.)* Aquest xitxarel-lo den Casas.....

Con. *(Gran rialla.)* ¡Ah! Qu' ets ximplet. *(Se li acosta y li passa la ma pel cap.)* Sempre serás el mateix.

Lleo. ¿Per què?

Con. Perque sí. Lo que 't penses, allò ha d' esser, y no hi ha sant que t' ho tregui del cap. T' has posat gelós del baliga-balaga den Casas, y et creus qu' em fa l' amor, fins et figuras que jo li corresponc. *(Gran rialla.)*

Lleo. *(S' aixeca.)* No, senyora. Si ho cregués..... *(uns ulls com uns salers, punys estrets, llavis tremolosos.)*

Con. Seu y no fassis comedia. (*En Lleonart se passeja nerviós*). Ja ho sé: ens matarías. Prou. Te juro que no hi haurá cas. Els de de la teva casta son aixís «unos vengadores de su honra.» M' agrada. Però lo primer de tot es no caure en lo ridícol, Lleonet.

Lleo. Doncs això mateix. An això 'm vols portar, al ridicol. (*Se planta.*) «¿Qué le parece á V.?» ¿Creus qu'aquesta pantomima de cân Timoteu no es per fer sortir la vergonya a les galtes? ¿Creus qu'això es pot consentir? (*Exaltantse.*) ¿Ho creus tu? Doncs jo no estic disposat a consentirho. ¡Ea! Ja ho he dit. ¿Ho sens? (*Acostantshi molt y posantli la ma sobre l'espatlla amb forsa.*)

Con. ¡Ai! (*Portantse la ma a l'espatlla adolorida.*) Home, ja ho sé qu' ets un brau, qu'en tens de forsota. Ja t'ho dic jo qu'ets un lleó. Si 'l teu nom ja s'ho porta. Però no veig la necessitat de què 'm maltractis abans d'hora. (*Transició.*) Vaja, Lleonet;

siguem raonables. Es xistós que jo que soc la nena hagi de cridar al ordre al vell, tot impuls, tot impressió. Raonèm. (*Agafantlo per una ma.*) Assèntat aquí. (*An el sofá.*)

LLEO. (*Assentantse.*) Però ¿no t'he dit ja lo que vui?

CON. Home, ¿que no m'has de deixar enraonar? No siguis tant autoritari, Lleonet. ¿Què 't jugas qu'ens entendrem? ¡Vaja!

LLEO. «Déjate de niñerías, mujer!»

CON. No, noi; avina aquí. (*Li pren una ma.*) No 't fassis la fera. Mira; necessito per la nit de la festa un vano, un d'aquells vanos de plomes blanques, grosses, estufades com un plumero, per taparme la cara quant li dic quatre picardíes al meu..... «partenaire» y per emblanquinarlo al «bobo» qu'em fa l'amor. Tot això s'ha de fer ¿saps? amb molta gracia, amb molta manyagaría. ¿Saps, Lleonet, saps? Y com jo estic segura de que tu 'm regalarás una cosa preciosa, perque en això sí qu'ets esplendit, el vano y el meu traball d'artista cridarán l'atenció del public, de tot lo millor de Planavella, que será allí per aplaudirme. ¿Oi, maco? (*Es va humillant als peus d'en Lleonart.*) Y tot d'una 's sabrá, perque jo ho diré, tindré un verdader orgull en dirho a tothom: aqueixa joia es un obsequi del seu marit. ¿Veritat que l'estima forsa? Deu estimarla..... Ei, ho suposo.....

LLEO. (*Mig vensut. Amb passïó.*) Y es veritat.

CON. (*En el mateix tò melós y de viciada.*) Y ella també: perque ja ho veuen; el porta, en fa ostentació, l'exibeix en una nit senyalada, la nit del séu triomf.

LLEO. (*Convensut.*) Sí, que triomfarás.

CON. Sí, sí, que triomfaré, y tot Planavella estará als meus peus *(aixecàntse poc a poc)* y dirán que tinc talent, que soc maca, que vesteixo millor que tothom.

LLEO. *(Somrient.)* ¡Y que n' ets de vanitosa!

CON. Sí, en soc. Abans que tot la veritat. Y tu també, Lleonet. Ja ho sé jo. Tu n' estás ben satisfet d' esser l' amo de càn Servera y de l' hereya Servera. Superbia per superbia. Tu dirigeixes la Fundició, jo 'ls salons; tu regas la planta, jo cullo les flors y en fas un pom perfumat. Això umpl la meva vida. Vui esser la primera.

LLEO. Y jo 'l teu guardiá, que t' adora. *(Abrassantla per la cintura.)* ¿M' estimas com sempre?

CON. *(Dominantlo orgullosa.)* Com no mereixas, Lleonet. *(Gran rialla.—Ella fuig y ell li corr darrera.— Topa amb la tauleta y tomba el pom de violetes qu' ell recull desseguida, posant un genoll a terra.—Crit.)* ¡Ah! Les meves violetes! *(Va cap a la tauleta y les pren de les mans d' en Lleonart, tot riguent.)* Gracies, Lleonet. Les estimo més que tot.

LLEO. ¿Més que a mí?

CON. *(Olorantles amb deliri.)* Son un altra cosa, tonto!

TELÓ

SEGÓN ACTE

El fumador de casa en Lleonart.—En torn de les parets grans divans, molsuts y còmodos; algunes butaques quadrades y tauletes mòvils; una de més grossa amb un rellotge assobre, alguna estatua, capses d' habanos, misteres y diaris. A les parets quadros al oli. En primer terme a la dreta un balconet y a l' últim una porta que comunica amb el menjador. A l' esquerra, en mig de la paret, una altra porta.—Al enfront un portal que dóna al saló gran del primer acte. Ara es veu una gran xemeneia encesa. A l' esquerra cau el *boudoir* de la Conxa y a la dreta la terrassa que ja s' ha vist.—La catifa y els portiers, molt luxosos.

Son les tres de la tarda; una tarda fredolera d' avril.

ESCENA I

PAULITA, BOVERET Y ANTÒN GRAU

(Al aixecarse 'l teló, 's sent al menjador gran xibarri: uns aplaudeixen y altres aproven. Han acabat els discursos. Dringuen les copes y sonen rialles.)

Bov. *(Entra amb el Grau y la Paulita.)* ¿Qu' eus ha semblat?

PAU. *(Aprovant.)* «Muy expresivo.»
GRAU. Molt xispat, voldrás dir.
PAU. «No; ha sido correcto.»
GRAU. Bé, correctament xispat. Es que si fos mona de cap a peus, no 'l toleraríem.
BOV. Això mai. En Domingo es sempre correctíssim. Ha fet un discurs brillant.
GRAU. A mí m' ha semblat ben ridícol.
PAU. «Eso no.»
GRAU. ¿Què dius? Mira tu que dir que la Conxa es la Sarah Bernhardt dels salons de Planavella, y qu' el teu papá es un Mecenas del Art dramátic.....
BOV. ..... de Planavella. *(Riu.)*
GRAU. Això sí qu' es ben bé provinciá.
PAU. «No tanto.»
GRAU. Doncs, jo 't dic que mereix qu' el fassin diputat..... dels «elocuentes».
BOV. Ho será, si vol.
GRAU. Clar; li ve de familia. De pare cacic, fill diputat.
PAU. «O ministro.»
GRAU. No ho diguis en broma. De més verdes se n' han madurat. Em sembla qu' es un gran partit, Paulita.
BOV. Tu, no fassis aqueixes bromes.
GRAU. ¡Ah! sí, m' oblidava de que tu.....
PAU. *(En tó de protesta.)* ¿De què, de què?

ESCENA II

DITS y DOMINGO, DON TIMOTEU Y D.ª ESPERANSA

TIM. *(An en Domingo.)* Home, ha estat molt bé, l' hi asseguro.

DOM. Favor, favor que vostè 'm fa.
TIM. L' hi asseguro. Me sembla que jo tinc vot en la materia. Ja ha vist.....
ESP. *(An en Timoteu.)* ¡Oi tal, si hi entén! El discurs de vostè no podía esser millor. Vaja, els dos han sigut de primera de primera.
BOV. Molt ben dit.
GRAU. *(Pica de mans.)* Aplaussos.
TIM. ¿Enveja?
GRAU. No, senyor. No peco per aquest costat.
DOM. Es cert. No peca; pica..... més alt.
ESP. ¿Més alt que don Timoteu.....?
BOV. El primer banquer de Planavella.
GRAU. *(Se quadra y saluda militarment.)* Això sí que mereix saludo de Capitá General.
PAU. «Papá lo desprecia al dinero.»
TIM. «Sí, hija, sí.» El talent es lo primer.
DOM. *(Amb mala intenció.)* Bé, vaja, parlem clars. *(An el Grau.)* ¿Quantes obres t' ha comprat? *(Somriu irònicament.)*
TIM. No s' ha perdut per mí. Li vaig encomanar dos quadros pel menjador y m' en va demanar un absurdo.
GRAU. Per vostè qu' es tan ric, no eren un absurdo cinc mil pessetes, sobre tot donantme l' assumpto. *(Sorpresa en tots).*
ESP. ¡Cinc mil pessetes!

ESCENA III

ELS MATEIXOS; L' AUBA Y MOSSEN FELIP, QU' ENTREN ENRAONANT. DESPRÉS ESCOLTEN

DOM. ¿Y la Conxa s' enterá d' aquest disbarat?

TIM. Prou. Fins vaig saber qu' havía dit qu'el no pintâls ja les valía, a les cinc mil pessetes.

ESP. Bé, vaja; els Graus sempre n' han patit un poc de la bufaia.....

GRAU. Dispensi: tots son pobres.....

PAU. «Pero orgullosos.»

GRAU. Orgullosos del séu llinatje. Prou. Tots els Graus han sigut de lo més avensat, del esperit nou. Mirin si n'estem d' orgullosos. Pocs quartos, però molt cervell, molt coratje.

ESP. Amb això no 's va a la plassa.

AUBA. Dispensi, senyora. Tot lo contrari. Hi van y s' hi queden. A la Plassa Major n' hi té un de Grau. Planavella amb molt bon acord ha aixecat una estatua a un antepassat d' aquest jove, an en Ferrán Grau, l' artista-patriota.

DOM. Es qu' aquell feu coses de profit.

AUBA. De profit..... així com ho entenen vostès, no 'n feu cap. Els altres el tragueren el profit. Ell desvetllá l' ánima adormida de Planavella, li feu sentir tota la seva perso-

nalitat, li ensenyá a estimar la seva historia, li digué qu' estava al mon pera continuarla, reforsá 'l seu esperit d' avens, el feu redressar contantli glories passades, cantantli cansons de la terra, fent art, sembrant bon gust, escampant idees, encenguent el foc apagat, fent patria; vethoaquí.

TIM. ¡Oh! Tots en feim.

AUBA. Els qui'n fan. Y encara n'hi han qu'en fan omplintse les butxaques, mentres qu'altres hi deixen els seus pocs quartets.

BOV. (*Fregantse les mans.*) Bona, bona, la discussió.

ESP. No; déixinse de discutir. Això mareja.

DOM. La veritat es que no som prou galants amb el sexo dèbil.....

GRAU. .....d'enteniment.

PAU. «Gracias.»

GRAU. Dispensa; les dones mateixes eus feu la mesura. Mai eus voleu ocupar de coses un poc series.

ESP. Es qu'això son coses d'homes.

AUBA. Les coses de la patria son de tothom, senyora.

FELIP. Lo que hi ha es qu'ara no es l'hora de la discussió.

BOV. Y tal. Estem en plena digestió.

GRAU. (*Fent escarafells.*) ¡Es cert! ¡L'hora sagrada! ¡El domini de la panxa! «Adoramus te!» (*Fent reverencies moresques.*)

DOM. ¿Que vols dir que vosaltres, els artistes, no 'n teniu?

GRAU. Vui dir que no es el nostre Déu, y que no 'ns espatlla la digestió cap idea més o menos nova. Vostès.....

TIM. (*Entre compassiu y irònic.*) Nosaltres

no, home; nosaltres no. ¿Però què s'han figurat aquets nois? Abans de que vostès fossin al mon, nosaltres ja ho erem, de revolucionaris. Vaja, plegui, criatura, plegui. ¿Quantes vegades ha estat vostè a la barricada?

GRAU. No hi crec jo amb els fusells.

DOM. Clar; fan pum, pum.

BOV. Y maten.

AUBA. Maten, sí, pero sols maten el cos, deixant ben viu l'esperit rutinari. Mirin lo qu'ha passat a casa nostra. Molts tiros, molta sang, molts martirs de la llibertat—ho dic sincerament, jo 'ls saludo,—però la llibertat, la verdadera, no vivifica ni les conciencies, ni les costums, ni les lleis. Hem camviat d'amos, pero no hem sortit de l'etern esclavatje. No basta camviar de trajo, si tenim l'ánima d'esclaus.

FEL. (*Sorprès.*) Allavors, vosté es un.....

DOM. Anarquista.

PAU. «¡Qué mal gusto!»

ESP. ¡Jesús, María Verge!

ESCENA IV

ELS MATEIXOS, CONXA, MADALENA y LLEONART

CON. (*Entrant seguida de la Madalena y en Lleonart.*) ¿Quí es l'anarquista, senyors? (*Fent l'espantada.*)

BOV. L'Auba.

CON. (*Riu fort.*) ¿Vostè?

MAD. Si es un sant.

GRAU. Precisament.

LLEO. Déixinse de bromes. Això no es pas serio. *(Va a sentarse a l'esquerra, primer terme.)*

ESP. Té raó, Fernández. Ara ve per les meves.

PAU. «Si hasta da miedo, don Leonardo.»

CON. Els joves, al meu quarto. *(S'aixequen el Grau, en Domingo, en Boveret, la Paulita y donya Esperansa.— An aquesta.)* ¿Vostè també?

ESP. Els anys no conten, suposo. Tu no ets dona de mirarho, això dels anys.

CON. M'ha convensuda.

TIM. *(Dret.)* An aquest cas, m'hi conto jo també.

LLEO. No, home, vostè amb mi. Vingui. *(Sen hi va. S'asseu al costat séu.)*

CON. *(Molt amable.)* ¿Y vostè, Auba?

AUBA. *(Dret. Mig de broma, mig en serio.)* Dispensi; soc vell.

DOM. Vol dir: soc lo contrari dels altres.

AUBA. *(S'asseu.)* Això mateix. *(Van sortint pel fondo cap a l'esquerra.)*

MAD. ¿Y vostè, Mossen Felip?

FEL. No m'en fío. Tinc de cuidarme l'estómago.

MAD. *(S'hi acosta y l'agafa de la ma.)* Vingui, home, vingui. El distreurem.

ESCENA V

LA MADALENA, DON ESTANISLAU, DON SATURNÍ, DON TIMOTEU, MOSSEN FELIP, LLEONART Y L'AUBA

EST. *(Entra amb don Saturní.)* ¿Y ara? ¿Qu'es aquesta falta de respecte? ¿Al sacerdot de Déu?

FEL. *(Riguent.)* Es una broma; don Estanislau. (*La Madalena surt tota encorreguda.*)

EST. *(A don Saturní.)* ¿Veu lo qu'estavem dient? Re. Tot igual. Una època de verdadera anarquía. No es respecte re; s'ha perduda l'idea de les jerarquíes; no hi ha alts ni baixos. Y jo li dic que, borrada la linia, desapareix el concepte de l'obediencia. Això 'm sembla ben clar.

SAT. Mai he defensat el contrari. Lo que li sostinc a vostè, es que sovint sovint la falta de respecte y de sumissió dependeix, no del atreviment de l'inferior, si no de la lleugeresa del superior. Ara mateix; ¿creu vosté que la seua senyora.....?

AUBA. *(Interrompentlo per salvar la delicada situació de mossen Felip.)* Lo que vol dir el senyor Roca es que 'ls inferiors jamai han de criticar el procedir del qu'está a dalt; jamai s'han de servir de les orelles ni dels

ulls sino per la seva tasca, qu'es l'obediencia cega. ¿Es aixís, senyòr Roca?

EST. Aixís es. ¿No li sembla, mossen Felip? (*No contesta, ulls closos.*)

SAT. ¿Ni s' han de servir del judici tampoc?

EST. Això rai. Cada hu pensi el que vulgui.

AUBA. Però..... mutis. (*Agafantse 'ls llabis.*)

SAT. ¿Y si 'l que jo penso, es bo, caram?

EST. Ho dirán els homes de la Llei.

SAT. ¿Y si no 'ls agrada?

AUBA. Mutis, home, mutis.

SAT. (*Enfadantse.*) ¿Y si no 'm dona la gana y vui predicar la meva idea, caram?

EST. Se l' exclueix de la societat

AUBA. S' el tanca, s' el crema o s' el desterra.

EST. Això mateix. Branca podrida, branca tallada.

LLEO. No va pas malament en Roca, doctor. Y si no, l' experiencia. Mirin el que passa amb la classe obrera.

TIM. Té raó, té raó. (*Ha cercat un recó, el de l' esquerra, y se dorm.*)

SAT. Doncs afusellemlos a tots.

EST. No hi ha altre remei.

SAT. Això ho diuen els tirans.

LLEO. Ho diuen les persones experimentades.

EST. Els que sempre han governat.

SAT. Han governat a forsa de modificarse. També ara anirán transigint.

EST. Mai. (*An en Lleonart.*). ¿Veritat?

LLEO. Per mi, mai. Després de tot, no veig per què jo haig de camviar el meu sistema. No tinc un sol obrer que 's queixi.

SAT. Natural; al primer que xiscla, el llansas fora.

LLEO. Perque no 'm sublevi als altres.

SAT. Es que potser els altres ja hi están de sublevats.

LLEO. Bé, vaja. Això ho diu el bo de l' Auba. ¿També li ha portat el qüento a vostè?

AUBA. Cregui.....

LLEO. No li faig cap cárrec. Pero, s' en riguin dels sublevats que callen y traballen.

EST. Y una altra cosa. ¿Què més voldría un qu' un xic de revolució pera fer un bon escarment? Això sempre ajuda a apagar els fums dels més debils.

LLEO. *(Aixecantse.)* Vaja, deixemho corre. Sols l'enraonarne 'm molesta. Desprès de tot estic ben tranquil, tan tranquil com aquets amics que dormen beatíficament.

EST. (*Caminant cap el foro*). Deixemlos; son felissos.

SAT. *(El mateix.)* Son uns inconscients. Les qüestions més series els fan sòn. *(Irònicament.)* ¿Y d' això en diuen pilars de la societat?

LLEO. *(Somrient.)* Vaja, camini. Vulgui no vulgui, representen «la religión y el capital.»

EST. Dues potencies, avui.

SAT. ¿Y demá? *(Ja fora.)*

LLEO. (*A l' Auba que román assegut.*) ¿Y vostè, home? Anemse a distreure una estona. Vingui, home, vingui.

ESCENA VI

LLEONART Y AUBA.—MOSSEN FELIP Y DON TIMOTEU CONTINÚEN DORMINT

AUBA. (*Part de l' escena anterior ha estat molt capficat; al últim nirviós.—S' aixeca.*) Don Lleonart, tinc de parlarli. (*To sec.*)

LLEO. (*Tornant arrera*). ¿Què té? (*Recelós.*) ¿Que li passa alguna cosa?

AUBA. A mi, res. Si amb una malaltía meua ho pogués arreglar, cregui que no hi pensaría gens.

LLEO. Digui, doncs. ¿Què hi ha?

AUBA. (*Resolt.*) Abaix hi torna a haver maror.

LLEO. ¿Y això?

AUBA. Vostè ja ho sap. L' hi he dit moltes vegades. Volen algunes coses.

LLEO. Bé, vaja, lo de sempre. Les eternes queixes dels qui están a sota.

AUBA. Qu' es repeteixen massa sovint, perque no responguin a un estat d' excitació, d' intranquilitat perillosa.

LLEO. ¿Què vol que fassi? ¿Una altra garbellada?

AUBA. Es que ja no 's sap quins son els caporals. Ja no es possible fer la triadella. No es aquest o aquell; son tots.

LLEO. Jo crec que vostè somía. ¿Que 'ns tornará maniátic, Martí? Tot això son il-lusions. (*Redressantse.*) Y, vaja, no tenen raó.

AUBA. (*Apurat.*) No ho vulgui saber. Es un

fet. Y els fets no es desprecíen. El que tanca 'ls ulls a la realitat, se sembla a l' avestrús que fica 'l cap dintre la sorra creguent qu' el cassador no la veu, perque ella no veu al cassador. A la realitat, agradi o no agradi, no se li gira l' espatlla. Se l' estudia; se l' estudia seriament.

LLEO. No, amic Auba, no. Això son procediments equivocats. No hi passo per aquesta política. Hi ha coses que no permeten la discussió. L' autoritat, la propietat, no se les discuteix. Jamai.

AUBA. ¿Y si, a pesar de tot, se les discuteix?

LLEO. Se castiga al traidor.

AUBA. ¿Y si tots en son de traidors? ¿Y si tot reventa d' un cop? Perque ja 'ns trobem an aquest punt. (*Pausa.*) ¿Què diu?

LLEO. (*Pausa d' indecissió.—Transició per' amagar l' impotencia.*) No sigui exagerat. (*Fuig de la verdadera qüestió.*) També m' ho ha dit moltes vegades això.

AUBA. (*Insistint.*) Escolti: avui es dissapte y podríem fer alguna promesa seria.

LLEO. (*Apurat.*) Prou. No hi estic conforme. (*Demanant.*) Fassim l' obsequi. (*Pausa.*) ¿Que té por?

AUBA (*Entre exaltat y seré.—Pausa.*) ¿Jo?

LLEO. Vostè ja ho sap. A mi 'ls covarts me fan fástic. No tingui por, home; ens defensarem.

AUBA. (*Resoltament.*) Descuidi. Seré al meu lloc.

LLEO. (*Marxant pel foro.*) Doncs, home. No' s preocupi. (*Parantse a la porta.*) ¿Diu que avui es dissapte? Doncs, miri, demá diumenje vingui a dinar. Abans n' enraonarem un poc. Si cal, farem justicia. (*Surt.*)

AUBA. (*Triunfant.*) ¡A la fí! Vindré ben preparat. (*Pensatiu.*) Hi haurá que lluitar de debó. (*Decidit.*) Está bé. (*Va per sortir cap a l' esquerra, fregantse nirviosament les mans.*)

ESCENA VII

AUBA Y CONXA.—MOSSEN FELIP Y DON TIMOTEU DORMEN

CON. (*Aixecant la cortina de l' esquerra.*) ¿Sembla qu' estem contents?

AUBA. Hi estic.

CON. ¿De manera que ja li ha passat l' enmurriada del dinar?

AUBA. (*Serio.*) ¿Jo, enmurriat? No, senyora.

CON. (*Imitantlo.*) *No, senyora.* Doncs s' ha enmurriat; no ho negui. (*Acabant d' entrar.*)

AUBA. Doncs, ja té raó.

CON. Sí, senyor, qu' en tinc. Y ara m' ha d' explicar el perquè.

AUBA. (*Cedint.*) No val la pena. Coses meves. Els nirvis. ¿Que ho sé jo per si acás? Lo que li puc dir es que hi ha vegades que la cosa més insignificant me produeix goig o torment.

CON. Però, bé, ¿qu' es lo que l' ha aturmentat? Sapiguemho.

AUBA. Re. Una..... lleugeresa.....

CON. Meva.

AUBA. (*Moviment de «¡es clar!»*) Lo dels altres no 'm preocupa gaire. (*Refogint la conversa.*) Però, en fí, no 'm parlem més. Ja ha passat.

CON. ¿Vol que l' hi digui? (*Pausa.*) He oferit primer an en Casas.....

AUBA. (*Interrupció rápida.*) No, si 'm sembla molt bé.

CON. (*Sens ferne cas.*) ¡Beneit! ¿Per si acás vostè no es de casa? ¿No es de més confiansa vostè? No es prova d' apreciarlo més, ximplet?

AUBA. (*Cap baix.*) Sí, té molta raò. Soc un ximple.

CON. (*Amb carinyo*). No, no es. (*Somrient.*) Però acabará per serho.

AUBA. (*Fent per marxar, com despertantse.*) Potser sí.

CON. (*Parantlo.*) No, no; no s' en vaji. (*L'Auba senyala als que dormen.*) Dormen com besties. Els conec fa temps. (*Pausa.*) Ara vui sapiguer perque marxava tant content, fins a traurel d' aquella enmurriada. Precisament jo venía a buscarlo pera llevarli l ' enuig.

AUBA. Gracies. Cregui que no valía la pena. Comprenc qu' a voltes soc un nen.

CON. Un nen malcriat.

AUBA. Com vulgui.

CON. Com jo soc una nena malcriada ¿oi? (*L' Auba torç el cap.*) Sí, sí; ja sé que vostès ho diuen. Ho diu en Lleonart; ho diu Don Saturní; (*pausa*) vostè ho pensa.

AUBA. No ho he dit mai.

CON. M' ho ha dat a entendre.

AUBA. (*Somrient.*) Vostè es massa llesta.

CON. No gaire; miri si 'n soc, qu' encara no ho

endevinat la causa de la seva satisfacció. Y això que jo tot ho acostumo endevinar.....

AUBA. Es cert; però això li succeeix amb tot lo qu' está dintre..... la trajectoria del seu enginy.

CON. Qu' es molt curt.

AUBA. Qu' es molt llarg; però que sols té un pla: un pla que jo no conec gens, y que vostè domina punt per punt.

CON. Vaja; ja hi som. (*S' asseu.*) Se refereix a la societat.

AUBA. Perdoni; a lo que vostès en diuen societat, y que realment no 'n té més qu' una petitíssima part.

CON. Bé, sí, de l' alta societat.

AUBA. Diguenme alta, y que no sempre es superior.

CON. Això es el mon aont vaig naixer. Per' ell m' educaren.

AUBA. Es cert.

CON. El papá —ja sap que la pobra mamá morí ben jove;—el papá 'm tingué a un col-legi, a un dels col-legis mès anomenats. M' instruiren com noia de casa bona. M' ensenyaren gramática, aritmètica, geografía, urbanitat, geometría y fins historia. D' adorno no 'n vulgui més: des del croixet fins el piano, y un poc de cant, no deixi res, perque de tot sé. (*Somrient.*) Ja veu que soc una noia de prendes. (*Fa per riure fort y es detén recordant als que dormen.*)

AUBA. Y, a pesar de tot, creguim, Conxa, amb tanta sapiencia jo no puc dirli, perque no m' entendría, la causa de la meva satisfacció.

CON. No exageri. No 'm fassi tan ignorant.

AUBA. M' en guardaré. No es seva la culpa.

Més es complertament inútil. Y l' hi asseguro: això es desesperant.

CON. M' ho expliqui.

AUBA. Se tracta de la Fundició.

CON. ¿Y ara? ¿Y això no he d' entendre? ¿Què hi ha? ¿Un bon negoci? ¿Un nou mercat? (*Negació contínua de l' Auba amb el cap.*) ¿Una nova maquinaria?

AUBA. Re d' això.

CON. (*Molt seria.*) Ja ho sé. ¿Ha conseguit el retorn de l' Andreu, aquel obrer enjegat?

AUBA. Jo creia que vostè s' en havía ocupat.

CON. Dos cops n' he parlat y sempre inutilment. Es lo unic en que 'l Lleó no es deixa domar.

AUBA. Perque vostè no hi posa l' ánima.

CON. (*Sense convicció.*) Sí, sí.

AUBA. No ho cregui. Caldría coneixer bé la situació d' aquella gent, y sentirla fins el fondo y pàtir amb ells y esser ells mateixos.

CON. Estic per creure que tot fóra inútil. En Lleonart no 'm deixa aficarme en re de la Fundició. Diu qu' això no es cosa de dònes, que nosaltres no hi entenem re en aquéix entrunyellat de problemes serios, y que, en fí,—vostè ja 'l coneix—que jo aqui dalt y ell allá baix. Ja veu; jo no 'n tinc la culpa.

AUBA. L' hi he dit primer. Vostè no 'n té la culpa. ¿Què hi farem? Doncs la meva opinió es que si vostè hi entengués y s' enterés de les nostres coses y de la situació d' uns y altres, potser ajudaría a posarhi remei. (*Com diguentsho a ell mateix.*) Ja ho sé qu' el gran problema s' ha de resoldre dintre del cap, pero es ben cert qu' el cor no hi faría mala feina. Sí; aboquemhi tot el suc del cer-

vell, més me figuro qu' el balsam del sentiment ablaniría la duresa del egoisme y aflujaría l' encarcarament del orgull. (*Mirantla, a la Conxa.*) Y això ho tenen vostès: un ánima sentimental, un cor tot pietat, una caritat que fón odis maleits y crema males herbes y purifica l' aire èmpestat. (*Violent.*) ¡Vet-aquí el Cor de l' Humanitat, que 's rellisca, riguent y folgant, ran-ran del Dolor, sense batecs de llástima, sense deixarhi ni una gota de dolçor, sense enlluernarlo amb una guspira d' esperança!

CON. (*Mirantlo fixament mig sorpresa mig sugestionada.*) Expliquimho això, Auba.

AUBA. (*Sense inmutarse.*) ¡Animes de foc que la fredor del mon té congelades! (*Se sent a lluny veus seques de baralles dels vells, mescladas amb xiscles y rialles dels joves qu' están més aprop.*)

CON. ¿Què hi ha que fer?

AUBA. (*Com despertantse.—Se redressa.*) ¿Què fer? ¡Ah, sí, l' acció! (*Concentrantse.*) ¡Baixar a dintre de l' ánima, remoure 'l foc colgat, produir la flamarada, y que reventi la closca de gel! (*Generós; brassos oberts, rostre il-luminat, veu plena y dolça.*) ¡L' espandiment de l'Amor agermanant als homs per demunt totes les tiraníes de la Forsa! (*La Conxa embadalida. — L' Auba dominantla amb els ulls.—L' emoció es interna.*)

CON. L'hi confesso. No destrío prou el seu pensament, les seves intencions, més pressento que dintre de la seva idea hi ha un gran amor, l'escalf d'una gran generositat. Expliquim tot això. La seva fe se m'ha encomanada.....

AUBA. Doncs traballi perque l'Andreu torni

a la Fundició. Recordis sempre que mare y fill pateixen fam, fam, materialment fam.

CON. (*Esborronament.*) ¡Jesús! Això es odiós. (*Exaltació nirviosa.*) Es una idea aqueixa qu'apreta 'l cor. ¡Patir fam! S'ha acabat. Corro an en Lleonart. Avui mateix tornará a la Fundició. Ho deixi p'el meu compte... (*Marxa cap al foro.—Se topa amb donya Esperansa, que l'atura y romanen enraonant en mig del saló devant per devant de la porta.*)

AUBA. (*Mirantla.*) Encara no es arribada l'hora. Pura impressió. Pera conmòurerla, caldrá una topada faréstega. ¡Així es el mon! ¡Tots distrets, tots incrèduls, tots adormits! (*Pausa.-Pensatiu.-Redressantse.*) ¡Si 'l llamp reventa! (*Pausa.*) Reventará. (*Surt per l'esquerra.*)

ESCENA VIII

CONXA, DONYA ESPERANSA Y ELS MATEIXOS ADORMITS

ESP. (*Portant de la ma a la Conxa.*) Vina, vina. Fem favor. (*Reparant els adormits.*) Però, ¿què fan aquestes marmotes aquí? Espera.

CON. No, pobrets. Deixils estar.

ESP. (*Cridant.*) Bé. ¿Què hi tenen de fer nit aquí? (*Obrint els ulls mossen Felip y don Timoteu.*) Fassin el favor d' anar allí dintre y es divertirán.

CON. Vaja. (*Com pera marxar.*) Deixils estar. (*Als dos.*) Descansin, descansin.

TIM. (*Despertantse.—A mossen Felip.*) ¿Veu? Lo que deiem. Sense tol-lerancia no hi ha vida possible. (*Aixecantse.*)

FEL. Es que ¿sap? les dones no 'n tenen gens. No poren estar sense fer mal.

ESP. Y si no que ho digui la nostra mare Eva, ¿oi?

FEL. Sí, senyora, sí. (*Aixecantse.*)

ESP. Doncs, si no hagués sigut per ella, vostè encara fóra..... als llims. (*Els etjega amb els ulls.*)

CON. Millor fóra, ¿veritat? (*A mossen Felip.*)

FEL. Això si que no, Conxa. (*Riguent.*) Al mon si está d' allò més bé. Y que duri, don Timoteu. (*Marxant amb ell a fóra.*)

TIM. D' acort, completament d' acort. Miri que aixís mateix un hom se n' hi pot donar molts gustos.

FEL. Prou, prou. (*Surten.*)

ESP. Això mateix. Re. Una mica de desvergonya y el mon es nostre. Ja t' ho he dit. Lo que cal, es que positivament vulguis una cosa. ¿La vols? Pòsat la careta; enraona fort y clar. Y els altres, mutis. Hi ha que servirsen de la seva covardía. Mira: ara tu fas el mateix amb en Casas. Li demanas sense consideracions lo que t' hi dit, però de debó, eh? Y tu veurás com el noi no 't dirá que no.

CON. ¿Y si no ho fa?

ESP. Ho fará. Descansa. Una dona maca, de molt talent, que sap amanyagar amb aqueixos ulls y fer tornar boixos amb la rialleta, no pot demanar res sense la seguretat d' obtenirho. ¿Entesos?

CON. Endevant. (*Se va a seure a l' esquerra, primer terme.*)
ESP. (*Des de la porta del foro.*) ¡Domingo!

ESCENA IX

LES MATEIXES Y EN DOMINGO

DOM. (*Entra.*) «Presente.»
ESP. La Conxa vol parlarli. (*La Conxa 'ls dóna l' espatlla. Donya Esperansa fa senyes an en Domingo de que l' ha complascut.*) Allí la té. (*Encaixen.—Surt.*)

ESCENA X

LA CONXA Y EN DOMINGO

DOM. (*Acostantse a la Conxa.*) Fa temps que no havía tingut un honor semblant.
CON. ¿D' enraonar els dos?
DOM. D' esser cridat espressament pera tenir aquesta ditxa.
CON. (*Espontáneament.*) Doncs ho agraesqui a donya Esperansa.
DOM. ¿Vostè no hi ve a bé?
CON. Es la meva voluntat; si no, no ho faría. Mai fas res per forsa.
DOM. Doncs compto amb el séu permís. Veigi com el meu agraiment no está tan fòra de llòc. Repeteixo les gracies.

Con. Assentis, y no vaigi massa depressa; no fos cosa que dintre de poc s' arrepentís d' haver sigut tan amable.

Dom. Amb vostè, mai. Tota amabilitat amb vostè sempre es poca. Sobre tot avui, que per molta que n' hi demostrés, no sobrepujaría la de que vosté m' ha fet objecte amb aquest banquet.....

Con. (*Forta rialla.*) ¡Jesús! No digui això gaire fort.

Dom. N' estic orgullós.

Con. (*Riguent sempre.*) Bé, sí; pero no ho digui, perque, veu, els Magraners podríen ofendrês, essent els verdaders obsequiats per en Lleonart.

Dom. ¡Oh!, bé, sí, ja estem. Oficialment, es clar; pero ja hi hagut qui m' ha indicat l' objecte principal d' aquêt dinar.....

Con. ¿Qui? En Boveret o la seva mamá..... (*riguent.*)

Dom. Es una delicadesa que per mí puja de valor quant pren tot l' aspecte d' intimitat, de secret entre nosaltres dos.

Con. Entre tres: nosaltres y..... donya Esperansa. Es ella, ¿oi?

Dom. Es una tomba.

Con. ¿Una tomba? Sí; una tomba amb un llarg epitafi que diu tot lo que guarda dintre.

Dom. Cregui qu' es discretíssima. (*Misteriôs.*)

Con. Com vostè vulgui. Creia que la coneixía més.

Dom. Es de tota la meva confiansa.

Con. ¿Qu' em conta? Doncs ja deu sapiguer lo qu' ella pretén?

Dom. ¿Pretén? No sé.....

Con. Res. En Boveret ha d' esser regidor en les pròximes eleccions.

DOM. Bé; però això son coses del papá.
CON. Precisament.
DOM. Vui dir que no dependeix directament de la meva voluntat.
CON. ¿Sap qu' estic per assegurarli que es ben cert allò de que vostè deixa relliscar la vida? Vostè morirá vell.
DOM. Es lo qu' es cerca.
CON. O potser jove.
DOM. ¿Per què?
CON. Perque es nega dintre d' un vas d' aigua. Jo li dic qu' això de si fer els regidors es cosa de vostè o del séu papá, no m' interessa. ¿Sí o no?
DOM. Sí; tres mil voltes sí. Més, sap qu' avui té una mena de demanar que no li coneixía?
CON. *(Rialla forta.)* Té raó. No 'l vui enganyar. Es un procediment nou, que no m' agrada molt, més qu' es precís regoneixer que dóna bons resultats. Al menos ara.....
DOM. L' autora, donya Esperansa.
CON. Francament, donya Esperansa.
DOM. Hi ha que confessarho: es una senyora de molt talent.
CON. Talent o coneixement dels homes.
DOM. Sí, senyora. ¿Y de les dònes?
CON. Figuris; ella ho es. En dèu sapiguer tota la cartilla.
DOM. Algún día ho sabré.
CON. ¿També li ha dat un procediment?
DOM. També.
CON. Se pot saber.
DOM. Audacia, audacia, audacia.
CON. Tot lo contrari de lo que vostè pensa y fa.
DOM. ¿Es un càrrec?

CON. *(Rialla forta.)* ¡Es diví! Vostè es un home qu'em distreu de lo més. ¿Qui soc jo per ferli cap cárrec, sobre tot, en aqueixa qüestió?

DOM. Vostè 'm pot fer tots els que vulgui.

CON. M' en guardaré.

DOM. Cregui qu' ho agraeixo. Y no ho oblido. Encara 'm recordo ben bé de lo que 'n va dir un día: *Hi ha portes que no s' obrirán mai si vostè no 'ls empeny.* Estic disposat.

CON. *(Riguent.)* A pesar de tot no es precipiti. Potser sigui millor la seva táctica. No es deixi sugestionar. Es dolent això d' esser influits. Segueixi la seva inspiració. Sobre tot, fugi de l' influencia d' un esperit dèbil. El pot perjudicar.

DOM. ¿Y del forts?

CON. Sempre. Això es una solució pels qui 'l tenen fluix o no 'n tenen.

DOM. ¿Vostè que pensa del meu?

CON. *(Rialla.)* Y ¿qu' he de pensar? Vostè mateix ho ha dit: es partidari de deixar relliscar la vida. No té empenta. Vostè es moro. *(Posantse seria.)*

DOM. Gracies.

CON. Es un fet. Paciencia. Y encara contentis; n' hi ha què ho son més que vostè. *(Cap baix.)*

DOM. *(Animantse.)* Vostè.

CON. Jo, desgraciadament.

DOM. *(Intencionat.)* Tenim un remei. Ajuntemse y deixem qu' ens porti la vida.

CON. Aquesta vida nostra, monótona y avorrida.

DOM. *(Donant intenció y calor a la paraula.)* Avorrida perque no imprimim a la nostra un objetiu, un fi.

CON. *(Mirantlo sorpresa.)* Té raó. Mai li havía sentit dir una frasse tan profonda y tan verdadera.

DOM. Vostè la m' ha inspirada. Al costat séu me sento fort. Necessito la seua influencia. Potser vostè necessiti la meva. (*Fent un esforç.)* Jo l' estimo. (*Vol agafarli una ma.*) Estic boig per vostè.....

CON. *(S' aixeca rápidament.)* Domingo..... (*Aquest s' aixeca també.*) Senyor Casas, prou. Això es indigne de vostè.....

DOM. (*Interrompentla, baix y avergonyit.*) Perdoni.

CON. Això no es perdona mai. (*Se redressa enèrgica.)* Surti inmediatament d' aquesta casa; pero prompte. Será la darrera vegada.

DOM. *(Refentse.)* Conxa, no exageri. Això sería un escándol. No val la pena.....

CON. (*Nerviosa.*) Desseguida. Desseguida, si no vol que cridi en Lleonart y l' abotxorni devant de tothom.

DOM. (*Ja complertament refet.*) Hi pensi bé. No puc anarmen sense cridar l' atenció de tots.

CON. (*Tremolosa.*) Ho vui. No 'l puc resistir. Prompte. Inventi un motiu. (*Pausa.*) Miri que crido. (*Crit ofegat.*) Surti. (*En Domingo arronsa les espatlles y marxa precipitat.*)

ESCENA XIV

CONXA Y DESPRÉS EL GRAU.—AL FORO TOTS,

MENYS L' AUBA

CON. *(Cau com un plom, assentada sobre 'l diván.)* ¡Déu meu! *(S' aixuga els ulls que sols li espurnejen.)*

GRAU. *(De pressa.)* ¿Qu' ha passat? ¿Què heu tingut?

CON. *(S' aixeca rápida y amaga el rostre al pit d' el Grau.)* ¡Tonet! *(Se veu al foro el moviment de despedirse en Domingo.)*

GRAU. Però, ¿què ha sigut? Sospito qu' eus heu disputat. *(Sense deixar els brassos d' el Grau.)*

CON. No 'm preguntis.

GRAU. *(Agafantli el cap entre ses mans.)* ¿Què? ¿Ha fet alguna infamia? Digas. El mato.

CON. No. Calla. Se tracta de mí. Desprecial. Pero, calla, ¿ho sents? calla, fem favor.

GRAU. Bé, tens raó. Que ningú 'n sápiga res. Mira, mira. Refeste, refeste, noia. Que ningú s' enteri. Aquesta gent encara en faría gresca. Prou. *(Llevantli el mocador de la cara.)* No 't refreguis més els ulls. Que ningú conegui qu' has plorat. A riure, a riure. *(Fent broma per forsa.)* Fem comedia. Fesla ara tu que t' agrada tant. *(Fentli reverencia.)* Madame Sarah.....

CON. Calla, Tonet. Això s'ha acabat pera sempre.

GRAU. *(Abrassantla.)* Ara t'estimo més. *(Pausa.)* ¡Hala! dom el bras y anem a pintarla. ¡Pas als artistes del gran mon! *(Cap al saló.)*

CON. No puc, no puc. *(S' en aparta.)* Que menteixin ells. *(Exaltada.)* Jo no soc d' aqueixa mena.

GRAU. *(Quadrat.)* Precisament. Per la nostra soperbia. Fugimne de la seva estúpida rialla. *(Vegent a donya Esperansa que va cap a ells.)* Ve la Gazeta. *(Valent.)* Somhri; a l' escena.

ESCENA XV

ELS MATEIXOS Y DONYA ESPERANSA

ESP. ¿Hem trionfat?

CON. *(Un poc vibrant.)* Això mateix, he triomfat.

ESP. Gracies, mil gracies.

CON. Les gracies, les hi dono jo, perque m' ha posat en el cas de triomfar.

ESP. La vida del meu fill está salvada. *(Marxa cap al foro, a la porta es topa amb en Saturní y després enraona amb en Boveret.)*

GRAU. (*A la Conxa.*) ¿Es casa amb la Paulita?

CON. Amb els séus quartos. *(Assentantse al veure en Lleonart, ane qui gira la espatlla.)*

ESCENA XVI

La Conxa, el Grau, don Saturní y en Lleonart

Sat. (*Que porta de brasset en Lleonart.—Al toparse amb donya Esperansa.*) ¿Què té avui aquesta? ¡No sé per què em sembla qu' aquí dintre hi ha cosa!

Lleo. Deixis de coses. Avui es día d' alegría. Y vui que tots hi estiguem de contents. (*Assentantse.*)

Sat. ¿Ho sents, noia? *Vui, vui.* El nostre Lleó no desment la rassa.

Con. ¡Y passen tantes coses que nosaltres no volem! (*En Saturní cap a la Conxa.*)

Lleo. An els caracters dèbils.

Grau. No pas al teu, ¿oi? (*Cap an en Lleonart.*)

Lleo. Mai.

Grau. Ma de ferro, ¿veritat? (*Enraonen.*)

Sat. (*A la Conxa.*) ¿Què tens?

Con. Estic en plena crissis.

Sat. Doncs, a la montanya. La natura tot ho cura. (*An en Lleonart.*) ¿Ho sent, Lleonart? La noia cal aire, aire pur de la montanya. Aquesta vida ficticia gasta les naturaleses delicades. A fòra, a fòra.

Lleo. Quant vulgui. Ara precisament m' agafa en un període de tranquilitat. Tot marxa de lo millor.

GRAU. Conteu amb mi. (*Els del foro es mouen com si a fòra passés quelcom anormal. Tots corren a la terrassa.*)

LLEO. Amb el gran dropo. Ets ben bé de la familia, una familia de somniadors. *(Se sent una remor de moltitut.)* ¿Qu' es això? *(Redressantse.)* ¿Ho sentiu? *(Rostre serio.)*

GRAU. Sembla qu' abaix hi hagi tabola.

LLEO. *(Aixecantse.)* ¿Què?

SAT. (*Obrint el balcó.—La remor s' acentúa y ja 's senten veus clares.*) Pleguen. (*Mirant en Lleonart.*) ¿An aquesta hora?

LLEO. ¡Y ca! (*Va cap al balcó.*)

GRAU. (*També.*) ¿Qui es?

CON. (*S' aixeca sorpresa.*) ¿Què passa?

LLEO. (*Cridant als de baix.*) ¿Qu' es això? ¡Eh! ¿Y això? *(Crits:* ¡Fòra, fòra! ¡Anem, anem!)

CON. (*Espervevada.*) ¿Y l' Auba? (*Entren tots els del foro empenyentse.*)

ESCENA XVII

ELS MATEIXOS; DON ESTANISLAU, DON TIMOTEU, EN BOVERET, MOSSEN FELIP, DONYA ESPERANSA, LA MADALENA Y LA PAULITA.—DESPRÉS L' AUBA.

EST. ¡Lleonart! (*Els del balcó es giren.—En Saturní tanca els vidres.*)

TIM. ¡La vaga, la vaga!

LLEO. (*Cridant.*) ¿Què? ¿Què diu? «¡Vive Dios!» (*Moviment violent de marxar.*)

CON. Lleonart, no. *(Tots enrahonen.)*
AUBA. *(P' el foro.)* Es inútil.
LLEO. (*A l' Auba.*) ¿Què fa vostè?
AUBA. He fet ja lo que devía.
EST. *(An en Lleonart.)* Veshi á recriminâls.
LLEO. Deixim. (*Vol llensarshi.*)
AUBA. (*Imperatiu.*) He dit qu' es inútil. La gent ja es tota fòra. La nostra tasca es un' altra.
EST. La guardia civil. (*L' Auba li clava els ulls.—No torna dir res, pero 'l séu rostre parla.*)
SAT. No.
EST. Sí, seyor.
SAT. No, no. Jo ho arreglaré.
LLEO. (*Exaltat.*) Res d' arreglos. Ells s' en van; d' altres en vindrán. (*Sublevat.*) Lo que jo asseguro es qu' aquets ximples no tornarán a casa meva. (*Amenassant cap a fòra amb el bras estès y el puny clos.*) ¡Oh! Me la pagarán. (*Hi ha verdadera consternació. Uns drets, altres asseguts. L' Auba está al costat de la porta cap dret, rostre sever y ulls dominants. La Conxa no 'l perd de vista. Tot ho espera d' ell.*)

TELÓ

TERCER ACTE

La escena representa el despaig d' en Lleonart.—A la dreta, primer terme, la taula-escriptori.—A l' enfront una xemeneia y al devant un sofá.—En segón terme, dreta, una vidriera que s' obri sobre l' escaleta que condueix al pis. A l' esquerra, un balcó.—Al fondo, un diván y assobre un retrato al oli, gros, del fundador de la Fundició, don Pere Servera. A la dreta, la porta del despaig den Martí Auba, y a la esquerra, la d' entrada del carrer.—Els mobles son d' extrema serietat.

Es el matí; d' onze a dotze.

ESCENA I

DON ESTANISLAU Y MOSSEN FELIP, INTRODUITS PER EN JERONI

(Aquest es un porter, vell a la casa; porta trajo blau amb vius de color y a les solapes una F. y una S., de plata.)

JER. *(Entra, empenyent la mampara de l' esquerra, que deixa oberta.)* Entrin, entrin. Si cuiten, avisaré a don Lleonart. Es al pis.

EST. (*Entra y a darrera Mossen Felip.*) No cal. Ens hem adelantat d' uns minuts. Ell ens ha citat an aquí. Y en Lleonart no té per costum faltar.

FEL. (*S' assenta.*) Es un cronómetro.

EST. Es un home d' ordre; veliaqui.

JER. Es tot un home.

EST. Sí, Jeroni, sí. Bé, tu ho saps tant com jo.

JER. Y no ho he de sapiguer. Ja 'n fa d' anys que soc al seu costat.

EST. Molts.

JER. Y amb gust; perque ane mi lo qu' em plau més dels homes, es que síen d'una pessa, tot d' una pessa, que sápiguen manar; ma de ferro, ma de ferro.

EST. Re. Homes formals, de carácter, inflexibles.

JER. Sí, senyor. Me l' estimo com a un pare. Em mataría per ell.

FEL. Com el gos amb l' amo. Vaja; está provat. El nostre sistema es el mellor.

EST. Sempre he fet el mateix. Quant jo perteneixía al «Cuerpo», em coneixíen pel *Capitán Veneno*. Re. En el quartel cap broma ni una. Allí, com si fossim a l' iglesia. Sobre el cavall, més serios encara. Ulls de foc. Tots els meus entenien la mirada y les celles. Parlaven. Però allá aont jo realment disfrutava era devant de la multitut, devant de les masses, com més exaltades, millor; com més borratxes, més cops de sabre. Als dos minuts, al carrer o la plassa ni un bitxo. Algú jamegava, però preferia amagarse que no pas que l' agafessin. Era pitjor.

JER. (*Riguent.*) ¡Y tal! Apa, noi; preparat.

EST. Pero ¿ara? Fugi, home, fugi. Re. Al ca-

rrer tothom mana, menos la guardia civil. Abans de sortir, tot son advertencies: «Mire usted que el gobernador ha recomendado; que el ministro dice; que los diputados chillan; que la prensa pega; que estó, que lo otro, que lo de más allá.» Re. Que un surt al carrer, es topa amb la bretolada y, ala, allí d' estaquirot, com si un no ves res, ni sentís res..... en una paraula, com si allí no passés el diluvi. Allò crema les sangs al més prudent. Jo, soc franc, vaig sortir del «Cuerpo» per això. No tenía paciencia per tant. Dugues vegades vareig ordenar «despejar de valiente»—que 'ls meus ja sabíen lo que volía dir—y no ho vulgui sapiguê; els dos cops per poc m' arresten. ¿Jo que sí? A casa falta gent. Per' aqueixes comedies de mogiganga no serveixo.

JER. Ben fet.

EST. ¿Y què se n' ha tret d' aqueix procediment?

FEL. L' anarquía.

EST. Sí, senyor, l' anarquía. ¡Ah! ¡Si amb mí les haguessin d' haver! (*Sonen dos cops de timbre.*)

JER. (*Rápit.*) El secretari. Dispensin. (*Marxant cap a la dreta. Obri y surt.*)

EST. ¡Ah! ¡Hi ha 'l senyoret! (*Baixant la veu.*) Aquest es un pillo.

FEL. ¿Qui? ¿L' Auba?

EST. «Un pillo redomado.»

FEL. ¡Y ca! Si es un noi que tot ho té. Activitat, talent, honradesa, completa adhessió a la fábrica. ¿Què diu? Don Lleonart n' está enamorat.

EST. No pas jo.

FEL. M' en desdejuno.

EST. ¡Oh! Perque fins ara no havía dit res. Però ja fa temps que 'l porto entre cella y cella. A mi no m' enganyen els pillos, y menos els hipòcrites, els santi-di-guixi. ¿Que no veu qu' he sigut civil?

JER. (*Torna entrar, deixant la porta tancada.*) Diu que de vaga n' hi ha per temps. (*Acció de marxar.*)

EST. (*An en Jeroni.*) Bé, però ¿per què no ho arregla ell?

JER. (*Tornant.*) ¡Oh! Diu qu' ell-ja ho tindría arreglat, però que l' amo.....

EST. No es un pastera. Es clar. ¿Que 't sembla ane tu?

JER. Que vostè té raó.

EST. (*Per l' Auba.*) Aques noi..... no sé.....

JER. Jo..... mutis..... però.....

EST. Digas, home.

JER. Pera mí es un títera..... no hi entén..... y passaría per tot. No té ma de ferro..... y sense la ma de ferro... (*Marxant.*) Re; el capgirell..... (*Va per sortir y veu als qui venen.*) El senyor Bover.....

ESCENA II

ELS MATEIXOS, EN BOVERET Y EN GRAU

BOV. (*Fent una reverencia.*) Els presento al héroe.....

GRAU. (*Entrant.*) Fuig, neula. Tens vocació d' introductor d' embaixadors. Déu los guart, senyors. (*Surt en Jeroni.*)

BOV. Home, dom les gracies al menys.
GRAU. (*Traguentse els guants.*) Això ho guardo pels criats que ho fan per forsa, no pas pels qui s' hi dediquen gratuitament perque s' ho porten dintre.
BOV. No t' entenc.
GRAU. (*Cridant.*) Que no m' agraden el gossos; prefereixo els gats.
FEL. El gos es el simbol de l' amistat y de la llealtat.
GRAU. Y de l' imbecilitat. Li pegan y encara s' ajup més. Això sí que no ho he entès mai.
FEL. Bé, sapiguem quina es la seva heroicitat.
BOV. Ha tingut un exitás amb aquell quadro de la dòna nua.
EST. Vaja quina heroicitat.
BOV. ¡Oh! Es qu' está fet d' un modo admirable.
EST. Tot lo que vulgui. Més creguim; amb la..... porquería no hi podrá fer res sens que la pudor no 'l tombi.
GRAU. Això va a gustos.
EST. L' inmoralitat es lá mateixa per tot.
GRAU. No es veritat. Pero en fí no discuteixo. De tots modos no'ns haviem d'entendre. Jo ja ho he resolt: la discusió, si no es molt, molt sincera, no porta la llum; per tant es inutil y roba un temps preciós. La qüestió es fer; fer sempre; afirmar sempre; escampar llevor; però aixís, desinteressadament, sense ni tant sols esperar que congrii y produesqui fruit. Es a dir: que ni m' interessa l' organisació. Que cada u traballi p' el seu vent y el Temps ja ferá de sí. Sobre tot amb els tossuts ni un mot. Qu' es barallin ells amb

ells. Jo els tiro una afirmació; ells que la roseguin, y qu' es mosseguin, y qu' es destruesquin y tot. Per tant, ja está enterat, Sr. Roca. (*Marxant cap a la dreta, foro.*) Y dispensin, ¿eh? (*Obrint un poc la mampara.*) ¿Se pot passar? (*Surt.*)

ESCENA III

DON ESTANISLAU, MOSSEN FELIP Y EN BOVERET

BOV. Es molt original aquest noi.

EST. Es molt poca solta, Bover. (*A mossen Felip.*) ¿Què li sembla? ¿Es serio això? ¿Creu vostè que amb aquesta joventut es pot anar enlloc? Amb semblant descreença no hi ha vida possible. Es clar que no volen discutir; pero si no creuen en re. Es clar que no es volen barallar; ¿per quina idea si no entenen cap?

FEL. Li asseguro que això em té molt preocupat. Y vaja no sé que ferhi.

EST. Més propaganda, mossen Felip; més intransigencia; més lluita.

BOV. Es qu' avui es lluita d' un altra mena.

EST. No 'n sé més qu' una, jove. O tu 'm reventas ane mi o jo 't revento ane tu, y llestos.

BOV. Això es la destrucció.....

EST. Del mal, prou.

BOV. ¿Y si els dolents son més?

EST. «Non prævalebunt, non prævalebunt», minyó; «non prævalebunt»; ¿que no ho sap?

BOV. No m' en refío. (*Vegent als que venen per l' esquerra.*) D. Timoteu y sa filla.

ESCENA IV

DITS Y DON TIMOTEU Y LA PAULITA

PAU. (*Entrant.*) «Dios los guarde.» (*Enraona amb en Boveret.*)

TIM. (*Apressurat.*) ¿Els he fet esperar? ¿Y en Lleonart?

FEL. A dalt. No l' hem fet avisar.

TIM. Doncs comvindría, perque a mi, ja ho saben, mai me sobra 'l temps. El nostre negoci té això. No vol qu' es distreguin.

EST. Está clar: amb el diner no s' hi pot jugar. Es lo més formal del mon. Per cert que ja m' estranya qu' en Lleonart no haji baixat. Ja passa d' hora.

FEL. (*Mirant el rellotje.*) Sí, qu' es raro. Son les onze y deu.

EST. Segur que algo li passa.

TIM. ¿Si li passa? Em sembla ane mi qu' el trangul no pot ser més endiablat. Però ja veurán; (*es gira a la Paulita.*) noia, no dius qu' has de pujar a saludar a la Conxa.

PAU. «Claro.»

TIM. Doncs, enllesteix y fes passar recado an en Lleonart que soc aquí. (*A l' Estanislau y mossen Felip.*) ¿No 'ls sembla?

FEL. Vostè mana.

EST. Endevant. (*Don Timoteu y don Estanislau enraonen apart.*)

PAU. (*An en Boveret.*) «No, no; no subas, en todo caso más tarde. No se diga que abusamos.»
BOV. «Mira que yo he venido por tí.»
PAU. «Y yo no, ¿eh?»
BOV. «Pues aprovechemos la ocasión.» (*Acompanyantla a la porta de la dreta.*)
PAU. «Sube luego.»

ESCENA V

ELS MATEIXOS Y EN LLEONART; QUANT S' INDIQUI EN GRAU

LLEO. *(Entrant per la dreta y topantse casi amb la Paulita.*) Perdoni, Paulita. *(Volguentse fer l' amable.*) Vostè desitja veure la Conxa, ¿oi?
PAU. «Iba a saludarla.»
LLEO. «Está en su cuarto. Allí la he dejado. Suba usted.»
PAU. «Con su permiso.» (*Surt.*)
BOV. ¿Com está, don Lleonart?
LLEO. (*Molt serio. Per dintre traballat. Se porta la ma al cor per sota l' americana.*) Bé. Gracies. Anem passant y aguardant els succesos. Per cert, que la prensa no está d' alló millor.
BOV. ¡Home, sí! Miri que l'he travàllada de lo més. Tots els companys s' han portat. Tothom está al costat séu.
LLEO. Prou; pero ja veurá. L' empenta ha

d' esser grossa. Amb això no s' hi pot jugar. La disciplina es lo més sagrat.

FEL. Sense això no hi ha vida possible, don Lleonart. Ordre, ordre y ordre.

EST. (*Separantse de don Timoteu.*) Per cert qu' ane tu et comensa a faltar l' ordre. Es un quart de dotze, noi.

LLEO. (*Capficat.*) Sí, tens raó. Pero saps, hi ha coses que..... Tinc de rectificarles, vaja. Hi ha que posarles al séu lloc, y a vegades un perd el mon de vista y no es recorda de lo més interessant. Estava discutint.....

EST. Amb la Conxa, ¿oi? Ja. (*Content d' haverho endevinat.*)

TIM. Bé, vaja, no 'ns amoinem per coses petites. Siguemhi. (*Assentantse.*)

LLEO. Siguemhi. (*Se sèu a la taula-despaig.*)

BOV. Jo, amb el séu permís, me retiro (*cap a la dreta.*)

LLEO. No, no, no. Vingui. Vostè pot ajudarnos. Y fins es precís. Després en parlarèm de la prempsa.

BOV. (*S' assenta.*) Vostè mana.

LLEO. Doncs ja veurán. M' he permès molestarlos perque necessito dels séus consells. Y encara que jo ja sé del cert quin es realment el meu dever devant de..... la situació..... que m' han creat..... (*molt afectat*) aquets desagraits..... aquesta mala gent, aquesta colla de traidors..... (*pausa,*) cal que les persones de talent y de carácter y, sobre tot, (*animantse*) que tenen el verdader concepte de lo que jo represento y de lo qu' ells han fet; de que jo aquí no soc jo, res tenen que veure els meus interesos, sino que soc el simbol de l' autoritat, que soc el símbol de lo que constitueix lo més alt

d' aqueix mon: la. propietat, la soberanía, l' ordre, la patria, senyors; cal, repetesc, que 'm diguin si estic o no an el meu puesto, si exagero la meua obligació, si soc intransigent. *(Pausa.)* ¡Intransigent! ¿Com no esserho amb la bretolada que 's subleva y vol destruir la base de tota unió, de la societat, del mateix país? *(Pausa.)* Doncs bé; sápiguen que no passa día que no demanin un arreglo, tenir una entrevista, parlarne pera tornar al traball.....

EST. Bé; això vol dir que cedeixen, que no tenen més forçes, que s' els acaben les municions. Ara es quant es més necessaria la teua enteresa, tota l' inflexibilitat.

TIM. Prou, prou.

LLEO. Es que jo crec qu' encara s' hauría d' apretar més. Crec que convindría buscar nous traballadors y obrir la Fundició sense cap d' els antics, dels revolucionaris. Tinc por que ara no hi siguem a cada moment, sobre tot, si no reben un castic exemplar... (*Entra el Grau.*) ¡Ah! ¿ets tu? (*Estranyat y no gaire satisfet.*)

GRAU. ¿Si faig nosa?

LLEO. Gens. Sèu y calla.

GRAU. M' assento y callo.

LLEO. (*Prenguent el mateix to d' abans.*) Ara vostès dirán. Ja saben la meua situació. Demano el séu parer. (*Pausa.*) Ficxinshi bé. Se tracta d' una verdadera sublevació. Aixecarse contra l' autoritat, l' autoritat llegítima, l' autoritat.....

FEL. Realment això es molt grave. Res. Figuris qu' ara nosaltres ens sublevessim contra 'l rector de la parroquia, per exemple. Això es senzillament escandalós.

EST. No s' escarrassi. La cosa es clara. (*Imperatiu.*) Lleonart; hi ha que resistir; més que resistir: atacar.

TIM. ¿Còm? No 'ns apressurem.

EST. Atropellantlos. Que surti la Guardia civil.....

TIM. Sí; però es qu' els obrers guarden una correcció poques vegades vista. No donen el més petit motiu.....

EST. Bah, bah, bah. Com se coneix que vostè es de la closca lliberal.

TIM. Sí, senyor. A molta honra. Soc lliberal demócrata y no soc partidari de la força bruta.

EST. (*Irònic.*) ¡Ai, ai! Si, tinguemlos compassió als pobres nens. Com ells están dintre del séu dret, ¿oi? (*Serio.*) ¿Quin dret? ¿Que n' hi ha cap de dret pera sublevarse contra la societat constituida? ¿Que hi ha re possible dintre l' Estat sense organisació, qui mani y qui obeesqui? ¿Que no es sagrada l' autoritat? ¿Que no n' accepta vostè d' autoritat? ¿Què sería de vostè y els séus milions?

TIM. (*Vensut.*) Bé, bé, bé. Això ja es una altra cosa. Vostè no ignora que ningú me guanya a patriota. Ni vostè ni el més pintat. ¡Eh! Ane mi no 'm trobará mai amb tabac; ni vostè ni tots els carrabiners junts. La patria abans que tot. La patria es la mare, y contra la mare mai hi ha raó. ¿Es aixís o no es aixís?

BOV. Molt bé, molt bé, Don Timoteu.

TIM. Ja ho saben. En qüestions de principis, no cedeixo. Més en quant a les persones, senyors, siguem un xic tol-lerants.

LLEO. ¿Tol-lerants amb els revolucionaris,

amb els que s' aixequen contra aqueixa mateixa patria que vostè diu qu' es sagrada? ¡Home, per Deu! Siguem llogics, siguem conseqüents. L' acte d' insubordinació es antipatriotic, doncs s' ha de castigar. El delicte de lesa patria no admet bones o males formes. No n' hi ha més qu' una de manera de entendres: que se sometin.

EST. Ni més ni menos.

FEL. Aqui ja estem conformes. Aixís té per costum l' Iglesia: sumissió, y sense això extermini.

TIM. ¿Què vol dir extermini?

FEL. Extermini. A l' heretje s' el arranca del camp catòlic. Se l' expulsa.

TIM. ¡Ah! bé. Pero no s' el mata.

FEL. S' el mata moralment.

LLEO. Sí, senyor. Per això havía pensat en desterrar als meus sublevats: llensarlos de la fábrica, no permètrels traballarhi més.

EST. No basta això. Hi ha qu 'empresonarlos y fer un escarment serio, qu' extirpi d' un cop la matzina de la revolta. Cal posar ben amunt el principi d' autoritat. (*A don. Timoteu.*) ¿No comprèn que demá li pot passar a vostè el mateix?

TIM. Prou, prou. Si no dic lo contrari. Jo, ja veuen, soc lliberal, lliberal demócrata, soc partidari de la llibertat, de la tol-lerancia, de la justicia, de la fraternitat, però abans que tot l' autoritat, l' ordre, la patria. Sense això, el daltabaix, es a dir el caos. ¿No es aixís?

BOV. Admirable, admirable.

FEL. Ni una objecció.

EST. Doncs, Lleonart, cumpleix el teu dever.

Ja saps lo que pensen els reunits.

LLEO. Gracies.

GRAU. Perdonin. Si jo soc *reunit*, fins ara no he dit ni sí, ni no.

LLEO. Bé. Ningú dupta que tu tens el dever d'estar al costat de la familia. Suposo.....

GRAU. No veig qu' el conflicte y lo que d' ell se pensi, estiguin lligats amb la casualitat de ser germans, cusins, oncles o nebots.

LLEO. (*Aixecantse; els altres fan el mateix.*) Bé; prou. Ja he dit que callessis.

EST. (*An en Lleonart.*) No t' hi enfadis. ¿Què saben els artistes de les coses series?

GRAU. *(Fortament picat.)* Tant com vostè. Més que vostè. Vostès son els que no hi entenen re, caminant sempre sota la rutina, a les fosques y sense el llumeneret de l' ideal, de l' esperansa, de la vida nova.

LLEO. Calla; fé 'l favor de callar.

GRAU. Es que si callessim, encara viuríem sota la grapa del vostre cessarisme.

EST. Aquest ens ha de salvar.

GRAU. El séu dictador ¿oi?

EST. Sí, senyor: la ma de ferro.

GRAU. La ma de ferro no fará que jo pensi blanc o negre.

LLEO. Però et fará callar.

EST. Vet-aquí, pera qu' ha de servir l' argolla.

GRAU. (*Exaltat.*) ¡Oh! abans això era lo únic, pero ara hi ha alguna cosa més forta qu' el ferro. Y n' estiguin segurs: tant, tant s'apreta, qu' a la fi el més calmós s' hi tira de valent.

LLEO. ¿Què?

GRAU. S' hi tira de valent, hi dit: reventa y destrueix. (*Cau fadigat sobre el diván.*)

TIM. (*Planyentlo.*) Bé, vaja; deixemlo.

Bov. A mi 'm fa llástima. Tant bon xicot.

Fel. Está exaltat, y no sap qu' es diu.

Lleo. Però ¿què fan vostès amb aquets esperits indòmits?

Est. Lo nostre, Lleonart, la nostra táctica: ma de ferro.

Lleo. Per mi no 's perdrá. (*Preparantse tots perá marxar, menos en Grau.*)

Tim. Boveret, ¿per què no 'm fa l' obsequi d' avisar a la Paulita?

Bov. Amb molt gust. (*Marxa cap a lá dreta.*)

Tim. Els espero a baix.

Bov. Está bé. (*Surt.*)

Lleo. (*An en Timoteu.*) ¿No ve amb mi a ca'l Governador?

Tim. Ho sento molt, pero m' es impossible. He d' acompanyar la noia a casa aont m'esperen una pila d' assumptos..... No puc distreurem.

Lleo. (*Solemnement.*) Bé, pero sapiguem. ¿Puc comptar amb vostè?

Tim. Completament.

Lleo. ¿He de resistir?

Tim. Sempre.

Est. «Hasta la última gota de sangre.»

Tim. «Hasta la última peseta.»

Lleo. (*Els estreny la ma.*) Gracies.

Fel. Déu ho vol. Que la seua benedicció no 'ns falti.

Est. No 'ns faltará.

Lleo. Això m' encoratja. Anem. (*Els fa passar a tots endevant.*) ¡Jeroni!

Jer. (*De dintre.*) «¡Presente!»

Lleo. El sombrero. (*Surten tots per l' esquerra. Tanca la porta.*)

ESCENA VI

EL GRAU Y L' AUBA

AUBA. *(Després d' una pausa molt curta, entra per la dreta del foro.)* ¿Ja han marxat, a la fi? *(Sorprès.)* ¿Què tens?

GRAU. La sang qu' en flametja. *(Aixecantse.)*

AUBA. *(Carinyós.)* No siguis ximple, noi. (*S' abrassen.*) Son els nervis. Ho comprenc. També m' han vensut alguna vegada. Però jo he sigut més fort. El voler ha triomfat. (*Desfentse d' els brassos d'. el Grau.*) Mira: hi ha qu' imitar als navegants. No hi ha gent d' una paciencia més sabia. No hi ha altre medi per xo. Veus: ells, hala, hala. Vent en popa, guanyant camí, ara molt, demá poc. Drets al séu terme. De cop y vol, la tempesta, es a dir: l' obstacle. Re de cridar, re d' exaltarse, re de fregirse la sang. Serenitat, absoluta serenitat. Lluitar fins aont sia possible amb l' inimic, defensarse amb molt seny, no perdre el nort de vista. Y, si tan desfet es el trángul, presentar la menos cantitat de resistencia; que es una altra mena de resistir: absoluta passivitat. Y no desesperis: la tempesta pasa, s' aclareix altra volta el cel, s' aixeca el vent de la bonansa y torna el navili a guanyar camí, marxant, marxant sempre.

GRAU. Si abans no fineix.

AUBA. (*Convensut.*) ¡Oh! Estiguis segur qu'un altre hi arribará. Mai faltarán cors noblement ambiciosos que marxarán decidits a cercar el tresor somiàt, el tresor de la Justicia. Precisament aquesta es la diferencia entre ells y nosaltres. Ells, cansats, sense illusió, rovellats per la rutina, aferrats,—plens de por,—a l'anella qu' han forjada amb los séus propis interessos. Per ells no existeix més que lo passat; el present, en lloc de ser la porta que s' ha d' obrir sobre el pervindre lluminós, es la fosca d' un día de menos. Per això es que marxen tan a poc a poc: caminen d' espatlla al demá mirant sempre al ahir. En camvi, nosaltres, joves, més d' ánima que de cos, esperansats, amb l' agilitat que dóna el desig, deslligats de tot lo que no respòn a la vida, com el girasol, anem sempre de cara a la llum de la llibertat que es la deu abundosa de la felicitat universal. Estèm segurs del demá, segurissims. Ells temen per ells mateixos, tot es qüestió de passar el séu temps. Nosaltres traballem per la darrèra fita. El consol del que cau rendit a la vorera del camí, es que mai, mai faltará el company desconegut que recullirá el farcell de l' ideal, el bordó del pelegrinatje, pera continuar la tasca fins arribar a la terra promesa. Ells sempre reculen, nosaltres sempre avencem.

GRAU. Y mentrestant.

AUBA. Que cada u cumpleixi el seu dever, segons la seua força, els séus medis..... y el séu temperament.

GRAU. Doncs el meu temperament no resisteix tanta bestiesa.

AUBA. Ho comprenc. Es propi de la primera

joventut. Després..... després la reflexió y l'amor a l'ideal organisen la campanya de les forçes físiques y intelectuals. Si hi ha que matar els nervis, sels mata. Re d'exaltacions de pura impressió; energía constant.

ESCENA VII

ELS MATEIXOS Y EL DOCTOR SATURNI

SAT. (*Obrint la porta de la dreta, foro.*) Cala buida. El gat es fora.

AUBA. (*An en Grau. Apart.*) Vesten.

SAT. (*Entrant.*) ¿O ets aquí?

AUBA. Ja no l'esperava.

SAT. Sí; he fet tart. Però, fill, els malalts no tenen espera.

GRAU. Aquí tambe n'hi han de malalts, doctor.

SAT. Sí, però no necessiten els meus remeis. El metje es aquest jove. (*Per l' Auba.*)

AUBA. No m'escolten.

SAT. Perque no hi están prou de malalts.

GRAU. Massa.

SAT. Doncs no pensen estarhi tant. No hi ha ningú qu'es vulgui morir.

AUBA. Però son pocs que passin per una operació seria.

SAT. A l'ultim, sí.

GRAU. Quant l'Extrema Unció no hi es a temps.

SAT. Pitjor per ells. A tots el porucs de cos y esperit, els passa el matéix.

GRAU. (*Marxant per la dreta, a dalt el pis.*) Doncs, doctors de cossos y d' esperits, tallin, tallin força. (*Surt.*)

SAT. Adéu, maco.

ESCENA VIII

L'AUBA Y EL DR. SATURNI

SAT. Bé, ¿com estèm?

AUBA. A la mateixa distancia.

SAT. ¡Caram, caram, caram! Això no va pas bé.

AUBA. Gens ni mica.

SAT. Tinc por p'els meus.

AUBA. Y jo p'els meus.

SAT. (*Mirantlo sorprès.*) Es que jo'm refereixo als d'abaix.

AUBA. Y jo als de dalt.

SAT. ¿Y això?

AUBA. Sempre m'interessen els dèbils.

SAT. Menos t'entenc.

AUBA. Perque vostè creu que Don Lleonart ès el fort.

SAT. Ho sé cert.

AUBA. Doncs fa mal. El día qu'els vaguistes no tinguin municions, embestirán.

SAT. Déu no ho vulgui. Els trets dels Civils donaríen compte de la seva audacia.

AUBA. A voltes no s'hi arriba a temps. Y en aquest cas pot succeir un horror. La causa no morirá, qu'es lo que jo estimo; en cambi la Conxa y Don Lleonart poren esser víctimes, això es lo únic que m'interessa de l'inimic. ¿Comprèn?

SAT. Comprenc; però estic segur que no arribará aquest cas.

AUBA. No obstant, crec de verdadera urgencia qu' això s' acabi. Recordi que demá passat es el 1.er de Maig.

SAT. Es un jorn de festa.

AUBA. O de guerra.

SAT. (*Meditant.*) ¡Caram, caram!

AUBA. Escolti, don Saturní. La meua idea es que aixís com hem conseguit qu' els de la vaga fossin els primers en demanar la pau sobre bases d' una inteligencia honrosa, hauríem de conseguir també que Don Lleonart no es tanqués a la banda, dintre una intransigencia que re té de práctica ni de justa.

SAT. ¿Creus que puc fer més?

AUBA. Repetir l' atac. Potser aquest matí estava un poc més disposat a transigir, però ara mateix ha tingut una reunió amb el senyor Roca, Mossen Felip y en Magraner, y aquets li han aconsellat la resistencia. A pesar de tot, es possible que en tornar de casa 'l Governador no estigui tant animat. Sé de cert qu' el Governador desitja que la vaga s' acabi abans del 1.er de Maig. Tem un conflicte y lo que a ell més li comvé no es pas els interessos dels obrers o del amos, sinó l' ordre de Planavella.

SAT. Sí, tens raó. El telegrama de sempre: «He terminado la huelga. Orden restablecido.»

AUBA. Donċs bé: es molt possible qu' el governador digui a don Lleonart que té poques forçes y que no pot assegurarli una defensa decissiva. Es precís, doncs, arreglarse, entendres y tornar al traball.

SAT. ¿Y això es l' autoritat qu' ells tan proclamen?

AUBA. Ho deixi corre. Això no 'ns interessa. Ara el vent bufa de popa, despleguem totes les veles. Podem navegar de pressa; fassem el darrer esforç.

SAT. Mana.

AUBA. Vaigi al Govern Civil. Veigi a don Lleonart y comensi la prèdica.

SAT. Anem. (*Marxant.*)

AUBA. (*Acompanyantlo fins a la porta.*) Amb fè, doctor.

ESCENA IX

L' AUBA Y DESPRÉS LA CONXA

AUBA. (*Redressantse.*) Preparemse per l' últim atac. (*Camina.*)

CON. (*De la dreta.*) ¿Y el doctor? En Tonet m' ha dit qu' era an aquí.

AUBA. Acaba de marxar.

CON. ¿Fa molt?

AUBA. Ara mateix.

CON. (*Tirantse a la porta de l' esquerra.*) ¡Doctor!

AUBA. Dispensi. Si no es indispensable, li pregaría no 'l distregués.

CON. (*No insistint.*) ¿Algún malalt?

AUBA. (*To de broma lleugeríssima.*) «In articulo mortis».

CON. ¿Tan mateix? ¿Qu' es conegut?

AUBA. Som nosaltres.

CON. (*Assentantse.*) ¡Ah! Es qüestió de la vaga.

AUBA. L' he enviat a trobar a don Lleonart. (*Intensament.*) Es precís, es precís acabar amb aquesta perillosa situació.

CON. ¿Però com?

AUBA. Ja ho he dit y no tinc altre medi: entenguentse.

CON. ¡Entenguentse! Digui que s' entenguin el gat y el gos, el bè y el llop, l' esclau y el senyor.

AUBA. Y ho dic y ho sostinc; y per això lluito y an això dedico totes les forçes del cos y de l' ánima. Sols de l' inteligencia d' els homes podrá eixirne la felicitat universal.

CON. ¿Però 'l medi? pregunto.

AUBA. Cedint sempre els que manen, que son éls que oprimeixen. Les transaccions mai produirán conflictes.

CON. (*Una mica irònica.*) Es clar, home.

AUBA. Es qu' els oprimits no tenen res que donar. ¿Què vol que donin?

CON. No anar tan de pressa, per exemple.

AUBA. ¡Oh! Per molt que hi vagin, cregui que no arribarán a prou hora pera salvar a totes les víctimes. Li digui que no vaigi de pressa, que no jamegui, que no cridi, que no 's bellugui, que no 's sublevi, al pobre que está sota la llosa que l' aplana, al infelís ane qui ofega el llas que li apreta la gola, al miserable que no 's pot moure dintre la gabia cada día més estreta. Díguili que no vaigi de pressa, y sols demana lo qu' es ben séu: la llibertat. ¡Pobre auçell ane qui han tallat les ales que son part de la seva vida! Díguili que no se queixi al relliscar arrán

de terra quant deuría aixecarse lliurement per l' espai sense termes. ¿Se pot això consentir? (*Acostántselhi y llansantlhi les paraules una a una amb el desig de gravárleshi dintre 'l cor.*) Díguili a la seua ánima independenta y forta, sedejanta d' ideal, de llibertat, d' amor, que no plori irritada per l' encongiment a que l'obliguen els convencionalismes d' una societat mentidera; díguili a la seua pobre animeta que no 's llançi a la insustancial bogería esclatant amb rialles buides, entregantse a conversacions tontes, si está aborrida y atontada dintre una carcanada social, inflexible y esquifida. (*Solemnement.*) Miri. Per aixecar les ánimes, cal primer deslliurarles. Y tinguiho present, Conxa: qui no té l' ánima lliure, es per la seua culpa. (*La Conxa aixeca els ulls pera mirarlo.*) El cos pot esser lligat; l' ánima no. Si s' entrega, es per debilitat. L' esclau més esclau pot tenir l' ánima autónoma. Si la hi té, prest o tard capirá la llibertat absoluta. Vet-aquí l' ideal de tots. (*Pausa.— S' en va a seure a la cadira qu' está darrera la taula-despaig.*)

CON. (*Després d' una pausa, s' aixeca y s' en va a seure a una cadira devant per devant de l' Auba.*) ¿Y com sen es de lliure?

AUBA. Volguent. El voler es ja un signe de fortalesa. L' ánima forta triomfa. Vostè mateixa n' es un exemple. Tot quant s' ha proposat obtenir com a dòna de saló, ho ha obtingut.

CON. Prou.

AUBA. Proposis el mateix com element social, y conseguirá igual resultat.

CON. (*Animada.*) ¿Ho creu aixís?

AUBA. N' estic segur.
CON. ¿Y si m' equivoqués?
AUBA. ¿Què vol dir?
CON. ¿Y si nó fos la meua missió, com diu en Lleonart?
AUBA. No dic que siga tota la seua missió; però ben pot esser una part. ¿Per què la dòna no ha d' entendre en les coses que s' en diuen series? Y si n' entén, ¿per què no ha de tenir la seua opinió? Y si la té ¿per què no ha d' influir pera realisarla?
CON. ¿Contra la seua familia?
AUBA. A favor de la seua familia. Sobre tot, a favor de l' humanitat. La dòna també hi perteneix a ella y sab morir per ella; y doncs ¿per què no ha de poder lluitar pera la seua llibertat? Si tot es qüestió d' estimar, en fí; si potser hi té més que fer el cor qu' el cap, si al menys d' els dos se necessita, ¿no es propi que la dòna tot sentiment, tot cor, tot amor, prengui part en la noble, en la caritativa avansada del deslliurament de l' Home? Y vostè ho sap: no sería aquest el primer cop que la dòna, manant, riguent o plorant, hauría fet triomfar la justicia.
CON. *(Encoratjada.)* Y sí que la vull fer triomfar. *(Allarga instintivament una ma sobre la taula.)* Per mí no s' ha de perdre. La seua paraula ha encès el meu cor. No m' abandoni. Ajudim. Jo cumpliré el meu dever.
AUBA. *(Agafantli suaument la ma.)* ¡Oh! D' aquest modo la victoria es segura. El séu poder es molt gran. La dòna que lluita, venç; la dòna té la meitat de la força del mon. Ajudim, Conxa. *(Exaltantse.)* Y di-

guim també qu' el nostre ideal es generós, es salvador, que té les arrels a l' ánima y viu de la seua savia vivificadora. *(Emocionat.)* Diguim que la nostra causa no pot morir perque no morirá mai la Bondat, la Caritat, l' Amor.

CON. *(Vibrant.)* Aixís es. N' estic convensuda. Tot lo que naix de l' Amor es perdurable.....

AUBA. (*Ubriacat.*) Sí, sí.

CON. Es la mateixa Vida.....

AUBA. Sí. Sense éll no n' hi ha de vida.

CON. Y triomfa de la Mort.....

AUBA. Qu' es nova vida. Amb tu 'm sento més fort, l' ideal me sembla més lluminós, el camí més curt y més suau. Ja no sufreixo.

CON. *(Com estassiada.)* En cambi jo 'n tinc ganes de sofrir. Jo vull patir, patir amb vosaltres, ferme carn de la vostra carn; lluitar junts; vencer junts; estimar junts, les ánimes enllassades..... (*Transició.—Més humana.*) ¿Y per què no me n' havíeu dit res?

AUBA. *(Lo mateix.)* ¿Què li haviem de dir?

CON. Tot.

AUBA. ¿Per què patís?

CON. Per patir amb vostès, sí, senyor.

AUBA. Per la meva part he volgut també estalviarli grossos sufriments. (*Expressiu.*) Perque no 'n tingués cap, donaría la vida.

CON. Gracies, Auba. (*Altre cop exaltada.*) Més jo 'n vull part dels teus patiments. *(Mirantse, adorantse.)*

MAD. (*De dintre.*) Conxa, Conxa. (*Moviment de sorpresa. La Conxa salta de la cadira com despertantse d' un somni. L' Auba queda aplanat.*)

ESCENA X

ELS MATEIXOS Y LA MADALENA

MAD. (*Entrant per la dreta.*) Conxa. ¡Ah! dispensin.

CON. ¿Qu' hem de dispensarte, tonta?

MAD. Si tractaven assumptos serios.

AUBA. *(Aixecantse.)* Sí, senyora. Molt serios: de mort o vida. (*Marxant cap a la dreta del fondo. Obri la porta de bat a bat, y sel veu que trafega.*)

MAD. ¿Tan mateix? Crec que s' hi encaparren massa.

CON. (*Compassiva.*) ¿Y què saps tu, cap verge?

MAD. *(En broma.)* ¡Oh! Mirin la sabia. Fuig, dòna, fuig. Nosaltres no hi entenem re en aquets intríngulis. Vina, escolta. (*La porta al sofá y s' assenten.*) Tinc pressa de dirte que donya Esperansa no ha vingut, perque fa uns quants díes qu' está encadernada, però que vindrá tot d' una qu' estigui bé.

CON. Dígali que no es doni pressa. Després de tot aquests díes no hi ha aqui cap noticia pera la *Gaceta*. Y jo no 'n vull saber cap. El mon, el nostre mon, avui no m' interessa.

MAD. No siguis aixís, dòna.

CON. Sí, creume, Madalena. Sols pot distreure quant una no té que fer, o pres com un descans després del travall.

MAD. ¿En serio?

CON. En serio.
MAD. Bé. (*Transició.*) ¡Ah! Mira. Diu donya Esperansa que si creus que 'l pare den Casas pot influir en el vostre conflicte, está disposada.....
CON. *(Prompta.)* No, no. Dígali que no. (*Sense gens de rabia.*) Reconeixo la seva bona intenció. Però que nó fassi res. Per aquests casos els séus serveis son ben inútils. Dígali.
MAD. *(Baixant la veu.)* ¿L'hi guardes rancunia?
CON. No.
MAD. ¿Un poc?
CON. Ni molt ni poc.
MAD. Afortunadament allò no ha tingut conseqüencies.
CON. ¿Per què n' havía de tenir?
MAD. Filla; això sempre porta disgustos. Y més amb el genit d' els nostres marits.
CON. *(Aixecantse.)* Bé, vaja, no 'm parlem d' això.
MAD. *(Aixecantse també.)* Creume que quant ho vaig sapiguer, tot el cos se m' esborroná.
CON. ¡Beneita! La culpa no era pas meva.
MAD. ¿Y si en Lleonart creia lo contrari?
CON. La veritat sempre sura.
MAD. Y al entretant, els homes tornen boigos y fan boigeríes.
CON. Allavóres..... una se n' aparta.
MAD. Sigas oportuna; es a dir: fuig abans que t' esgarrapi.
CON. L' enginy sempre guanya.
MAD. Això es el teu tarannar. Y, a pesar de tot, hi ha tragedies.
CON. Es clar, perque hi ha tontes..... o manses com tu.

MAD. Visc tranquila.
CON. La mentida no n' es de tranquila.
MAD. T' ho sembla. Endolceix la vida. Es com l' opi pel malalt.
CON. Això no es viure. Es l' ilusió del viure. ¿Què prefereixes: una cara fresca, plena de salut, o un rostre pintat.....? *(Rialla.)* ¡Ah! Perdona. Ho he dit sense pensarhi.....

ESCENA XI

LES MATEIXES Y EN LLEONART

LLEO. *(Entrant per l' esquerra.—Malhumorat.)* ¿Rialles an aquestes hores? Vaja, vaja.....
CON. *(Sorpresa y arrepentida.)* Tens raó. M'he distreta y hō sento.
MAD. Dispensi. Jo 'n tinc la culpa. Ja veu, ens hem d' alegrar una micoia.
LLEO. Vostè es molt duenya, sí, senyora. Es una sort pera vostès. Les coses series pera nosaltres. No tinc re que dir. Aixís es el mon. ¿Què hi ferem? *(Girantse.—Fort.)* ¡Auba! *(Després d' una pausa, entra l' Auba.)*
MAD *(A la Conxa.)* M' en vaig. Acompányem. *(Baix.)* Vina, dòna. Deixals amb els séus maldecaps.
CON. No, no. Son els meus també.
MAD. ¿Y ara? ¿Què hi entens tu?
CON. Hi entendré, si vull. Y vull.
MAD. Doncs, adeu, noia, adeu. *(Es besen y marxa per l' esquerra.—La Conxa l' acompanya, però torna inmediatament, sentantse al diván del fondo. Escolta amb força atenció.)*

ESCENA XII

CONXA, LLEONART Y L' AUBA

LLEO. Anarquía, anarquía complerta. Figuris: Planavella sense governador, ni guardies, ni policía, ni re. ¿Què es possible la vida?

AUBA. Li asseguro que per rè 'l necessitem.

LLEO. No digui això.

AUBA. Perdoni. Sé perfectament lo que dic.

LLEO. Bé; doncs no ho sembla.

AUBA. Per què vostè no 's dóna compte de que tota solució depèn de vostè y els treballadors. ¿Per què hi ha d' entervenir el govern? Ningú més que vostè y ells saben el qu' els hi comvé.

LLEO. *(Irònic.)* Vostè sempre al mateix punt. Vostè no tè més qu' un remei: la meva subordinació.

AUBA. No, senyor. Una inteligencia racional y generosa.

LLEO. *(Impetuós.)* Però ¿no comprèn, infelís, qu' això significa una indigna beligerancia? ¿No sap qui son ells y qui soc jo?

AUBA. Prou.

LLEO. Ells se subleven.

AUBA. Demanen.

LLEO. Y de sublevarse mai hi ha dret.

AUBA. Pero si ells no fan més que demanar, y demanar qu' els escoltin.

LLEO. Que tornin al traball.

AUBA. No volen altra cosa: tornar al traball, però amb certes condicions.

LLEO. *(Exaltantse.)* Es a dir: imposant condicions. ¡Quina audacia! ¿Ells que son els manats, els d' abaix, els subdits imposantse a l' amo, al de dalt, a l' autoritat? (*L' Auba vol parlar.*) Prou. La meua resolució está formada y no cedeixo.

AUBA. Escolti.....

LLEO. Prou, he dit.

CON. (*Rápida.*) Déixal dir, home.

LLEO. *(S' hi gira soptat.)* ¿Què? *(Reposantse.)* Mira, noia: convindría que 'ns deixessis sols. Hem d' enraonar llargament y cal que ningú ens distregui.

CON. Res penso dir. Pera res eus he d'incomodar.

LLEO. (*Impacient.*) Bé, però no cal que hi siguis aquí. Fins ho dic pel teu bé. Aixís no patirás.

CON. (*Instintivament.*) Precisament això es el que vui: patir amb vosaltres.

LLEO. (*Sorprès; sens entendrerla.*) Doncs fé 'l favor de callar.

CON. *(Una mica imperativa a l' Auba.)* Digui vostè.

AUBA. Molt senzill. (*A ella.*) Lo que jo desitjo es la pau, o, si vol, una guerra pacífica. Que vinguin els sublevats, qu' exposin les seves queixes, qu' es discuteixin les seves pretencions, que s' els dongui lo que les circunstancies permetin y a traballar. Abans de tot, la vida.

LLEO. Doncs, no senyor. Primer que se sometin y després ja veurem si tenen raó.

AUBA. Tenen bona part de raó.

LLEO. Inclús tenintla.

AUBA. Doncs si la tenen, donguils lo que demanen, y anem junts altra volta al travall

regenerador. Vaja, don Lleonart, tingui un bon cor, no s' entossudeixi per qüestions de conceptes, y aceptem la realitat.

LLEO. No, no, no. Abans de tot, els principis..... Això sería contribuir a la destrucció del mon. No puc, no puc ferho. (*Redressat.*) ¡Ea! No puc ferho.

CON. (*Instintivament.*) ¿Y si després ho has de fer a les males?

LLEO. (*Fòra de sí.*) Jo 'm rompo, pero no 'm doblego.

AUBA. (*Noble y superb.*) Doncs jo li dic que no 'n té de dret a romprerse y que la seua obligació es doblegarse, poc o molt, prest o tard, però, a la fi, doblegarse. Hi ha que adaptarse al mig ambient, à les exigencies modernes: hi ha qu' evolucionar.

LLEO. (*Esverat.*) ¿Què diu?

AUBA. Dic qu' entre 'l ric y el pobre hi ha un abisme; entre 'l súbdit y l' autoritat hi ha una distancia inmensa, s' odíen, no 's poren veúre; entre l' esclau y l' amo sempre hi ha un despreci o una venjansa. Semblen homes de dos mons.

LLEO. Que cada hú sigui al séu puesto.

AUBA. Això mateix. Que cada hú sigui al séu puesto. Formem tots una mateixa societat, siguem tots parts de la nostra Fundició ¿oi? Que cada u sigui al séu puesto. Perfectament. Però qu' uns no aplanin als altres, tinguentse per privilegiats; qu' els altres no siguin condemnats a esclavatje perpetuu: que traballin tots, que tots visquin. Que manin uns y obeesquin els altres, prou: però que tots contituesquin un mateix cos, una patria, un mon. Y sobre tot, qu' el qui mani no sigui més que la representació dels

qui obeesquin. Essent aixís, res tenen d' humillants les mútues transaccions.

LLEO. (*Retirantse vençut.*) No, no, no. Això no es el meu fet. Això son utopies. Ni les entenc, ni vull entendrerles.

ESCENA XIII

ELS MATEIXOS Y EN JERONI

JER. (*Entra per l' esquerra y dóna una carta a l' Auba.*) Dispensin. Per vostè. Urgent. (*L' Auba obre 'l sobre y llegeix.—En Jeroni es queda fent el roncero.*)

LLEO. (*Se volta irat.*) Y, després de tot, díguim. ¿Vostè está amb nosaltres o amb ells?

AUBA. (*Estojantse el paper.*) Estic al costat de la Fundició qu' es la nostra vida, qu' es la nostra casa, la de vostès y la d' ells. Ni uns ni 'ls altres. Tots plegats.

LLEO. (*Amenassador.*) Es que qui no está amb mi.....

AUBA. (*Disposat a sortir.*) Amb ells y amb vostè..... Amb vostè encara que no vulgui. Ja l' hi he dit: estic amb la Fundició, amb mi mateix. (*En Lleonart no sap lo que li passa. La Conxa l' escolta encisada.*) Me dispensin. (*Surt per l' esquerra.*)

ESCENA XIV

LA CONXA, EN LLEONART Y EN JERONI

LLEO. (*A la Conxa.*) ¿Ho sènts? Aquest noi està boig. Tu mateixa ho veus. ¿Què es això d' estar amb uns y els altres?

JER. Ara està amb ells.

LLEO. (*Molestat.*) ¿Què dius tu?

JER. Perdoni. Li deia qu' ara el senyor Auba ha anat a enraonar amb els vaguistes.

LLEO. (*Furiós.*) ¿Que son al carrer?

JER. Una comissió. Els mateixos qu' han vingut a demanar per vostè.

LLEO. (*A la Conxa.*) ¿Ho veus? Aquest noi em vol comprometre. Y no l' hi consento, vaja. *(Passejantse.)* Parlamentar amb ells. ¡En temps de guerra! (*An en Jeroni.*) Dígali que puji.

CON. (*Ràpida; aixecantse.*) No. (*En Lleonart tot sorprès.*) No li diguis res. Vesten. (*En Jeroni surt per l' esquerra.*)

ESCENA XV

CONXA Y LLEONART

LLEO. (*Parat; verament sorprès.*) ¿Y ara?

CON. Dispensam, però crec qu' ha arribada l' hora de la meva intervenció.

LLEO. (*Exaltantse.*) ¿La teua intervenció? ¿No cumpleixo els meus devers? ¿No 'm defenso bé?

CON. Massa bé. Res hi ha que dir de la teua resistencia. Més crec que no 'ns comvé.

LLEO. ¿Què dius?

CON. L' Auba té raó. No 'ns comvé. Hi estic decidida.

LLEO. ¿Tu?

CON. Jo. Em sembla que bé puc ajudarte amb la meua opinió, amb els meus sentiments.

LLEO. Doncs jo crec que aqueixa intervenció es complertament inoportuna, que destorba les meves resolucions y qu'es precís que no tornis aficarte en coses tan series. He resolt no cedir, y no cedeixo.

CON. (*Acostántseli enternida.*) Lleonart, fem el favor. No t' exaltis y creume. Deixa 'l to melodramátic. Ara la cosa va en serio.

LLEO. Precisament. Tu, a dalt; jo, abaix.

CON. Jo, per tot ont cregui que soc necessaria. L' Auba ho creu aixís y n' estic convensuda.

LLEO. (*Pausa.*) Però, en fi, jo espero que tu tindrás més enteresa qu' ell. L' Auba es un xiflat, es un sentimental, es tot cor, es un poeta, y els poetas no han tingut mai condicions pera manar. L' autoritat no 'n pot esser de generosa, no ho deu haver d' esser. La primera debilitat es la seva mort. (*Transició.*) Això que jo faig ara, les explicacions que jo ara 't dono, ja 'n constitueixen una de debilitat. Fuig, deixem estar; no 'm temptis. Soc un home; soc un carácter; no 'n tinc de cor, no 'n puc tenir, no 'n dec haver de tenir. Vesten.

CON. Es inútil. Repetesc qu' estic decidida.

Tinc el cor ferit. He sentida la dolsor de la generositat, potser de la justicia. L' Auba té raó. Sols de l' inteligencia dels homes pot eixirne la felicitat. Sols l' amor pot salvarnos.

LLEO. Has beguda la matzina, perts el seny.

CON. Digas que l' he cobrat.

LLEO. *(Apurat.)* En fi, Conxa; ja saps la meua opinió, la teua no pot esser altra.....

CON. Lleonart, no ho és. Hi ha que seguir el consell de l' Auba.

LLEO. Prou. Has fet caure la balansa. Tu mateixa has fet la sentencia. Desd' aquest moment, l' Auba está enjegat.

CON. *(Espantada.)* ¿Qué?

LLEO. No n' ha tingut prou donant el séu parèr; ha portat a la meua familia el desordre, la revolució.....

CON. *(Crit de joïa.)* M' ha transformada.

LLEO. T' ha perduda.

CON. *(Exaltada d' amor.)* ¿Ell? ¿Ell que té una ánima d' angel, tota bondat, tota amor, tota balsam? *(Redressantse.)* Doncs sapigau: m' ha conmoguda la forsa de la seua idea, la generositat dels séus sentiments, el séu cor encès en l' amor de les víctimes; es un angel, sí; un angel purificat per l' amor. Ell vencerá, ell ha vençut.

LLEO. *(Trastornat. Sufreix horrorosament. El séu orgull reb un cop terrible.)* ¡Calla, calla!

CON. No puc callar. Dintre de mi sento una força misteriosa, un impuls nou, una alegría santa, una veu imperiosa qu' em mana caminar, ajudarvos, pendre el feix y posarlo sobre les meves espatlles. Lleonart; vina amb nosaltres, sigas d' els nostres, desfeste de la mentida, de lo vell inútil, del orgull.

de la crudeltat, del gesto de dictador.....

LLEO. Jo soc jo; soc un símbol.....

CON. Paraules, paraules.

LLEO. ...... soc l' autoritat.....

CON. Sí, ja ho sé. (*Imitantlo.*) Soc el rei, soc la societat, soc la patria, soc l' Estat, soc el mon. (*Transició.*) Doncs, sapigau; pera mi no ets més qu' un administrador. Ells son els que manen.

LLEO. (*Sorprès.*) Represento una part que no pot cedir mai: tu, la Casa Servera, la Propietat.....

CON. Doncs bé; per mi ja pots.....

ESCENA XVI

ELS MATEIXOS Y DON SATURNÍ

SAT. (*Entrant molt de pressa per l' esquerra.*) Lleonart, Lleonart..... A la fi el trobo. Sé qu' ha conferenciat amb el Governador. També hi he enraonat jo. D' allá vinc. ¿Què feim? Estem complertament entregats. La força pública no es pas nostra. (*La Conxa s' assenta molt retirada.*)

LLEO. ¿Y a vostè que li sembla?

SAT. No ho sé, ni ho vui saber. Es un fet, y hi ha qu' acceptarlo tal com es.

LLEO. Protestaré devant el ministre.

SAT. Molt bé; però al entretant, ¿qui ens defensà?

LLEO. Jo y els qu' em vulguin seguir.

SAT. ¿Què está boig? Lleonart, he vingut a

parlar en serio, y no estic disposat a perdre el temps. L' ordre y la tranquilitat de Planavella está en las seves mans; Planavella la vol a la tranquilitat perque la necessita pera travallar; Planavella no hi está amb vostè.....

LLEO. Sí, que hi está.

SAT. No senyor, que no hi está. Planavella, l' esperit de Planavella, aquesta Planavella que jo conec, que jo diariament polso, la que sempre calla, ningú escolta ni entén, no que no hi está amb la Fundició Servera.

LLEO. Amb mi están les forçes vives del país.

SAT. La ciutat vella, l' esperit rutinari, lo que s' en va, lo qu' es mort. ¿D' això en diuen les forçes vives? Doncs sápiga que aquestes forçes vives no ho poren esser solzament perque tinguin quatre quartos. El el diner es una força contraproduent, un obstacle, un lastre, si no s' emplea pera fer reviure Planavella, si no 's dedica a comprar l' elixir de l' esperit nou pera fer reviure l' arbre de la patria. Tots ho veieu: les fulles groguetjen y cauen, el fruit es mort, les branques se vinclen sense savia, el tronc se clivella. ¿Què pensen fer aquestes forçes vives? Jo eus dic qu' encara les arrels xuclen, busquen encara la terra homida, volen viure. ¿Qu' esperen aquestes forçes vives? (*En Lleonart que sofreix molt, cau sobre una cadira. Don Saturní sen adona y creu arrivada l' hora del darrer atac.*) Y ara li dic a vostè particularment: que vostè qu' es un home ric, que s' ha enriquit mitjansant les forçes de tots, de la societat, principalment de Planavella, té obligacions sagrades, y una de les primeres es procurar

qu' els séus paisans no pateixin fam, no es muiren, y, en fi, que no hi hagi a casa nostra un daltabaix, y ha de sacrificar abans de tot el séu orgull o 'l séu amor propi o 'ls séus principis socials, mal entesos per xo, y desprès també la seva bossa, sí, senyor, aquets dinerons que vostè ha guanyat amb l' ajuda de tots.

LLEO. (*Espantat.*) ¿Es que soc un esclau? ¿No soc un home lliure, amo absolut de les meves accions?

SAT. (*Duptant.*) Bé. Ara li dic que no; no ho es. Está encadenat als altres. Es un element social y així com s' ha aprofitat dels séus drets, ara cal que s' atengui als séus devers.

LLEO. Els coneixo als meus devers, y vostès volen que 'ls trepitxi. Y jo no hi consento. Defenso una fortalesa y jo no l' abandonaré mai.

SAT. (*Girantse rápidament a la Conxa.*) ¡Conxa! Defensen els teus drets, la teua propietat, la teua Casa.....

LLEO. (*Aixecantse esparverat.*) ¿Què?

SAT. ..... parla, parla desseguida.

CON. (*Aixecantse imperativa.*) La Fundició Servera, de la meva absoluta propietat, cedeix amb tot, y suplica al séu administrador que s' entengui amb els representants dels vaguistes.

LLEO. ¿Amb els nostres inimics?

CON. Amb els fundidors, amb els nostres treballadors, amb els de casa nostra, amb els nostres companys.

SAT. Siguemhi, doncs. ¿Aviso?

CON. Avisi. (*Don Saturní surt per l' esquerra.*)

LLEO. ¿Què fas?

CON. El meu dever.
LLEO. Siga teva tota la responsabilitat.
CON. L' accepto. Y ara festo carrec del nou paper que representes. No oblidis que la Casa Servera vol entendres, vol transigir, vol traballar, vol viure.
LLEO. (*Decidit.*) «Adelante». A pesar de tot, encara procuraré defensarte. Fem un favor. Retírat. No 'm trenquis l' autoritat. Aquí hi desdiu la teua presencia.
CON. Está bé. (*Surt per la dreta.*)
LLEO. (*Intentant pendre una actitut severa que 'l cos no li permet. S' apoia amb la ma a la cadira darrera la taula-despaig.*) Que vinguin. Soc més fort. Els aplanaré. Y, si no, em defensaré; ¡oh! em defensaré. (*Crit que resulta ofegat.*) «¡Adelante!» (*Una pausa.*)

ESCENA XVII

LLEONART, SATURNI Y AUBA

SAT. (*Obre la mampara.*) «¡Adelante!» (*Entra amb l' Auba.*) ¡Hala! (*Mirant en Lleonart.*)
LLEO. (*Imperatiu.*) He dit qu' entrin.
AUBA. Don Lleonart, la Comissió dels vaguistes ha cregut convenient y ara ho acaba de resoldre, que 'l qu' ha de portar a vostè 'ls séus desitjos, siga jo.....
LLEO. (*Sorprès.*) ¿Tu?
AUBA. ..... com a persona més acostada a vostè.....
LLEO. (*Sense escoltar.*) ¿Tu? ¿Tu el representant de la part contraria? ¿Tu contra mi?

SAT. Contra, no.

AUBA. A favor de la Fundició, a favor de casa nostra.

LLEO. (*Frenètic.*) Bé, home, bé. ¿Això es el pago que 'm dónas de tot quant he fet per tu? ¿No sabs que tot quant ets m' ho deus ane mi? ¿Axís pagas les confiances qu' amb tu he tingudes? ¿No sabs que t' he tractat sempre com si fósses de casa, com si fósses un fill, més qu' un fill?

AUBA. Ho sé, y sempre ho he agrait amb tota l' ánima, y ara mateix ho estic agraint. Però ho sápiga, per sobre els sentiments y les conveniencies hi ha l' ideal, el bé de les víctimes, el bé de tots, a la fi.

LLEO. L' inimic més gros de la societat es l' ingrat; ¿y tu dius que per ella lluitas?

AUBA. Busco la seua salvació, tot y condempnantme a mi mateix.

LLEO. Fuig de la meua presencia, fuig. ¡Fals, mentider! ¿No t' en recordas? Un día em vas dir que si arribava aquest cas serías al teu puesto.

AUBA. Y hi estic.

LLEO. ¡Ah! ¿era aquêt; entre l' inimic; devant del qui te donava 'l pa? (*Somrís nerviós.*) Això té un nom, molt senyor meu.

AUBA. Sí; el coneixo. He sigut un traidor.

LLEO. Ni més, ni menos. Això volía dir.

AUBA. (*Exaltat.*) ¿Jo, un traidor? ¿Jo, qu' he fet els més grans sacrificis per vostè, per la senyora, per la Fundició? ¿Jo, qu'he sostingut an els tallers lluites sordes però crudels detinguent l' esclat del odi que les seues injusticies encenía? ¿Jo, que he sostingut fortes discussions aquí dalt pera estalviarli aquets tranguls que fatalment havíen d'arri-

bar, exposantme a esser llansat y a atreurem les seves antipatíes? ¿Jo, traidor, y fins he tingut d' apareixer a devant dels homes d' idees, com covart, defensor de la mentida, de l' autoritat, de l' injusta imposició? Sí; que ho he sigut potser de traidor; però ho he sigut amb mi mateix, amb el meu propi esperit. ¿Y perquè? Per vostè, per la casa, per la fábrica, per la Conxa; sí, per tot això. Y ara digui; ¿ho he sigut de traidor?

LLEO. Sí, sí, sí, que ho es. Y amb un traidor no hi vui sapiguer res. Fuig, fuig. Fòra de casa meva. T' enjego. (*Cau sobre la cadira.*) T' enjego. (*Se rendeix.*) M' has mort. (*Tomba el cap. En Saturní y l' Auba hi acudeixen.*)

AUBA. (*Suplicant.*) ¡Doctor, doctor!

SAT. Se romp però no es vincla..... ¡Quin home! (*Examinantlo.*)

AUBA. ¡Quin mon! (*Mirantlo amb compassió carinyosa.*)

TELÓ

QUART ACTE

La decoració del primer acte.
Son les onze del matí; primer de Maig.

ESCENA I

LA CONXA; DESPRÉS LA SUNTA, Y TOT D' UNA L' AUBA Y DON SATURNI

(La Conxa está asseguda a la tauleta-escriptori, molt capficada. Té gestos d' impaciencia. Está pálida y un poc abatuda. En dos díes ha sufrit molt. La crissis ha sigut fonda. Pateix moments de verdadera obsessió, els ulls clavats a tot arreu, ara aquí, ara allí, traballant el cervell. Quant més pensativa está, apareix la Sunta.)

SUNTA. *(Ve del saló a corre-cuita.)* ¡Senyoreta! *(La Conxa desperta soptadament, girantse cap a la Sunta.)* Son aquí.

CONXA. *(S' aixeca rápidament y corre a la porta.*

Se topa amb don Saturní ane qui estreny nerviosament les dues mans. Darrera apareix l' Auba.) ¡Gracies, doctor, mil gracies!

SAT. (*Desfentse d' ella y caminant cap al centre.)* Ja está complascuda la nena capritxosa.

CONXA. (*A l' Auba qu' entra, y ane qui mira sugestionada, com adorantlo.*) Y a vostè també, Auba, un milió de gracies.

AUBA. (*Amable, un poc amargat, però sense gens de fel ni odi.)* Sols desitjo que comprengui la meva situació. Aquí no hi podía tornar sense qu' em cridés qui d' aquí mateix me llansá.

CONXA. D' allá baix.

AUBA. Es igual. Jo no soc el lladre qu' entra contra la voluntat de l' amo per la finestra o per la porta oberta amb clau falsa. Lluito noblement, cara a cara y amb més ganes de caminar junts que de passar per sobre dels vençuts.

CONXA. ¿Y per salvarnos?

AUBA. Això es l' unic que m' ha fet venir. Per vostè (*rectificant*) per vostès me jugaría la vida.

CONXA. (*Li extén la ma: encaixen.—Amb veu d' emoció.*) ¡Gracies!

SAT. (*Conversant d' abans amb la Sunta.*) ¿Qu' está sol en el despaig?

SUNTA. Hi estava. Desde la terrassa he vist passar al senyor Roca y potser hi hagi pujat.

SAT. (*A la Conxa.*) Noia, vaig a veure el teu Lleó. ¿Com se troba?

CONXA. (*Cap al doctor.— Molt trista.*) Malament. Aquesta nit l' ha passada desvariatjant. L' aixecarse li ha costat forsa travall. ¡Doctor! (*Fondament conmoguda.*)

SAT. (*Fugintli.*) No siguis criatura. Re, re y re. ¡Caram! ¡Si ho sabré jo!

CONXA. Vágil a veure.

SAT. Allá m' en vaig. (*Se gira a l' Auba.*) Tu m' esperas ¿oi?

AUBA. Lo qu' em mani.

SAT. Gracies. (*Surt per la dreta.*)

CONXA. (*A la Sunta*). No hi soc per ningú. Per ningú. (*Més baix*). Y no 't moguis del teu puesto. (*La Sunta sen va per la dreta.*)

ESCENA II

LA CONXA Y L' AUBA

CONXA. (*Obertament entregada amb l' esperit a l' Auba, que ho comprèn y la domina.*) Y ara sí que li dono les gracies amb tot el meu cor.

AUBA. Deixiho estar. Corro sempre aont crec que faig falta. Però ¿vostè ho ha duptat que vingués?

CONXA. Ho he arribat a duptar.

AUBA. ¿No sab que soc fael als meus?

CONXA. Sí.

AUBA. ¿Que no ' ls abandono mai?

CONXA. Sí.

AUBA. ¿Per què ha duptat, doncs?

CONXA. No duptava de vostè, si no de mi. Duptava de que jo fos alguna cosa pera vostè, que fos bastant pera mereixer el séu interés, pera atraurem la seva protecció.

AUBA. La meva presencia an aquí, doncs, desvaneix tots els séus duptes.

CONXA. *(Molt contenta.)* ¿No es debuda als precs de don Saturní?

AUBA. Comvé que aixís aparegui, però vui que vostè sápiga qu'he vingut pera ajudarla, que hagués vingut oportunament encara que no m' hagués cridat, y qu' he viscut dos díes, que m' han semblat eterns, pensant amb vostè, traballant per vostè, vigilant pèr vostè, exposantme per vosté, quasi fentme traició per vostè.

CONXA. *(Rostre de fonda satisfacció.)* Sí, sí; y jo també. Sols que jo, lluny de vostè, sense la seva inspiració, sense la seva paraula de foc, sense la seva seguretat de procedir, defalleixo, em sento dèbil, no destrío bé el camí qu' he de seguir. Penso lo que vostè faría en el meu cas, y dupto y tremolo y amb la por de fer cosa que l' enutji, que vostè no aprovi, em quedo suspesa, titubejant y sens empendre una resolució ferma.

AUBA. *(Amb forsa dolcesa.)* Doncs, sápiga aquest cervellet obsessionat que la bona acció no es aquella que s' adapta únicament a lo qu' está prescrit, si no millor a lo que 'n conciencia es creu. Encara que la seva obra sincera fos contraria a la meva creença, jo li dic que l' obra fóra bona.

CONXA. *(Insistint.)* ¿Y si hagués anat contra les seves idees?

AUBA. També, Conxa. Les idees son dolentes, quant son contraries a la conciencia propia.

CONXA. *(Convensuda.)* Però si la teva es la meva. *(Acostántseli molt.)*

AUBA. *(Conmogut, estreny el cap de la Conxa sobre el séu cor.—Petita pausa.)* Y, a pesar

de tot, no ha d' esser axís. (*La pren de la ma y l' invita a seure.*) Miri; el meu ideal es convencer a l' home, però no dominarlo. Més m' estimo despertar la seva intel-ligencia; encendre el séu cor, qu' empeltarli les meves idees y les meves amors. No. Ell també n' ha de tenir de seves, seves, ben propies; y estic segur que si son sinceres, per contraries que siguin de moment les seves y les meves arribarán a una intel-ligencia profitosa. (*Pensatiu.*) Però..... ¡Ah sí! (*Illuminantse.*) Sí; una cosa meva voldría encomanarli, de debó, amb intensitat.....

CONXA. (*Amb desig.*) ¿Quina?

AUBA. L' amor, la caritat, la tol-lerancia. L' amor qu' engendra, l' amor que perdona, l' amor que tot ho comprèn y per tot arriba. El foc de l' amor es la mateixa vida. Qui estima, vol, necessita el viure, y que tots visquem per' estimânse tots.

CONXA. Però 'l qu' estima, vol esser de l' aimat.

AUBA. Que ho sigui. Un será de l' altre.

CONXA. Y pensar lo qu' ell pensi.

AUBA. Millor. Aixís s'entendrán pera una mateixa acció.

CONXA. Y seguirlo per tot arreu.

AUBA. Marxarán junts.

CONXA. (*Amb exaltació.*) Y ser el séu esclau, Martí.

AUBA. (*Sever.*) Jamai. L' esclau no es responsable; y l'amor ho ha d' esser també d'independent. El qui estima amb llibertat, umpl millor l' ánima de l' altre. Es estimat pels séus propis merits, sens que hi intervengui cap imposició, cap llei tiránica. Quant comanda el voler, la felicitat pot esser eterna.

L' amor cada día es renova, per la raó de que cada día pot lliurement triar y refer la seva elecció. Y allavores el cor, que no ha sofert per forsa cap dany ni humiliació, viu tranquil al costat de l' altre que tampoc ha sentit el cansament de tot lo que pateix baix la forsa brutal del més fort. Y fins s' están agraits per la companya y la calor dolsa y simpatica que diariament s' encomanen. Y abdós s' encenen més y més.

CONXA. Axís t' estima el meu. (*Posant una ma sobre la de l' Auba.*)

AUBA. (*Rápidament li agafa les mans y les estreny fortament amb les seves, fixant els ulls foragitats en els de la Conxa.*) Y jo també, llum dels meus somnis. T' estimo tant més, perque vens a enllumenar la meva existencia solitaria. Apart la simpatía que la teva bondat y la teva bellesa han fet surgir dintre el cor, sento l' agraiment del viandant de la nit fosca en vers la lluna que ve a il-luminar el camí pedregós y ple d' espines, que ve a ferli de companyona, ane qui diu les seves amargors y les seves esperanses, y que amb el séu caminar pel blau estrellat li anuncia l' arrivada magnífica del sol esplendit. (*Exaltantse.*) ¡Beneida tu, verge del meu cor, esposa del meu ideal, que vens a portarme la forsa del amor, qu' es foc per la lluita y balsam per les ferides, crit encoratjador pel traball y sò de melodía pel descans! Jo he trucat al teu cervell y m' ha obert les portes de bat a bat. Escoltam.

CONXA. Soc teva. Mana.

AUBA. No. Fes el que' t mani 'l teu esperit. Sigas forta; sigas sincera. Recordat sols d' una cosa: que ja no ets sola. Al mon hi

ha qui per tu correrá tots els perills, qui t' esperará eternament, qui viurá disposat a defensarte a tot arreu. (*Volguentli clavar aquestes paraules.*) Y no oblidis que totes les lleis de la terra no podrán re mai contra la vida lliure de l' ánima. Aquesta sí qu' es sobirana absoluta.

CONXA. La meva no ho es. Es tota teva.

AUBA. Fins que tu vulgas, dòna incomparable. (*La besa al front amb deliri. Ella la hi torna rápidament als llabis.*)

CONXA. (*S' aixeca instintivament.*) ¿Qui ve? (*Se gira a mirar les portes.*)

AUBA. (*Aixecantse també. Tranquil. A mitja veu.*) L' eterna realitat.

CONXA. (*Que no ho ha entès.*) ¿Què dius?

AUBA. (*Carinyós.*) Re. Tornèm al mon.

CONXA. (*Desvanescut el temor, torna a l'exaltació.*) A mi ja no m' hi emporta.

AUBA. (*Amb benevolensa.*) Y a pesar de tot, hi ha que contar sempre amb ell.

CONXA. (*Sorpresa.*) ¿Amb la gent?

AUBA. Amb la vida; amb nosaltres mateixos; amb el minut present, que per lo menos ens dóna lloc a pensar en el que vindrá després.

CONXA. ¿Què vols dir?

AUBA. Que estem en mig d' un combat que no té espera, y es precís lluitar ara mateix.

CONXA. ¿Què fer?

AUBA. Defensarse.

CONXA. No m' abandonis.

AUBA. Ja no. Però cal que tu mateixa 't redressis y et moguis lliurement. Som dos que lluitem pel mateix ideal, però som dos. Aquesta es la realitat. Tu també tens una vida que defensar. Tu, abans que tot, ets tu. Ets sobirana.

CONXA. (*Abatuda.*) Soc dèbil.
AUBA. (*Amb forsa.*) Creu amb mi y serás forta.
CONXA. (*Redressada.*) Això sí. Hi crec. Mánem.
AUBA. (*Amb veu baixa.*) Silenci. Algú ve.

ESCENA III

ELS MATEIXOS Y DON SATURNI

SAT. (*De la dreta.*) ¿Ja estéu entesos?
CON. (*Resolta.*) Sí, doctor.
SAT. Doncs, a l' altre. Ves y pòrtali un cordial.
CON. (*Amb molt d' interés.*) ¿Què li ha trobat?
AUBA. (*Igual.*) ¿No está millor?
SAT. (*A la Conxa.*) Está fadigat. ¡Es clar! Caldría descans, gran tranquilitat. Anarsen a fòra, y no pensar. (*Refugint donar explicacions.*) Hala; ves, ves, y no li parlis del assumpto..... del día. ¿Entens? (*La Conxa se llansa a la porta de la dreta.*)

ESCENA IV

L' AUBA Y DON SATURNI

AUBA. (*Intranquil y amb molt d' interés.*) Don Lleonart no está bé.
SAT. (*Abatut.*) En Lleonart está molt mala-

ment. (*Pausa.*) Està excitadissim, y aquest estat nerviós li té obertes totes les demés malalties, y tu sabs que no son poques ni petites. No surten a l' exterior, però li tenen minat tot el cos, aquell cos que s' aguanta més per voluntat de l' amo que per sa propia consistencia. No ha sigut altra cosa tota la seva vida: una víctima de le seva voluntat. Ben empleada haguera fet miracles.

AUBA. Dispensi, doctor. No es voluntat, es tossudería. Es la voluntat del capritxo, de l' amor propi, del Jo omnipotent.

SAT. Ell té la seva idea.

AUBA. Idees molt endarrerides, que ja no es poden tol-lerar, que ja no volem tol-lerar. Y per això lluitem y lluitarèm sempre.

SAT. Bé, sí; però veus, Auba. No hi ha qu'empenyer massa, ni massa de pressa. Tu ja ho sabs. Jo no' n soc partidari de les revolucions, perque sempre porten un terrabastall de conseqüencies dolentíssimes. Ara mateix, ja ho veus, Auba, en Lleonart, t' ho asseguro jo, es troba en un estat de gran perill.

AUBA. Vostè sab de quina manera ho sento. Ho sento tan dolorosament, que donaría carn de la meva sempre que tot s' arreglés a satisfacció d' uns y altres sense que la vida de ningú s' en ressentís. Més es just fer constar que ell, més qu' els altres, en té la culpa.

SAT. (*Cap baix.*) ¡Si tu 'ls haguèsses detingut!

AUBA. Me sigué impossible; impossible de tot. Afortunadament aquets insubordinats encara no responen a les ordes d' un sol home. Avui es mouen tots espontáneament y moguts per un mateix esperit. No será altre tant quant fatalment formarán un partit, y

els séus caporals tindrán forsa compromisos.

SAT. Creume: el mal qu' ara poden fer es molt gros.

AUBA. No ho dupto y li juro que soc el primer en doldrem. ¿Però y la situació dels d' abaix, doctor? Vostè la coneix tant com jo. Jo he vist creixe poc a poc el moviment produit per certes evidents injusticies, avaricies, imposicions, orgull, vanitat, mando estúpit. Y quant encara no s' havíen resolt a reunirse, ni sospitaven tan sols que hi arribessin, perqu' eren bons com el pa que mai se queixa encar qu' el trossetjin, jo sentía frases significatives llansades d' un siti a l' altre de la Fundició, escoltava cansons punyentes y enmatzinades, rialles que feien tremolar el cor y posaven carn de gallina, y sorprenía ullades de foc, unes de despreci, altres de rabia; he sorprès més: he sorprès punys estrets aixecats en l' aire terriblement amenassadors, y boques nerviosament clòses mossegant paraules d' odi y de venjansa. Y després..... això, la guerra.

SAT. Guerra d' odis no produirá mai resultats profitosos.

AUBA. Y vostè ho sab, doctor. L' ideal no pot esser més just: llibertat, instrucció, benestar pera tothom.

SAT. Y digam, entre nosaltres. ¿Qu' es possible la llibertat absoluta?

AUBA. La volem fins allá aont ho sigui.

SAT. Sempre n ' hi haurá d' autoritat.

AUBA. Está bé. Però sempre hi haurá qui la traballi per sota. Vostè ja sap que cada sigle n' ha tingut menos. Volem esser lliures; ho serem. Me sembla que bé porem.

SAT. ¿Y quí será l' autoritat?

AUBA. Nosaltres. No hi ha més principi que aquest: la nostra voluntat.

SAT. A-les-hores, si tots diuen el mateix, triomfará la forsa bruta.

AUBA. Triomfará l'ideal més just. Sempre ha sigut aixís. ¿Y sab per què? Perque contra l'arma dels tirans, el poble que vol esser lliure, n'esgrimeix una de molt més forta: el Temps.

SAT. ¡Oh!—fan ells.

AUBA. Sí, es el consol de l'esperit egoista, raquitic, del que sab que fatalment ha de morir. Tota la qüestió está en qu'el daltabaix no arreplegui el séu cos, el séu orgull, el séu benestar, que per'ells es tot. En canvi, nosaltres n'estem segurs del triomf del nostre esperit. Camina sempre, sempre, sempre. Sempre conquistant més terra; sempre reduint la del inimic. Es la llibertat triomfant gloriosa per demunt de tota dominació iniqua.

SAT. *(Abrassa l'Auba.)* Me sento tornar jove. Aquest cant a la vida es un elixir de joventut. Més, Auba, fassem vida. Salvem en Lleonart.

AUBA. No desitjo altra cosa. Salvemlo.

SAT. Si poguessim aturar la manifestació d'avui.

AUBA. Aturaré, dintre els meus possibles, els séus mals resultats. Estigui segur. Aquí no hi entrarán. D'aquesta casa no'n tocarán una pedra, si de mi ha de dependir. D'els séus habitants, ni un pel en patirá. Ho he resolt. L'hi prometo amb totes les meves forses.

SAT. Digam que m'ho promets amb tot el teu cor.

AUBA. Amb el cor y l' ánima.

SAT. Tinc fe amb el teu cor, que brolla amor.

AUBA. Y a vostè també que l' escolten.

SAT. Quant están malalts. No pas quant la sang els bull dintre les venes. Ara calen una paraula valenta qu' els domini.

AUBA. Y d' això no' n soc partidari. No sé fins a quin punt es convenient deturar la torrentada qu' ha de fecondar la terra seca.

SAT. *(Recelós.)* Tu m' ho has promès.

AUBA. Ho cumpliré. Promesa del cor no falla. *(Senten renou per la dreta.)*

ESCENA V

ELS MATEIXOS Y LA CONXA

CON. *(Entra molt atropellada y temorósa.)* Els d' allá baix venen. *(Al Auba.)* ¡Que no 'l vegin! *(Senyalant la porta de l' esquerra.)* Entri.

SAT. Sí, entra. Será millor.

AUBA. Vostès manen. *(Surt. La Conxa tanca la porta.)*

ESCENA VI

LA CONXA, DON SATURNI, DON ESTANISLAU, DON TIMOTEU Y MOSSEN FELIP

CON. *(A don Saturní.)* Ha rebut la visita d'un inspector y ha enviat aquets aquí dalt. Vol

tancar abaix, inclús les persianes, per no donar als del carrer ni un motiu de protesta.

SAT. Me sembla acertadissim. La por humanisa el nostre Lleó.

CON. Realment en té molta.

SAT. Es l' estàt de tots els qui no están prou segurs dels séus drets.

TIM. (*Entra ell y els qu' el segueixen*). Doncs, mirin, no ho he comprès encara com en Lleonart no s' en adoná d' el moviment revolucionari.

EST. Perque un sempre viu segur a dintre de casa, home.

FEL. Y aquí está la terrible traició: servirsen de la bona fè de l' amo.

TIM. (*Assentantse tots*). ¡Que volen qu' els digui! Estic segur que ane mi això no' m passaría mai.

SAT. Aixó si t' entreteníás estodiant les necesitats dels teus subordinats. Mira: per lo regular els governants no s' enteren dels moviments revolucionaris per ignorancia, essent una cosa ben fácil, estodiades detingudament les masses.

EST. Es que això no entra sempre en els cálculs del negoci.

SAT. Per això venen els renous. Sols penseu amb la vostra vida y no us fixeu amb la dels altres. Els considereu com rodes d'una máquina que sols travalla pera vosaltres, y eus equivoqueu. Ells també son persones, sers vivents, germans vostres, Humanitat.

FEL. Sí, peró sers subordinats.

SAT. No dic que no, sempre qu' els de dalt tinguen condicións de sers superiors. Aquest moviment s ' explica y s ' explicará més quant més s' extengui l' esperit d' examen,

de crítica, quant més nombrosos siguin els elements d' investigació y estudi, y quant més difícil se fassi, en conseqüencia, la necessitat de disfressar el desequilibri,-de provar les causes de tot domini, de subjectar a un hom sense altre principi qu' el de la forsa o 'l de la tradició. Aquesta crítica que porten els temps nous, posa en descubert el quadro actual de que la dominació no es exercida pels homes superiors, per l' aristocracia dels escullits, sino senzillament per l' astucia, la forsa, la desvergonya o la costum. Y, tot d' una qu' el poble s' en adona d' això, llampeja l' idea sobirana de la llibertat, de l' independencia. De primer sempre recurreix als medis pacifics: el raonament, la súplica, lo que s' en diuen vies legals. Peró inutilment; quasi sempre s' esmicola contra l' obstinació, la ceguera, l' orgull, la vanitat dels qu' están a dalt. El poder dels dominadors detura de moment l' embestida dels d' abaix que s' agombolen día per día; y, com la resclosa no sab retirarse a temps, el mateix obstacle fa estallar la mina com una tronada faresta, encenguent els odis, revinclant els brassos, fent roncar les gargamelles y armant les mans qu' apreten nerviosament. Es el període de la revolta. *(Crit.—Aixecantse)*. ¡Temeula!

EST. Aixís no' ns entendrem.

SAT. Vosaltres ho heu volgut.

FEL. ¿Nosaltres? ¿Què diu?

SAT. Lo que sent. Hem demanat la llibertat de mil maneres. Els poetes l' han cantada, els llibres l' han raonada, la prempsa l' ha proclamada, la representació de tots l' ha suplicada respectuosament. ¿Per què us ta-

pareu les orelles, per què tancareu els ulls, per què us distreguereu aposta per no fitxarvos en la realitat?

TIM. Si diu que no ho varen veure.

FEL. Perque traballaren devall, devall.

SAT. No es cert. L' Auba n' estava enterat.

EST. Prou; y ho atiava.

SAT. ¡Mentida! Ho observava y volía que s' estodiés el mal.

EST. Doncs tot el mal está en això: qu' un cop descubert el cranc, no s' el arranqués.

SAT. L' operació era ja inútil.

EST. Lo inútil aquí dintre era un hom que ves el mal y no sabés curarlo. L' Auba es un malvat.

TIM. Aquest sí que no té perdò.

FEL. Realment.....

SAT. ¿Qué dieu? Si ara mateix ens está salvant.

EST. ¡Y ca! *(Moviments despreciatius d' ell y de don Timoteu y mossen Felip.)*

CON. (*Exaltada.*) Segurament. Es ell qui' ns salva, qui sempre ens ha volgut salvar. Es l' únic que ha mirat sempre pels interessos de la casa. Preveia 'l mal qu' ell no ha produit y volía racionalment curarlo. Sols la nostra soperbia ens ha perdut. El nostre egoisme ens cegá y no hem vist mès que lo nostre: el nostre pa, el nostre vestit, els nostres capritxos, la nostre dominació. Hi ha qui' ns estima y ens mostra el perill; però el nostre orgull se rebotla y s' obstina en que nosaltres som els forts y perque ho som, tením raó. Més tart estalla la tempesta, y ara ens queixem. ¿Qui 'ns avisava sincerament; qui 'ns estimava; qui 'ns volía salvar? El qui va veure el mal y pretengué desviarlo o curarlo quant era poc y tendre. L' Auba, l' Au-

ba volgué ser el nostre salvador y el rebutjárem. Aquí dintre ha d' esser adorat y reverenciat, y el qui vulgui esser amic nostre, ha de saber primer coneixêl y estimâl. El qui 'l conegui, necessariament l' estimará. Ell per tot n' escampa d' amor, perque tot ell ho es amor. Quí no ho veu, ni ho sent, es perque es sec, es mort. Y amb els morts, ja no hi volem re an aquesta casa regenerada. (*Tots escolten espantats*).

SAT. (*Desd' el portal de la dreta*). Conxa: en Lleonart.

CON. (*Creguent que li vol recordar el sèu espòs.*) Parlo de mi, de mi sola. Ja no soc més que jo.....

SAT. (*Acostantshi.*) No. T' he dic que ve..... (*en tò de súplica,*) y deixemlo viure, no 'l matem. (*La Conxa cau asseguda y com aplanada.—Els altres se redressen y tornen al sèu primer estat, enraonant més animats.*)

ESCENA VII

ELS MATEIXOS Y EN LLEONART

LLEO. (*Entra. Está molt abatut, se mou amb dificultat.*) ¡Saturní!

SAT. (*Corrent.*) ¿Què passa?

LLEO. (*Amb veu baixa.*) S'en porti aqueixa gent.

SAT. De seguida. (*Se gira als altres.*) Fassin el favor. Escoltin. (*Marxant cap al foro.*)

EST. (*An en Lleonart.*) ¿Que hi ha cap novetat?

LLEO. Tot segueix igual.
TIM. «¡Ánimo!»
LLEO. El tinc.
FEL. Déu ens ajudará.
LLEO. Amb Ell confío. (*Els tres han sortit.*)

ESCENA VIII

LA CONXA Y EN LLEONART

LLEO. (*Cau assegut.*) Males noticies. El governador s'entossudeix amb la seva negativa. Diu que no vol treure inútilment les forses perque això pot exaltar més a les masses, que li han garantit l'ordre.
CON. Doncs tranquilísat.
LLEO. No hi crec. Les meves noticies particulars son que avui hi haurá «alguna catástrofe» y jo soc dels senyalats per la furia dels més violents. Tinc necessitat de qui 'm guardi, de que guardin la Fundició, que crec en verdader perill.
CON. Tranquilísat, Lleonart. Tu et trobas en un estat de nervosisme y d'exaltació, que no 't permet veure les coses en la seva realitat. Viu tranquil y no t'amoinis.
LLEO. (*Un poc impacient.*) Fem favor, Conxa. Escoltam ane mi y no vulguis ficarte en assumptos de tantá importancia. Convénset que les teves resolucions no handonat els resultats qu'esperavas.
CON. Tu no les has plantejades.

LLEO. (*Un gesto de rabia.*) ¿Què? Volías que transigís amb l' infamia d'aquell... malvat.

CON. L' Auba.....

LLEO. (*Imperatiu.*) No l'anomenis. (*Pausa.*) Es un malvat. (*Pausa.*) M'ha mort. (*Abatut.*)

CON. (*Cap a ell.*) Deixaho corre. No t'exaltis, Lleonart. Sòsségat.

LLEO. Criatura, fes per sossegarme.

CON. Digas. ¿Què vols?

LLEO. Que m'escoltis. (*La Conxa s'asseu aprop séu.*) T'asseguro que la midá millor qu'aquí es pot pendre, es estar previnguts contra tota sorpresa. Correm forsa perill y..... la venjansa será tremenda.

CON. ¿Tant dolents hem sigut?

LLEO. (*Recriminantla amb els ulls.*) ¡Tant dolents son! (*Pausa.*) Y no hi ha més. «Hombre prevenido....»

CON. ¿Què vols fer?

LLEO. Qu'el governador fassi venir els guardies.....

CON. Però si ho has demanat inútilment.

LLEO. No hem tocat la darrera corda.

CON. ¿Quina es?

LLEO. Tu la tens.

CON. ¿Jo?

LLEO. En Domingo. (*Moviment d'enuig per part de la Conxa.*) El séu pare es el cacic. El governador fará lo qu'ell mani.

CON. Doncs ves a veurel.

LLEO. No tinc bastanta confiansa. En camvi, estic segur que si tu ho demanessis an en Domingo.....

CON. (*S'aixeca nerviosament.*) No; mai.

LLEO. (*Sorprès.*) ¿Y això?

CON. Hem romput les relacions.

LLEO. ¿Ara, justament? Ja m' havía estranyat

la seua ausencia. (*Pausa.*) Fins aquest recurs me tallàs. ¡Sempre sou inoportunes!

CON. *(S' hi gira rápidament y enutjada.)* ¿Què vols dir?

LLEO. (*Exaltat.*) Vui dir que sembla que tots aneu contra mí; que 'm tanqueu tots los camins pera defensarme; que m' entregueu lligat de peus y mans; que..... (*Sufreix un altre sofoc.*)

CON. (*Hi acudeix per ajudarli.*) Vaja; sossegat, Lleonart. Fem favor de tranquilisarte. T' asseguro que no 'ns passará cap desgracia.

LLEO. ¿Ja ho sabs del cert?

CON. Ho sé del cert.

LLEO. Explícat.

CON. Don Saturní m' ho ha assegurat.

LLEO. No m' en refío. No es pas a ell ane qui escolten.

CON. Ell ha conseguit l' influencia del qui' ls mana.

LLEO. *(Intencionat.)* ¿Haveu parlamentat?

CON. S'ha fet el possible pera defensânse y salvarnos.

LLEO. M'haveu venut, m'haveu fet traició, haveu buscat la protecció del inimic més gros que tinc al mon.....

CON. T' equivocas, Lleonart. L' Auba ens estima.

LLEO. (*S'alsa frenetic.*) ¡Mentida! Es un malvat. Sota la pell del bè, hi amaga la feretat del llop. Es un cor desagrait, es una ánima envilida. Ens ha venut, ens ha entregat. Ens ha destruit la casa, ens ha minat la nostra autoritat, ens ha entregat vilment a l' inimic. Ha covat la revolució dintre de casa servintse de la amistat, de l' amor que

li teníem. Ens ha mort. Es el ser més despreciable de la terra. L' abomino. (*La Conxa sofreix dolorosament. Certes paraules li estellen el cor y la angunia 's reflexa al rostre, encara qu' ella vulgui amagarho.*) Y tu també que l' abominas, y el desprecías y l' avorreixas..... (*Se li acosta.*) L' abominas; dèus abominarlo. (*Pausa.*) Digau. (*Pausa.*) Digau.

CON. (*Suplicant amb ver dolor.*) ¡Per Déu!

LLEO. No, no; digau. Necessito que ho digas. Vui que tothom l' odii, y tu la primera. Ho vui, ho necessito, t' ho mano.

CON. (*Amb to un poc viu.*) ¡Lleonart, Lleonart! ¡Per la Verge Santíssima!

LLEO. ¿Es una amenassa?

CON. Deixam. No 'm mesclis amb els teus odis que jo no sento. Mira; encara puc ajudarte, encara la meva intervenció pot salvarte. No t' entossudeixis; no vulguis matarte y fernos mal bé a tots. (*Resolta.*) Abans de deixarme enmatzinar l' ánima, rompré tots els lligams.

LLEO. ¿Què vols dir?

CON. Vui dir que seré fael als meus sentiments.

LLEO. Jo 'n soc l' amo.

CON. L' ánima es lliure.

LLEO. ¿Què? La t' han sublevada.

CON. La m' han deslliurada. (*Comensa a sentirse el soroll de la manifestació qu' anirá aumentant.*)

LLEO. La t' han dominada. Es d' un altre. (*Solemne.*) Conxa: ¡tu estimas l' Auba! (*Pausa.*) Respòn. Te mano que responguis.

CON. (*Exaltada.*) ¡Ah! Es això. Sempre la boigería de la dominació. La tiranía de la so-

perbia. Ser l' amo es la suprema aspiració. Governar sempre. Obtenir la sumissió de grat o per forsa. Doncs jo 'm rebel-lo, y proclamo l' independencia dels meus sentiments.....

LLEO. Però es que jo soc aquí, pera no permetret aquesta boigería. Soc aqui y mentres hi sigui, farás lo qu't mani. Soc l' amo y seré obeit. La llei está de la meva part, y será cumplida. Si no hi fos, l' inventariem. Ets meva y meva romandrás per tota la vida.

CON. Del cos, sí; no pas de l' ánima. Prenla a la materia. Ningú la 't discuteix. Però ten por cert que l' ánima es seva, tota seva.

LLEO. (*Crit.*) ¿De l' Auba?

CON. Ell l' ha conquistada. Es ben seva.

LLEO. ¡Ah! Mala..... (*Va per tirárselhi a sobre y topa amb la taula caiguent a terra.*)

CON. ¡Ah! ¡Lleonart!

ESCENA IX

ELS MATEIXOS, L' AUBA, DON SATURNI, DON TIMOTEU, DON ESTANISLAU Y MOSSEN FELIP

SAT. (*Entra de pressa.*) Son aquí. (*Referintse als manifestants. Al obrir la porta' s sent el gran burgit de crits y xiulos.*)

CON. ¡Doctor!

SAT. (*Sorprès.*) ¿Què? (*Se tira a sobre de' n Lleonart.*)

AUBA. (*Entra resolt*). ¡Doctor!

SAT. (*S' aixeca.*) Atura aquella gent. (*Referintse piadosament an en Lleonart.*) Ja no tenen inimic.

AUBA. ¿Què diu? (*Anant cap a don Lleonart qu' agonitza.*)

SAT. Auba: a la terrassa.

AUBA. (*Agenollat ran del cadavre.*) No, no.

SAT. Sí, home. ¿Què no ho veus? La vida ha triomfat de la mort. Redrèssat. (*L' Auba corr pel foro, y de seguida entren don Estanislau, don Timoteu y mossen Felip produintse l' escena conmovedora de la sorpresa y el dolor.*)

UNA VEU. (*De dintre.*) ¡Visca l' Auba! (*Un crit esparvaredor de ¡Visca!*)

FEL. (*Tancant les portes.*) ¡Quines absoltes!

EST. (*Amb el puny estret cap al carrer.*) ¡Maleit sía! ¡Tot s' enruna!

SAT. No. ¡Tot se transforma! (*Al caure el teló, s' obrin les portes y apareix l' Auba.*)

FI DEL DRAMA

OBRES DEL MATEIX AUTOR

El Picaflor. — Novela. — Montevideo, Cuspinera, Teix y C.ª — 1894 . . .	*Agotada*	
Pimpollos. — Cuentos. — Barcelona. López. — 1895	3	Ptas.
"Clarin,, y su ensayo. — Crítica. — Barcelona, López. — 1895.	1	»
Els encarrilats. — Drama en tres actes. — Barcelona, L'Avenç. — 1901 . . .	2	»
Los encarrilados. — Drama vertido al castellano. — Palma de Mallorca, Rotger. — 1901	2	»

EN PREMPSA

Don Joan Palou y Coll. — Estudi critic, publicat per l' Excm. Ajuntament de Palma.

2 pessetes